

“हरिहरपुरगढीको इच्छा, व्यवहारिक,
प्रविधिमैत्री र गुणस्तरीय शिक्षा”

हरिहरपुरगढीको गाउँ शिक्षा योजना

२०८३।०८९ - २०८७।०८८

समावेशी शिक्षा

प्रविधिमैत्री शिक्षा

सहभागी शिक्षा

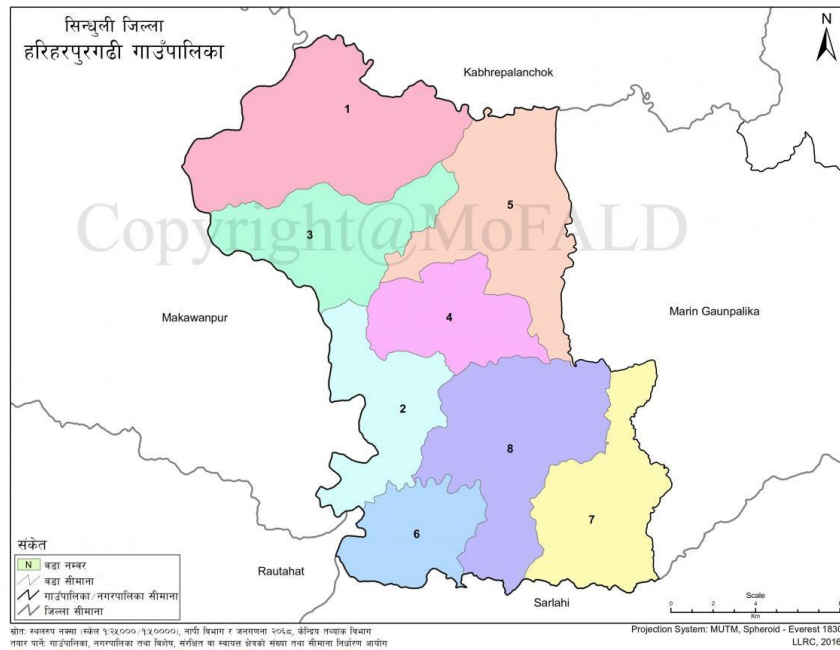

हरिहरपुरगढी गाउँपालिका
शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखा

हरिहरपुरगढी, सिन्धुली
बागमती प्रदेश, नेपाल

हरिहरपुरगढी गाउँपालिका

(२०८३/२०८४—२०८७/२०८८)

प्रकाशक

हरिहरपुरगढी गाउँपालिका
हरिहरपुरगढी गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय

हाम्रो भनाइ

शिक्षा मानव विकासको मूल आधार हो। समावेशी, गुणस्तरीय र जीवनोपयोगी शिक्षा बिना दिगो सामाजिक तथा आर्थिक विकासको परिकल्पना गर्न सकिँदैन। नेपालको संविधानले शिक्षालाई नागरिकको मौलिक हकका रूपमा सुनिश्चित गर्दै आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षाको व्यवस्थापन र विकासको जिम्मेवारी स्थानीय तहलाई प्रदान गरेको छ। यही संवैधानिक व्यवस्था तथा स्थानीय आवश्यकतालाई ध्यानमा राखी हाम्रो हरिहरपुरगढी गाउँपालिकाले यो हरिहरपुरगढी गाउँ शिक्षा योजना तर्जुमा गरेको हो।

हरिहरपुरगढी गाउँ क्षेत्रमा शैक्षिक पहुँच विस्तार हुँदै गएको भए तापनि सिकाइ उपलब्धि सुधार, शैक्षिक समानता सुनिश्चितता, शिक्षण—सिकाइको गुणस्तर अभिवृद्धि, सूचना प्रविधिको प्रभावकारी प्रयोग, शिक्षकको पेसागत विकास तथा विद्यालय व्यवस्थापनका क्षेत्रमा अझै सुधार आवश्यक देखिन्छ। भौगोलिक अवस्था, सामाजिक—आर्थिक असमानता, लैङ्गिक विभेद तथा अपाङ्गतासँग सम्बन्धित चुनौतीका कारण सबै बालबालिकाले समान स्तरको गुणस्तरीय शिक्षा प्राप्त गर्ने अवसर अझै पूर्ण रूपमा सुनिश्चित हुन सकेको छैन।

यस हरिहरपुरगढी गाउँ शिक्षा योजनाले स्थानीय आवश्यकता, स्रोत—साधन तथा सम्भावनालाई आधार मानी शिक्षा क्षेत्रको समग्र सुधारका लागि स्पष्ट मार्गदर्शन प्रदान गरेको छ। योजना तयार गर्दा विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजना, दिगो विकासका लक्ष्यहरूसँग समन्वय कायम गरिएको छ, जसले हाम्रो शिक्षा प्रणालीलाई अझ व्यवस्थित, समावेशी र परिणाममुखी बनाउन सहयोग गर्ने अपेक्षा गरिएको छ।

हाम्रो विश्वास छ शिक्षा केवल विद्यालयको सीमाभित्र सीमित रहने प्रक्रिया होइन, यो जीवनभरि चलिरहने सिकाइको आधार हो। बालमैत्री, समावेशी, सुरक्षित तथा प्रविधिमैत्री सिकाइ वातावरण निर्माण, शिक्षकको क्षमता अभिवृद्धि, अभिभावक तथा समुदायको सक्रिय सहभागिता र उत्तरदायी शासकीय अभ्यासमार्फत् शिक्षा क्षेत्रमा दिगो सुधार सम्भव छ।

यस योजनाको सफल कार्यान्वयनका लागि निर्वाचित जनप्रतिनिधि, शिक्षक, अभिभावक, समुदाय, निजी क्षेत्र तथा विकास साझेदार सबै पक्षको सक्रिय सहकार्य र साझा प्रतिबद्धता आवश्यक छ। सामूहिक प्रयास र प्रभावकारी कार्यान्वयनमार्फत् हाम्रो हरिहरपुरगढी गाउँलाई सिकाइमैत्री, समावेशी तथा गुणस्तरीय शिक्षाको नमुना स्थानीय तहका रूपमा विकास गर्ने हाम्रो दृढ संकल्प व्यक्त गर्दछु।

हरिहरपुरगढी गाउँपालिका प्रमुख

विषय सूची

विषय प्रवेश	IV
शिक्षा योजना निर्माणको आवश्यकता र औचित्य	V
ग) योजना निर्माण प्रक्रिया	VI
ग) योजनाको दस्तावेजको स्वरूप	VII
३.१.५ उपलब्धि, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य निर्धारण	18
ख) प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्य निर्धारण	18
३.३ माध्यमिक शिक्षा	27
ख) प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्य निर्धारण	29
परिच्छेद ४	36
अन्तरसम्बन्धित विषय क्षेत्रहरू	36
४.१ पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन	36
४.१.१ परिचय	36
४.१.३ उद्देश्य	37
४.१.४ रणनीतिहरू	37
४.१.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य	38
४.२ शिक्षक व्यवस्थापन र विकास	39
४.३ समता र समावेशीकरण	45
४.३.१ परिचय	45
४.३.४ रणनीतिहरू	
४.३.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य	47
४.७ विद्यालय शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि	58
४.७.१ परिचय	58
४.७.२ वर्तमान अवस्था	59
४.७.३ उद्देश्य	59
४.७.४ रणनीतिहरू	59
५.१.१ परिचय	61
५.१.२ वर्तमान अवस्था	62
५.१.३ उद्देश्य	63
५.१.४ रणनीतिहरू	63
५.१.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य	64
५.२ स्थानीय शिक्षा योजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध	64
६.१ परिचय	71
६.२ वर्तमान अवस्था	71
६.३ उद्देश्य	73
६.४ रणनीतिहरू	73
६.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य	73
६.६ विद्यालय शिक्षा क्षेत्रगत उपक्षेत्र र अन्तरसम्बन्धित विषय क्षेत्र अन्तर्गतका क्रियाकलापहरूको	73
बजेट विवरण	73

संक्षिप्त शब्दावली

वि.व्य.स.

विद्यालय व्यवस्थापन समिति

शि.वि.स.इ

शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई

दि.वि.यो.

दिगो विकास योजना

शि.अ.संघ

शिक्षक अभिभावक संघ

प्र.अ.

प्रधानाध्यपक

मा.वि.

माध्यमिक विद्यालय

आ.वि.

आधारभूत विद्यालय

अ.क्रि

अतिरिक्त क्रियाकलाप

वि.सं.

विक्रम संवत्

आ.अ.

आवश्यकता अनुसार

IEMIS

integrated education management information system

ICT

information and communication technology

GIS

Geographic information system

F.M.

Frequency Modulation

SESP

School Education Sector Plan

SDG

Sustainable Development Goal

SIP

School Improvement Plan

योजनाको सारांश

हरिहरपुरगढी गाउँ शिक्षा योजना स्थानीय तहभित्रको शिक्षा प्रणालीलाई समावेशी, गुणस्तरीय र दिगो बनाउने उद्देश्यले तयार गरिएको समग्र रणनीतिक दस्तावेज हो। यस योजनाले प्रारम्भिक बालविकासदेखि माध्यमिक तथा वैकल्पिक/आजीवन शिक्षासम्मका कार्यक्रमलाई एकीकृत ढङ्गले समेटेको छ। योजनाको प्रमुख उद्देश्यहरूमा शिक्षामा पहुँच र समता विस्तार, सिकाइ उपलब्धि सुधार, शिक्षक तथा शैक्षिक जनशक्तिको क्षमता अभिवृद्धि, विद्यालय शासन र व्यवस्थापन सुदृढीकरण, प्रविधिको प्रभावकारी उपयोग, तथा सुरक्षित र बालमैत्री वातावरण निर्माण समावेश छन्।

योजना तयार गर्दा तथ्याङ्क विश्लेषण, विद्यालय अवस्था अध्ययन, सरोकारवालासँग परामर्श तथा स्थानीय आवश्यकता पहिचानलाई आधार बनाइएको छ। यसले विद्यालय भर्ना र निरन्तरता, ड्रपआउट न्यूनीकरण, लक्षित समूह (बालिका, दलित, अपाङ्गता भएका बालबालिका, सीमान्तकृत समुदाय) का लागि विशेष कार्यक्रम, तथा औपचारिक/वैकल्पिक शिक्षालाई प्राथमिकता दिइएको छ।

कार्यान्वयन रणनीतिमा स्पष्ट लक्ष्य, परिणाम सूचक, वार्षिक कार्ययोजना, जिम्मेवारी बाँडफाँड र अनुगमन-मूल्याङ्कन व्यवस्था समावेश गरिएको छ। स्थानीय स्रोत परिचालन, अन्तर-तह समन्वय, समुदाय सहभागिता र सार्वजनिक निजी साझेदारीलाई जोड दिइएको छ।

समग्रमा, यो शिक्षा योजना स्थानीय तहको शैक्षिक रूपान्तरणका लागि मार्गदर्शक दस्तावेज हो। योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनले सबै बालबालिकालाई समान अवसर, गुणस्तरीय सिकाइ र जीवनोपयोगी सीप प्रदान गर्ने सामाजिक न्याय र दिगो विकासमा योगदान पुऱ्याउने अपेक्षा गरिएको छ।

विषय प्रवेश

संविधानतः संघीय शासन प्रणाली कार्यान्वयनसँगै शिक्षा क्षेत्रको योजना, व्यवस्थापन तथा कार्यान्वयनको प्रमुख जिम्मेवारी स्थानीय तहमा निहित भएको छ। नेपालको संविधान २०७२, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ तथा विद्यालय शिक्षा सम्बन्धी विद्यमान कानुनी तथा नीतिगत व्यवस्थाले स्थानीय तहलाई आफ्ना भौगोलिक, सामाजिक, आर्थिक तथा सांस्कृतिक सन्दर्भअनुसार शिक्षा नीति तथा योजना निर्माण गर्ने स्पष्ट अधिकार र दायित्व प्रदान गरेको छ। यस सन्दर्भमा स्थानीय शिक्षा योजना स्थानीय तहको शिक्षा विकासको मार्गदर्शक दस्तावेजका रूपमा अत्यन्तै महत्वपूर्ण मानिन्छ।

स्थानीय शिक्षा योजना भनेको स्थानीय तहभित्रका बालबालिका, युवा तथा वयस्कहरूको समावेशी, गुणस्तरीय, जीवनोपयोगी र समान पहुँच सुनिश्चित गर्ने उद्देश्यले तयार गरिने दीर्घकालीन तथा मध्यकालीन योजना हो। यस योजनाले प्रारम्भिक बाल विकासदेखि माध्यमिक तह, प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा, अनौपचारिक तथा आजीवन सिकाइसम्मका सबै आयामलाई समेट्दै स्थानीय आवश्यकतामा आधारित लक्ष्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा बजेटको स्पष्ट खाका प्रस्तुत गर्दछ। साथै, यसले संघीय तथा प्रदेशस्तरीय शिक्षा नीति, विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजना (SESP) तथा दिगो विकास लक्ष्य (SDG-4) सँग स्थानीय शिक्षा विकासलाई समन्वयात्मक रूपमा अघि बढाउन सहयोग पुऱ्याउँछ।

स्थानीय शिक्षा योजना निर्माण प्रक्रिया तथ्यमा आधारित, सहभागीमूलक र समावेशी हुनुपर्दछ । यस क्रममा विद्यालय, शिक्षक, अभिभावक, विद्यार्थी, समुदाय, सरोकारवाला निकाय तथा विषयगत विज्ञहरूको सार्थक सहभागिता सुनिश्चित गर्नु आवश्यक हुन्छ । यसले शिक्षा क्षेत्रमा विद्यमान असमानता, पहुँचको समस्या, गुणस्तरका चुनौती, लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरणका सवाल, अपाङ्गता मैत्री पूर्वाधार, डिजिटल शिक्षा, जलवायु परिवर्तन तथा विपद् प्रतिरोधी शिक्षा प्रणाली जस्ता समसामयिक विषयहरूलाई सम्बोधन गर्न सहयोग गर्दछ ।

यसरी तयार गरिने स्थानीय शिक्षा योजनाले स्थानीय तहको शिक्षा क्षेत्रमा लगानीको प्राथमिकता निर्धारण गर्ने, स्रोत साधनको प्रभावकारी परिचालन गर्ने तथा नतिजामूलक कार्यान्वयनलाई सुनिश्चित गर्ने आधार प्रदान गर्दछ । दीर्घकालीन दृष्टि, स्पष्ट लक्ष्य र मापनयोग्य सूचकहरूसहितको स्थानीय शिक्षा योजना मार्फत् स्थानीय तहले आफ्ना नागरिकका लागि समावेशी, गुणस्तरीय र दिगो शिक्षा प्रणाली निर्माणतर्फ ठोस कदम चाल्न सक्नेछ ।

शिक्षा योजना निर्माणको आवश्यकता र औचित्य

शिक्षा सामाजिक, आर्थिक तथा मानवीय विकासको आधारस्तम्भ हो । गुणस्तरीय, समावेशी र जीवनोपयोगी शिक्षा बिना दिगो विकास सम्भव हुँदैन । संघीय शासन प्रणाली कार्यान्वयनसँगै शिक्षा क्षेत्रको योजना, व्यवस्थापन तथा सेवा प्रवाहको महत्वपूर्ण जिम्मेवारी स्थानीय तहमा हस्तान्तरण भएको सन्दर्भमा शिक्षा योजना निर्माणको आवश्यकता र औचित्य झनै बढेको छ । स्पष्ट दृष्टि, लक्ष्य र रणनीतिबिना सञ्चालन गरिने शैक्षिक कार्यक्रमहरू अपेक्षित नतिजा दिन नसक्ने हुँदा व्यवस्थित शिक्षा योजना अपरिहार्य भएको छ ।

शिक्षा योजना निर्माणको प्रमुख आवश्यकता स्थानीय सन्दर्भ, आवश्यकता र प्राथमिकताका आधारमा शिक्षा विकासलाई अगाडि बढाउनु हो । देशभर शिक्षा क्षेत्रमा भौगोलिक, सामाजिक, आर्थिक तथा सांस्कृतिक विविधता विद्यमान छ । एकै किसिमको नीति र कार्यक्रमले सबै स्थानका समस्या समाधान गर्न नसक्ने भएकाले स्थानीय तथ्याङ्क, विद्यालयको अवस्था, सिकाइ उपलब्धि, पहुँच र निरन्तरताको अवस्था, शिक्षक व्यवस्थापन, पूर्वाधार तथा स्रोत साधनको यथार्थ मूल्याङ्कनका आधारमा शिक्षा योजना तयार गर्नु आवश्यक हुन्छ । यसले स्थानीय समस्यालाई पहिचान गरी समाधानमुखी हस्तक्षेप सुनिश्चित गर्दछ ।

शिक्षा योजना निर्माणको अर्को महत्वपूर्ण औचित्य सीमित स्रोत साधनको प्रभावकारी र पारदर्शी उपयोग हो । शिक्षा क्षेत्रमा लगानी बढ्दै गए तापनि स्रोतको सही प्राथमिकता निर्धारण हुन नसक्दा अपेक्षित उपलब्धि हासिल हुन सकेको छैन । शिक्षा योजनाले स्पष्ट प्राथमिकता, कार्यक्रम र बजेटबीचको अन्तरसम्बन्ध स्थापित गरी स्रोतको दोहोरोपन घटाउने र नतिजामूलक लगानी सुनिश्चित गर्ने आधार प्रदान गर्दछ । साथै, यसले विकास साझेदार तथा अन्य सरोकारवालासँग समन्वय र सहकार्य गर्न सहज बनाउँछ ।

समावेशीता, समानता र सामाजिक न्याय प्रवर्द्धन गर्नु पनि शिक्षा योजना निर्माणको प्रमुख औचित्य हो । बालबालिकाको पहुँचबाहिर रहने अवस्था, लैङ्गिक विभेद, जातीय तथा सामाजिक बहिष्करण, अपाङ्गता, गरिबी र भौगोलिक कठिनाइका कारण सिर्जित असमानतालाई सम्बोधन गर्न लक्षित रणनीति आवश्यक हुन्छ । शिक्षा योजनाले GESI उत्तरदायी कार्यक्रमहरू समावेश गरी पछाडि परेका तथा जोखिममा रहेका समूहको शिक्षामा पहुँच, सहभागिता र सिकाइ उपलब्धि सुधार गर्न सहयोग पुऱ्याउँछ ।

त्यसैगरी, शिक्षा योजनाले शिक्षा प्रणालीको गुणस्तर सुधार र दिगोपन सुनिश्चित गर्दछ । शिक्षकको पेसागत विकास, पाठ्यक्रम कार्यान्वयन, शिक्षण-सिकाइ प्रक्रिया, परीक्षा तथा मूल्याङ्कन प्रणाली, डिजिटल शिक्षा र नवप्रवर्तनलाई योजनाबद्ध रूपमा अघि बढाउन शिक्षा योजना आवश्यक हुन्छ । साथै जलवायु परिवर्तन, विपद् जोखिम न्यूनीकरण र आपत्कालीन अवस्थामै पनि सिकाइ निरन्तरता कायम राख्ने शिक्षा प्रणाली निर्माणका लागि दीर्घकालीन सोच र तयारी शिक्षा योजनामार्फत् मात्र सम्भव हुन्छ ।

यसरी, शिक्षा योजना निर्माण स्थानीयदेखि राष्ट्रिय लक्ष्यसम्मको सेतुका रूपमा कार्य गर्दछ । यसले विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजना (SESP), दिगो विकास लक्ष्य (SDG-4) तथा राष्ट्रिय शिक्षा नीतिसँग स्थानीय शिक्षा विकासलाई समन्वय गर्दै उत्तरदायी, प्रभावकारी र परिणाममुखी शिक्षा प्रणाली निर्माण गर्न स्पष्ट दिशा प्रदान गर्दछ । त्यसैले, गुणस्तरीय, समावेशी र दिगो शिक्षा सुनिश्चित गर्न शिक्षा योजना निर्माण आवश्यक मात्र नभई अत्यन्त औचित्यपूर्ण कार्य हो ।

ग) योजना निर्माण प्रक्रिया

शिक्षा योजना निर्माण गर्दाका देहाय बमोजिमका सामग्रीहरूलाई आधार लिएर योजना निर्माण गरिएको थियो ।

क) नेपालको संविधान

ख) सोह्रौँ आवधिक योजना

ग) स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४

घ) सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तह (समन्वय तथा अन्तरसम्बन्ध) ऐन २०७७

ङ) राष्ट्रिय/प्रादेशिक/स्थानीय तहको दीर्घकालीन सोच

च) अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षासम्बन्धी ऐन, २०७५ लगायत विद्यमान विद्यालय शिक्षासम्बन्धी ऐन, नियमावली

छ) विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजना

ज) राष्ट्रिय शिक्षा नीति २०७६,

झ) दिगो विकास लक्ष्य

ञ) स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन २०७८

ट) स्थानीय तहको मध्यकालीन खर्च संरचना

ठ) राष्ट्रिय जनगणनाको प्रतिवेदन २०७८

ड) राजनीतिक दलको घोषणापत्र

ढ) विद्यालय सुधार योजना र अन्य सरकारी र गैरसरकारी सङ्घसंस्थाका शिक्षासम्बन्धी कार्यक्रम आदि

त्यसै गरी योजना निर्माणको क्रममा देहाय बमोजिमका प्रक्रियाहरू अवलम्बन गरिएको थियो ।

बैठकका निर्णयहरू र उपस्थितिहरू अनुसूचीमा समावेश गर्ने ।

क) कार्यपालिकाको बैठकको निर्णय

ख) योजना निर्माण समितिको गठन

ग) योजना निर्माण कार्यदल गठन

- घ) सरोकारवालाहरूको भेलाको उपस्थिति र निर्णय
- ड) प्रथम मस्यौदा तयारी
- च) योजनाको अन्तिम रूप
- छ) योजनाको मूल्याङ्कन
- ज) योजनाको स्वीकृति र कार्यान्वयनको अवस्था

ग) योजनाको दस्तावेजको स्वरूप

यस योजनाको पहिलो परिच्छेदमा स्थानीय तहको पृष्ठभूमि, शिक्षा क्षेत्रका समस्याहरू चुनौतीहरू र अवसरहरू उल्लेख गरिएको छ । दोस्रो परिच्छेदमा यस योजनाका दूरदृष्टि, ध्येय, उद्देश्य तथा रणनीतिहरू र प्रमुख अपेक्षित उपलब्धिहरू प्रस्तुत गरिएको छ ।

परिच्छेद तीनमा विद्यालय क्षेत्रका विभिन्न उपक्षेत्रगत योजनाका खाका समावेश गरिएको छ । यसमा समावेश गरिएका उपक्षेत्रहरूमा प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा, आधारभूत शिक्षा, माध्यमिक शिक्षा, अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइ रहेका छन् । परिच्छेद चारमा विद्यालय शिक्षाका विभिन्न अन्तरसम्बन्धित विषय क्षेत्रहरू समावेश गरिएको छ । यसमा समावेश गरिएका अन्तरसम्बन्धित विषयहरूमा पाठ्यक्रम तथा मूल्याङ्कन, शिक्षक व्यवस्थापन र विकास, समता तथा समावेशीकरण, स्वास्थ्य, पोषण तथा दिवा खाजा, आपतकालीन तथा संकटपूर्ण अवस्थामा शिक्षा, विद्यालय भौतिक विकास र शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि रहेका छन् ।

परिच्छेद पाँचमा विद्यालय सुशासन तथा व्यवस्थापन अन्तर्गत आवश्यक संस्थागत संरचना तथा क्षमता विकास, योजना कार्यान्वयनको समग्र व्यवस्था र अनुगमन, मूल्याङ्कन तथा प्रतिवेदन प्रणालीका समावेश गरिएको छ । परिच्छेद ६ मा योजनाका लागि लगानी र स्रोत व्यवस्थापन के कसरी गर्ने भन्ने विषय प्रस्तुत गरिएको छ । परिच्छेद सातमा योजनाको कार्यान्वयनबाट अपेक्षा गरिएका समग्र नतिजाहरू र मुख्य मुख्य सूचकहरू उल्लेख गरिएको छ ।

परिच्छेद १

परिचय

१.१ भौगोलिक अवस्थिति

नेपाल सरकारले नेपालको संविधान २०७२ बमोजिम स्थानीय निकायहरूको पुनःसंरचनाको लागि गठन गरेको उच्चस्तरीय आयोगको २०७३ पुस २२ गतेको प्रतिवेदनलाई आधार लिई मिति २०७३ फागुन २७ गतेबाट स्थानीय तह लागू गर्ने निर्णय गरेको हो । जस अनुसार सिन्धुली जिल्लाको पश्चिमी क्षेत्रमा अवस्थित साबिक महेन्द्रझ्याडी, हरिहरपुरगढी, क्यानेश्वर र पिपलमाडी गाउँ विकास समितिले ओगटेको भूभाग नै हरिहरपुरगढी गाउँपालिका हो । यस गाउँपालिकाको नामकरण ऐतिहासिक हरिहरपुरगढी दरबारलाई आधारमानी गरिएको छ । पूर्वमा मरिण गाउँपालिकाको सिमा क्षेत्र पश्चिममा मकवानपुर र रौतहट जिल्लाको सिमा क्षेत्र उत्तरमा काभ्रे जिल्ला र दक्षिणमा सर्लाही जिल्लाको सिमा क्षेत्र फैलिएको यस गाउँपालिका भौगोलिक रूपमा कूल ३४३.९ वर्ग कि.मी. क्षेत्रफलमा फैलिएको छ । भौगोलिक धरातलीय रूपमा समथर फाँट, चुरे क्षेत्र, खोला खोल्सी, अग्लो होचो डाँडाकाँडा देखि महाभारत रेन्ज सम्मको भूभाग पाईन्छ । गाउँपालिकाको मध्य भागमा मरिण दक्षिण पूर्वी भागमा क्यानखोला पश्चिम भागमा बागमती र उत्तरी भागमा कोखाजोर नदीहरू पाईन्छन् ।

मानवीय रूपमा तामाङ, राई, मगर, माझी, पहरी, विश्वकर्मा, दमाई, बाहुन, क्षेत्री र नेवार लगायतका जातजातीहरू बसोबास रहेको यस गाउँपालिकाको कूल जनसंख्या २६५०५ छ । मानवीय बसोबासको हिसाबले लगभग ३०० वर्ष भन्दा अगाडि नै यस क्षेत्रमा बसोबास गरेको किम्बदन्तीहरू पाईन्छ । मानवीय चेतना तथा भौतिक आर्थिक पूर्वाधार विकासको दृष्टिकोणबाट यस हरिहरपुरगढी गाउँपालिका पिछडिएको देखिन्छ । यहाँको मुख्य पेसा कृषि हो ।

हरिहरपुरगढी गाउँपालिका बागमती प्रदेशअन्तर्गत सिन्धुली जिल्लाको पश्चिमी क्षेत्रमा अवस्थित छ।सिन्धुली जिल्लाको निर्वाचन क्षेत्र नं. २ को केही भागहरू (साविक गा.वि.स.: हरिहरपुरगढी ,पिपलमाडी क्यानेश्वर,महेन्द्रझ्याडी समेटी हरिहरपुरगढी गाउँपालिकाको वि.सं. २०७३ फाल्गुन २७ गते गठन भएको हो। प्राचीन वैज्ञानिक वस्ती व्यवस्थापन भएको ऐतिहासिक स्थान हरिहरपुरगढी वडा नं.१ मा रहेको छ।यस हरिहरपुरगढी गाउँपालिकाको पूर्वमा मरिण गाउँपालिका, पश्चिममा मकवानपुरको बागमती गाउँपालिका, उत्तरमा काभ्रे जिल्लाको महाभारत गाउँपालिका र दक्षिणमा सर्लाहीको बागमती नगरपालिकाको पर्दछ।८ ओटा वडा रहेको यो हरिहरपुरगढी गाउँपालिका २७ डिग्री १० मिनेट उत्तरी अक्षांश देखि २७ डिग्री २४ मिनेट उत्तरी अक्षांश र ८५ डिग्री २१ मिनेट पूर्वी देशान्तर देखि ८५ डिग्री ४२ मिनेट पूर्वी देशान्तरसम्म फैलिएको छ ।

१.२ जनसाङ्ख्यिक संरचना

हरिहरपुरगढी गाउँपालिका जातीय भाषिक सांस्कृतिक तथा धार्मिक हिसाबले विविधता युक्त छ । यहाँको जनसांख्यिक संरचनाले विविधता गतिशिलता र विकासका सम्भावनालाई प्रतिबिम्बित गर्दछ ।जनसंख्याको संरचना हेर्दा पुरुषको तुलनामा महिलाको संख्या केही बढी रहेको छ । यहाँका सक्रिय उमेर समूहका युवाहरू बैदेशिक रोजगारीमा जाने गाउँमा विकासका पूर्वाधार तथा रोजगारीको अवसरमा कमी बसाइसराईका कारण

जनसंख्या तुलनात्मक रूपमा घटिरहेको छ । यस गाउँपालिकाका बालबालिका किशोर-किशोरी सक्रिय जनसंख्या(१५-५९ वर्ष) तथा जेष्ठ नागरिक सबैलाई गाँस बास कपास शिक्षा स्वास्थ्य रोजगारी र सामाजिक सुरक्षा जस्ता आधारभूत आवश्यकतामा सुधार आइरहेको देखिन्छ । राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार कूल जनसंख्या २६५०५ रहेको छ। महिला १३७५० र पुरुष १२७५५ छन् । जम्मा घरधुरी संख्या ५२९२ रहेको छ ।

१.३ सामाजिक तथा सांस्कृतिक अवस्था

सामाजिक तथा सांस्कृतिक दृष्टिले ऐतिहासिक महत्व बोकेको क्षेत्र हो। वडा नं. १ देखि ८ नं. वडामा प्राचीन बस्ती संरचना र परम्परागत तामाङ तथा राई, मगर संस्कृतिको प्रभाव स्पष्ट देखिन्छ। यहाँ विशेष गरी तामाङ समुदायको उल्लेखनीय उपस्थिति रहेको छ, साथै राई, दनुवार मगर, ब्राह्मण, नेवार लगायत विभिन्न जातजातिहरूको सहअस्तित्व पाइन्छ। विविध भाषा, धर्म र परम्पराहरूले यहाँको सामाजिक बनावटलाई समृद्ध बनाएका छन्। धार्मिक तथा सांस्कृतिक पर्व, उत्सवहरू जस्तै एकादशीजात्रा ल्होसार, लदिपुजा, दसैं, तिहार आदि सामूहिक रूपमा मनाइन्छन्, जसले सामाजिक सद्भाव र सहकार्यको भावना बलियो बनाउँछ। पूर्वमा कमलामाई बजार दक्षिणमा हरिवन बजार तथा पश्चिममा हेटौडाबजार रहेको हुनाले सांस्कृतिक मिश्रण बढ्दै गएको छ, जसले आधुनिकता र परम्परागत संस्कृतिलाई संयोजन गरेको छ।

१.४ आर्थिक अवस्था

हरिहरपुरगढी गाउँपालिकाको आर्थिक अवस्था मुख्यतः कृषि, पशुपालन तथा बैदेशिक रोजगारबाट प्राप्त विप्रेषणमा आधारित रहेको छ। अधिकांश नागरिकको प्रमुख पेसा कृषि भएकाले धान, मकै, कोदो, गहुँ, तरकारी तथा फलफूल खेतीसँगै गाईभैँसी, बाख्रा, कुखुरा लगायतका पशुपालन व्यवसाय स्थानीय आयआर्जनको प्रमुख आधार बनेका छन्। पछिल्ला वर्षहरूमा सडक, विद्युत, सञ्चार, शिक्षा तथा स्वास्थ्य पूर्वाधारको विस्तारले आर्थिक गतिविधिमा सकारात्मक प्रभाव पारेको भए पनि कृषि उत्पादनको न्यून व्यवसायीकरण, सिँचाई सुविधाको कमी, बजार पहुँचको अभाव, उद्योग तथा उत्पादनमूलक क्षेत्रको न्यून विकास, सीमित आन्तरिक राजस्व तथा युवाशक्तिको बैदेशिक पलायन जस्ता समस्याले आर्थिक विकासलाई चुनौती दिइरहेका छन्। तथापि गाउँपालिकामा उपलब्ध उर्वर कृषि भूमि, वन तथा जडीबुटीजन्य स्रोत, ऐतिहासिक तथा धार्मिक पर्यटनका सम्भावना, सहकारी क्षेत्रको विस्तार, कृषि आधुनिकीकरण, साना तथा घरेलु उद्योग प्रवर्द्धन, सीपमूलक तालिम र उद्यमशीलता विकासका कार्यक्रममार्फत् स्थानीय उत्पादन बृद्धि, रोजगारी सिर्जना तथा आयस्तर सुधार गर्ने पर्याप्त अवसरहरू रहेका छन्। संघीय तथा प्रदेश सरकारबाट प्राप्त अनुदान र स्थानीय स्रोत-साधनको प्रभावकारी परिचालनमार्फत् गाउँपालिकाले कृषि, शिक्षा, स्वास्थ्य, पर्यटन तथा पूर्वाधार विकासलाई प्राथमिकतामा राखी आर्थिक समृद्धितर्फ अग्रसर हुने सम्भावना रहेको छ, जसका लागि उत्पादनमूलक क्षेत्रमा लगानी बृद्धि, प्राकृतिक स्रोतको दिगो उपयोग, निजी क्षेत्र तथा सहकारीसँगको सहकार्य र स्थानीय आर्थिक गतिविधिको विविधीकरण आवश्यक देखिन्छ।

१.५ शैक्षिक अवस्था

हरिहरपुरगढी गाउँपालिका ग्रामीण क्षेत्र भएकाले यहाँको शैक्षिक अवस्था संरचनागत विस्तार र गुणस्तर सुधारको संक्रमण चरणमा रहेको देखिन्छ। हरिहरपुरगढी गाउँपालिकामा ८ ओटा सामुदायिक माध्यमिक विद्यालय, ४४ ओटा आधारभूत विद्यालय र ६ ओटा सामुदायिक सिकाइ केन्द्र(केन्द्रिय सरकारको सहयोगमा ४ ओटा) सञ्चालनमा हुनु शिक्षामा पहुँचको दृष्टिले सकारात्मक आधार हो। यसले आधारभूत तथा माध्यमिक तहसम्मको शैक्षिक पहुँच सुनिश्चित गर्न सहयोग पुगेको देखिन्छ। तर बढ्दो जनसंख्या र बसाइँसराइको दबाबका कारण विद्यालय भवन, कक्षा कोठा, खेलमैदान तथा प्रयोगशाला जस्ता भौतिक पूर्वाधार सबै विद्यालयमा समान रूपमा पर्याप्त छैनन् भन्ने संकेत पाइन्छ। हरिहरपुरगढी गाउँपालिकाले आफ्नो शिक्षा नीतिमा **शत प्रतिशत भर्ना दर** पुऱ्याउने र विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिकाहरूलाई शिक्षाको मूल प्रवाहमा ल्याउने लक्ष्य राखेको छ

शिक्षक व्यवस्थापनका दृष्टिले विषयगत शिक्षक अभाव प्रमुख चुनौतीका रूपमा देखिएको छ, विशेष गरी विज्ञान, गणित र अंग्रेजी जस्ता विषयमा। यसले सिकाइ उपलब्धिमा प्रत्यक्ष प्रभाव पार्न सक्छ। महिला शिक्षकहरूको नेतृत्व विकास तालिम र अनुसन्धान प्रवर्द्धनका कार्यक्रम सकारात्मक पहल भए पनि तिनको प्रभावकारिता विद्यालयस्तरमा देखिन निरन्तर अनुगमन आवश्यक छ।

विद्यार्थी भर्ना दर सन्तोषजनक भए पनि केही बालबालिका विद्यालय कहिल्यै नगएका वा बीचैमा छोड्ने समस्या कायम छ। गरिबी, पारिवारिक अवस्था, बसाइँसराइ र सिकाइप्रतिको अभिरुचि जस्ता कारणले ड्रपआउट दर प्रभावित हुन सक्छ। “भर्ना शतप्रतिशत” र “ड्रपआउट शून्य” लक्ष्य हासिल गर्न सामाजिक परिचालन, छात्रवृत्ति, दिवा खाजा तथा पोसाक कार्यक्रमलाई थप प्रभावकारी बनाउनु आवश्यक देखिन्छ। सिकाइ उपलब्धि सुधारका लागि शिक्षक क्षमता, नियमित मूल्याङ्कन प्रणाली र प्रविधि एकीकरण अपरिहार्य छन्।

लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरणका सन्दर्भमा कूल साक्षरता दर उच्च भए पनि पुरुष र महिलाबीचको अन्तरले समान अवसर सुनिश्चित गर्न अझै प्रयास आवश्यक रहेको देखाउँछ। अपाङ्गता भएका विद्यार्थी, दलित तथा सीमान्तकृत समूहलाई छात्रवृत्ति, विशेष शिक्षण सामग्री र समावेशी पूर्वाधार उपलब्ध गराउने नीति सकारात्मक छ। शारीरिक, दृष्टि, श्रवण वा अटिजम जस्ता विभिन्न प्रकृतिका अपाङ्गताअनुसार सहयोगको व्यवस्था गर्ने योजना समावेशी शिक्षाको गुणस्तर अभिवृद्धिका लागि महत्वपूर्ण आधार हो।

वातावरणमैत्री तथा बालमैत्री पूर्वाधार निर्माण, सुरक्षित खानेपानी, समावेशी शौचालय र हरित विद्यालय अवधारणा लागू गर्ने प्रयासले सिकाइ वातावरण सुधारतर्फ संकेत गर्दछ। तर सबै विद्यालयमा आधुनिक प्रयोगशाला, कम्प्युटर ल्याब र इन्टरनेट सुविधा उपलब्ध नभएकाले प्रविधिमा असमानता देखिन्छ।

शिक्षा क्षेत्रमा बजेट बृद्धि, स्मार्ट प्रविधि प्रयोग, प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा विस्तार र निजी क्षेत्रसँग साझेदारी गर्ने नीति दीर्घकालीन रूपमा सकारात्मक सम्भावना बोकेको छ। यदि यी कार्यक्रमहरू प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गरिए भने सिकाइ उपलब्धि सुधार, रोजगारीसँग शिक्षा जोड्ने अवसर र समावेशी गुणस्तरीय शिक्षा प्रणाली विकास हुने सम्भावना उच्च देखिन्छ।

२. सबल पक्षहरू

हरिहरपुरगढी गाउँपालिकाले शिक्षा क्षेत्रमा उल्लेखनीय सकारात्मक तथा असल अभ्यासहरू कार्यान्वयनमा ल्याएको देखिन्छ। स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनले प्रदान गरेको अधिकारको प्रभावकारी उपयोग गर्दै आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षालाई निःशुल्क र अनिवार्य बनाउने दिशामा विद्यार्थी भर्ना अभियान, अतिरिक्त कक्षा सञ्चालन कार्यक्रम, दिवा खाजा तथा आवासीय विद्यालय जस्ता विद्यार्थी लक्षित कार्यक्रम सञ्चालन गरिएका छन्। यी कार्यक्रमहरूले गरिब, विपन्न तथा सीमान्तकृत परिवारका बालबालिकालाई विद्यालयमा टिकाइ राख्न महत्वपूर्ण योगदान पुऱ्याएका छन्।

विद्यालय वातावरण सुधारका लागि बालमैत्री, अपाङ्गमैत्री तथा वातावरणमैत्री पूर्वाधार निर्माणमा जोड दिइएको छ। “एक वडा एक बाल उद्यान”, “एक विद्यार्थी एक बिरुवा” र “एक विद्यालय एक बगैँचा” जस्ता अवधारणाहरूले सिकाइलाई व्यवहारिक, वातावरणसँग जोडिएको र जीवनोपयोगी बनाउने प्रयास गरेका छन्। सुरक्षित खानेपानी, समावेशी शौचालय र हरित परिसर निर्माणले विद्यालयलाई सिकाइअनुकूल बनाउने दिशामा सकारात्मक परिणाम देखाउन थालेको छ।

शैक्षिक गुणस्तर अभिवृद्धिका लागि प्रविधि एकीकरणमा विशेष ध्यान दिइएको छ। स्मार्ट बोर्ड, कम्प्युटर ल्याब, विज्ञान प्रयोगशाला विस्तार, इन्टरनेट जडान तथा डिजिटल सामग्रीको प्रयोगले आधुनिक शिक्षण सिकाइ प्रक्रिया प्रवर्द्धन गरेको छ। “एक विद्यालय एक स्वास्थ्यकर्मी” र “एक विद्यालय एक मनोसामाजिक परामर्शदाता” जस्ता अभ्यासहरूले विद्यार्थीको शारीरिक तथा मानसिक स्वास्थ्यलाई पनि शिक्षा प्रणालीको अभिन्न अंगका रूपमा स्वीकार गरेको देखिन्छ, जसले समग्र सिकाइ उपलब्धिमा सकारात्मक प्रभाव पार्ने अपेक्षा गरिएको छ।

समावेशी शिक्षाको क्षेत्रमा महिला, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, दलित तथा अन्य सीमान्तकृत समूहलाई विशेष प्राथमिकता दिइएको छ। अपाङ्गताका प्रकृतिअनुसार सहायक सामग्री, छात्रवृत्ति तथा आवश्यक सहयोग उपलब्ध गराउने व्यवस्था गरिएको छ। महिला शिक्षकहरूको नेतृत्व विकास तालिमले विद्यालय व्यवस्थापन र शैक्षिक नेतृत्वमा लैङ्गिक सन्तुलन कायम गर्न सहयोग पुऱ्याएको छ।

यसका अतिरिक्त, सामुदायिक सिकाइ केन्द्रहरूको सक्रियता बढाई बयस्क साक्षरता, निरन्तर शिक्षा र जीवनोपयोगी सीप विकास कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको छ। विद्यालयस्तरमा नियमित शैक्षिक अनुगमन, उपलब्धि परीक्षण, अभिभावक शिक्षक अन्तरक्रिया, अतिरिक्त क्रियाकलाप, विज्ञान प्रदर्शनी तथा प्रतिभा पहिचान कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरी सिकाइ उपलब्धि सुधारमा ध्यान दिइएको छ। प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा विस्तार गरी युवाहरूलाई स्वरोजगार र उद्यमशीलतातर्फ उन्मुख गराउने पहल पनि अघि बढाइएको छ।

समग्रमा, हरिहरपुरगढी गाउँपालिकाले शिक्षामा पहुँच, गुणस्तर, समावेशीकरण र दिगोपनालाई एकसाथ सम्बोधन गर्ने प्रयास गरेको देखिन्छ। यदि यी कार्यक्रमहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयन, निरन्तर अनुगमन र स्रोत व्यवस्थापन सुनिश्चित गर्न सकियो भने स्थानीय स्तरमै गुणस्तरीय र समावेशी शिक्षा प्रणाली विकासको नमुना स्थापित हुनसक्ने सम्भावना प्रबल रहेको छ।

३. शिक्षा क्षेत्रका समस्याहरू

हरिहरपुरगढी गाउँपालिकाको शिक्षा क्षेत्रका विद्यमान समस्याहरूलाई देहाय बमोजिम विश्लेषण गरिएको छ।

क) समतामूलक पहुँच र सहभागिता

विद्यालय भर्ना दर सन्तोषजनक भए पनि गरिबी, पारिवारिक अवस्था, बसाइँसराइ र चेतनाको अभावका कारण केही बालबालिकाहरू बीचमा विद्यालय छोड्ने समस्या कायम छ। अपाङ्गता भएका, दलित, सीमान्तकृत तथा कठिन परिवेशमा रहेका बालबालिकालाई शिक्षाको मूल प्रवाहमा अर्थपूर्ण सहभागिता गराउनु अझै चुनौतीपूर्ण छ। अभिभावक शिक्षाको अभावले घर-विद्यालय समन्वय कमजोर भएको देखिन्छ। समतामूलक पहुँच सुनिश्चित गर्न लक्षित सहयोग, सामाजिक परिचालन र अभिभावक सशक्तीकरण कार्यक्रमलाई सुदृढ बनाउनु आवश्यक छ।

ख) गुणस्तर र सान्दर्भिकता

शिक्षण सिकाइ प्रक्रियामा परम्परागत घोकन्ते पद्धतिको प्रभाव अझै देखिन्छ। विद्यार्थी केन्द्रित, खोजमूलक र प्रयोगात्मक शिक्षण अभ्यास सीमित छन्। विज्ञान तथा प्रविधि विषयमा प्रयोगात्मक अभ्यास र अनुसन्धान संस्कृति विकास हुन नसक्दा सिकाइ सैद्धान्तिक रूपमा सीमित भएको छ। स्थानीय सन्दर्भ समेट्ने पाठ्यक्रम विकासमा ढिलाइ हुँदा शिक्षा र स्थानीय आवश्यकता बीचको सम्बन्ध कमजोर भएको देखिन्छ। यसले जीवनोपयोगी सीप विकासमा चुनौती सिर्जना गरेको छ।

ग) शिक्षक व्यवस्थापन

विद्यार्थी सङ्ख्याको अनुपातमा विषयगत शिक्षक दरबन्दी पर्याप्त छैन। विशेषगरी विज्ञान, गणित र अंग्रेजी विषयमा दक्ष शिक्षक अभावले सिकाइ उपलब्धिमा प्रत्यक्ष असर पारेको छ। शिक्षकहरूको निरन्तर पेसागत विकास, प्रविधि-मैत्री तालिम र समावेशी शिक्षण रणनीतिसम्बन्धी कार्यक्रम अपर्याप्त छन्। शिक्षा क्षेत्रमा राजनीतिक हस्तक्षेप र नियुक्ति प्रक्रियामा हुने विवादले स्थायित्व र पेसागत मनोबलमा नकारात्मक प्रभाव पार्ने सम्भावना देखिन्छ।

घ) भौतिक पूर्वाधार

धेरै विद्यालयहरूमा स्वच्छ खानेपानी, समावेशी शौचालय, सुरक्षित भवन, पुस्तकालय र पर्याप्त फर्निचर जस्ता आधारभूत सुविधा अझै अपर्याप्त छन्। कतिपय भवनहरू जीर्ण अवस्थामा रहेकाले विद्यार्थीको सुरक्षामा जोखिम देखिन्छ। आधुनिक शिक्षणका लागि आवश्यक कम्प्युटर ल्याब, विज्ञान प्रयोगशाला, स्मार्ट बोर्ड र उच्च गतिको इन्टरनेट सुविधा अधिकांश सामुदायिक विद्यालयमा सीमित छन्। यसले डिजिटल शिक्षण-सिकाइ प्रक्रियामा असमानता सिर्जना गरेको छ।

ड) पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन प्रणाली

स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण भई कार्यान्वयनमा कार्यान्वयनमा रहको छ। सिकाइ उपलब्धिको वैज्ञानिक, तथ्यमा आधारित मूल्याङ्कन प्रणाली कमजोर देखिन्छ। विद्यालयहरूको शैक्षिक तथा प्रशासनिक गतिविधिको नियमित अनुगमन र फिडब्याक प्रणाली पर्याप्त सुदृढ छैन। परीक्षा केन्द्रित अभ्यास हावी हुँदा सिर्जनात्मकता र आलोचनात्मक सोच विकासमा अपेक्षित प्रगति हुन सकेको छैन।

च) समता र समावेशीकरण

अपाङ्गता भएका, दलित तथा सीमान्तकृत बालबालिकाको पूर्ण र अर्थपूर्ण सहभागिता सुनिश्चित गर्न अझै संरचनागत सुधार आवश्यक छ। लैङ्गिक साक्षरता अन्तर, सामाजिक विभेद र आर्थिक असमानताले शिक्षामा समान अवसर प्राप्तिमा अवरोध सिर्जना गरेका छन्। समावेशी पूर्वाधार, सहायक सामग्री र संवेदनशील शिक्षक तयारी अपर्याप्त हुँदा समावेशी शिक्षाको प्रभाव सीमित हुन सक्छ।

छ) विद्यालय सुशासन र व्यवस्थापन

विद्यालय व्यवस्थापन समिति, प्रधानाध्यापक र शिक्षकबीचको समन्वय सुदृढ नहुँदा योजना कार्यान्वयनमा प्रभावकारिता कमी देखिन्छ। पारदर्शी बजेट व्यवस्थापन, सहभागितामूलक योजना निर्माण र जवाफदेहिता प्रणाली पूर्ण रूपमा संस्थागत हुन सकेको छैन। अनुगमन तथा मूल्याङ्कन संयन्त्र कमजोर हुँदा विद्यालय सुधार योजना प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन हुन नसक्ने अवस्था देखिन्छ। विद्यालयहरूको शैक्षिक र प्रशासनिक क्रियाकलापको चुस्त अनुगमन तथा वैज्ञानिक मूल्याङ्कन प्रणालीको अभाव छ। शैक्षिक सत्र र क्यालेन्डरलाई नियमित र व्यवस्थित बनाउन नसक्दा सिकाइ प्रक्रिया प्रभावित हुने गरेको छ। माध्यमिक र प्राविधिक शिक्षालाई गुणस्तरीय र सुविधासम्पन्न बनाउन आवश्यक पर्ने लगानी र बजेटको व्यवस्थापन चुनौतीपूर्ण रहेको छ।

समग्रमा हेर्दा हरिहरपुरगढी गाउँपालिकामा शिक्षा क्षेत्रमा पहुँच विस्तार र नीतिगत प्रतिबद्धता सकारात्मक भए पनि गुणस्तर, समावेशीकरण, शिक्षक व्यवस्थापन, पूर्वाधार सुदृढीकरण र सुशासनका क्षेत्रमा थप सुधार अपरिहार्य देखिन्छ। प्रभावकारी योजना, स्रोतको उचित उपयोग र समुदायमा आधारित उत्तरदायित्व प्रणाली विकास गर्न सके यी समस्यालाई अवसरमा रूपान्तरण गर्न सकिने सम्भावना रहेको छ।

४. अवसरहरू

संविधान र कानुनी व्यवस्थाअनुसार शिक्षा स्थानीय तहको अधिकारभित्र परेपछि स्थानीय सरकारले आफ्नै योजनाअनुसार गुणस्तरीय शिक्षा प्रवर्द्धन गर्न सक्ने अवसर प्राप्त भएको छ। यससँगै शिक्षा क्षेत्रमा लगानी बृद्धि गर्ने क्षमता र तीन तहको सरकार तथा अन्य सङ्घ संस्थाबाट सहकार्य र स्रोत जुटाउने वातावरण पनि

उपलब्ध छ। सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग विस्तार भएसँगै डिजिटल शिक्षण-सिकाइ, अनलाइन सामग्री र शिक्षक-विद्यार्थी समन्वयमा सहजता आएको छ। स्थानीय पाठ्यक्रम विकासका क्रममा वातावरण संरक्षण, हरित विद्यालय निर्माण, जलवायु परिवर्तन र जीवनोपयोगी विषयवस्तु समावेश गर्न सकिने भएकाले शिक्षा केवल सैद्धान्तिक नभई व्यवहारिक र वर्तमान चुनौतीसँग सुसंगत हुने सम्भावना बढेको छ। त्यस्तै, स्थानीय स्तरमा विद्यमान रैथाने ज्ञान, सिप र प्रविधिलाई पाठ्यक्रम र सिकाइ अभ्यासमा आन्तरिकीकरण गर्न सकिनु विद्यार्थीको सांस्कृतिक र सामाजिक सन्दर्भसँग शिक्षा जोड्ने अवसर दिन्छ। साथै, वैकल्पिक सिकाइको सहजीकरणमार्फत् प्रत्येक विद्यार्थीले सिक्न पाउने अधिकार सुनिश्चित गर्न सकिने भएकाले पहुँच, समावेशीकरण र गुणस्तर एकसाथ बढाउने वातावरण तयार भएको छ। यस प्रकार, कानुनी अधिकार, स्रोत व्यवस्थापन, प्रविधि र स्थानीय ज्ञानको उपयोगले हरिहरपुरगढी गाउँपालिकाको शिक्षा प्रणालीलाई दिगो, समावेशी र जीवनोपयोगी बनाउन महत्त्वपूर्ण अवसर प्रदान गरेको छ।

५. चुनौतीहरू

हरिहरपुरगढी गाउँपालिकाले शिक्षा क्षेत्रमा पहुँच, गुणस्तर र समावेशीकरण सुनिश्चित गर्न थुप्रै चुनौती र अवसरको सामना गर्दै आएको देखिन्छ। लैङ्गिक, भाषिक, भौगोलिक, आर्थिक, शारीरिक अपाङ्गता, जात/जाति र अन्य सामाजिक विविधताका कारण सबै बालबालिकालाई समान रूपमा गुणस्तरीय शिक्षा प्रदान गर्न अझै प्रयास आवश्यक छ। जनसाङ्ख्यिकीय प्रवृत्ति, जन्म दर, बसाइँसराइ, भौगोलिक विकटता र स्थानीय बनौटका कारण व्यवहारिक विद्यालय नक्साङ्कन तथा शिक्षक दरबन्दीको न्यायोचित वितरण आवश्यक छ, जसले विद्यार्थी र शिक्षक दुवैको सहज पहुँच सुनिश्चित गर्दछ। विद्यालयमा थप आर्थिक व्यवस्थापन गर्न कठिनाई हुँदा निःशुल्क र अनिवार्य शिक्षा कार्यान्वयनमा पूर्णता दिन चुनौती देखिन्छ। दक्ष जनशक्तिको अभावले पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक र मूल्याङ्कन प्रणाली सुधार तथा सूचना सञ्चार प्रविधिको प्रभावकारी प्रयोगमा बाधा पुऱ्याउँछ। साथै, विपत्का अवस्थाहरू जस्तै बाढी, पहिरो वा अन्य आपतकालीन परिस्थितिमा वैकल्पिक माध्यमबाट सिकाइ अवसर उपलब्ध गराउने रणनीति आवश्यक छ। जनसाङ्ख्यिक विविधताका कारण आजीवन सिकाइ कार्यक्रममा समान अवसर र विविधता सुनिश्चित गर्नुपर्छ। सबै विद्यालयमा तोकिएअनुसारको भौतिक पूर्वाधार निर्माण गरी हरित विद्यालयको रूपमा विकास गर्न आर्थिक स्रोत संकलन आवश्यक छ, साथै जलवायु परिवर्तन र त्यसको असर कम गर्ने उपायहरू अपनाउनु दिगो शिक्षा प्रणालीका लागि अनिवार्य छ। यी सबै चुनौती र अवसरलाई व्यवस्थित रूपमा सम्बोधन गर्दा हरिहरपुरगढी गाउँपालिकामा समावेशी, दिगो र गुणस्तरीय शिक्षा प्रणाली विकास गर्न सकिने सम्भावना उच्च रहेको छ।

परिच्छेद २

दूरदृष्टि, उद्देश्य, रणनीति तथा लक्ष्य निर्धारण

२.१ दूरदृष्टि

"गुणस्तरीय, सिपमूलक, प्रविधिमैत्री शिक्षाको माध्यमबाट सामाजिक रूपान्तरण"

२.२ लक्ष्य

समावेशी पहुँचसहित गुणस्तरीय, सिपमूलक र प्रविधिमैत्री शिक्षा प्रणालीको विकासमार्फत् स्थानीय आवश्यकता र राष्ट्रिय-अन्तर्राष्ट्रिय श्रम बजारमा प्रतिस्पर्धा गर्न सक्ने सक्षम, नैतिकतावन र आत्मनिर्भर जनशक्ति उत्पादन गर्ने,

२.३ उद्देश्य

- क) सबै बालबालिकालाई शिक्षामा समतामूलक पहुँच र सहभागिता सुनिश्चित गर्नु,
- ख) सबै बालबालिकाको शिक्षामा गुणस्तरीय र सान्दर्भिकता सुनिश्चित गर्नु,
- ग) औपचारिक शिक्षाको अवसरबाट बञ्चित व्यक्तिहरूका लागि वैकल्पिक, अनौपचारिक, खुला र निरन्तर सिकाइको वातावरण सुनिश्चित गर्नु,
- घ) विद्यालय शिक्षामा सुशासन तथा व्यवस्थापन सुनिश्चित गर्नु,
- ङ) सूचना तथा सञ्चार प्रविधि (ICT) सामग्रीहरूको पहुँच विस्तार गरी प्रभावकारी प्रयोग गर्नु,
- च) साक्षरता निरन्तर शिक्षा र जीवनपर्यन्त शिक्षाका अवसर उपलब्ध गर्नु,
- छ) विद्यालय पूर्वाधार र सिकाइ वातावरणमा विपद् व्यवस्थापन सुनिश्चित गर्नु।

२.४ रणनीतिहरू

उद्देश्य १ सबै बालबालिकालाई शिक्षामा समतामूलक पहुँच र सहभागिता र सुनिश्चित गर्नु
रणनीतिहरू:

- क) आधारभूत शिक्षालाई सबै बालबालिकाका लागि अनिवार्य र निःशुल्क बनाउँदै पहुँचयोग्य र समतामूलक बनाउने,
- ख) विद्यालय जानबाट बञ्चित बालबालिकाहरूको पहिचान गर्न तथ्याङ्क सङ्कलन गर्ने र शैक्षिक सत्रको सुरुमा "विद्यार्थी भर्ना घरदैलो अभियान" सञ्चालन गर्ने,
- ग) गरिब, विपन्न, दलित र सीमान्तकृत समूहका बालबालिकालाई विद्यालयमा आकर्षित गर्न र टिकाइराख्न दिवा खाजा, छात्रवृत्ति र पोसाक वितरण गर्ने,
- घ) विकट क्षेत्र वा अध्ययन गर्ने वातावरण नभएका बालबालिकाहरूका लागि आवश्यकता अनुसार छात्रावासको व्यवस्था गर्ने,
- ङ) अपाङ्गता भएका बालबालिकाका लागि उनीहरूको अवस्था अनुसार (शारीरिक, सुनाइ, दृष्टि, अटिजम आदि) ब्रेल, साङ्केतिक चित्र र द्विलचेयर जस्ता सामग्री र विशेष छात्रवृत्तिको व्यवस्था गर्ने,
- च) अपाङ्गता भएका, सीमान्तकृत वा विशेष आवश्यकताका बालबालिकाका लागि समावेशी

सिकाइ वातावरण उपलब्ध गराउने,

- छ) बालबालिकाको शिक्षामा अभिभावकलाई जिम्मेवार बनाउन अभिभावक शिक्षा कार्यक्रमलाई अभियानकै रूपमा सञ्चालन गर्ने,
- ज) शिक्षकहरूलाई नवीनतम् शिक्षण पद्धति र प्रविधिमा अभ्यस्त गराउन नियमित र नतिजामुखी तालिम प्रदान गर्ने र उनीहरूको कार्यसम्पादनलाई विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिसँग जोड्ने
- झ) विद्यालय पूर्वाधार र सिकाइ वातावरणमा जलवायु-उत्थानशीलता र वातावरणमैत्री पूर्वाधार सुनिश्चित गर्नु

उद्देश्य २ सबै बालबालिकाको शिक्षामा गुणस्तरीय र सान्दर्भिकता सुनिश्चित गर्नु, रणनीतिहरू:

- क) शिक्षकहरूलाई नवीनतम् शिक्षण पद्धति र प्रविधिमा अभ्यस्त गराउन नियमित र नतिजामुखी तालिम प्रदान गर्ने र उनीहरूको कार्यसम्पादनलाई विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिसँग जोड्ने,
- ख) शिक्षण सिकाइलाई प्रभावकारी बनाउन स्मार्ट बोर्ड, कम्प्युटर ल्याब, विज्ञान प्रयोगशाला र इन्टरनेट सुविधाको विस्तार गर्ने,
- ग) शिक्षाको गुणस्तर कायम गर्न नतिजमा आधारित अनुगमन तथा वैज्ञानिक मूल्याङ्कन प्रणालीको विकास गर्ने,
- घ) पाठ्यक्रमलाई स्थानीय आवश्यकता, संस्कृति र जीवनोपयोगी सीपसँग मेल खाने गरी अनुकूल बनाउने,
- ङ) विषयगत र कक्षागत रूपमा शिक्षक व्यवस्थापन गर्ने,
- च) शिक्षण सिकाइमा खोजमूलक, प्रयोगात्मक, विद्यार्थी केन्द्रित विधिहरूको प्रयोग गर्ने,
- छ) विद्यार्थी केन्द्रित क्रियाकलाप आधारित सिकाइ प्रवर्द्धन गर्ने,
- ज) शिक्षकलाई नवीनतम शिक्षण विधि, ICT प्रयोग, समावेशी र गुणस्तरीय शिक्षण तालिम प्रदान गर्ने,
- झ) नियमित मूल्याङ्कन र फिडब्याक प्रणालीको माध्यमबाट सिकाइ उपलब्धि र गुणस्तर सुनिश्चित गर्ने,
- ञ) विद्यालयमा पर्याप्त पाठ्यपुस्तक, डिजिटल सामग्री, स्मार्ट बोर्ड, कम्प्युटर ल्याब र प्रयोगशालाको उपलब्धता सुनिश्चित गर्ने ।

उद्देश्य ३ औपचारिक शिक्षाको अवसरबाट बञ्चित व्यक्तिहरूका लागि अनौपचारिक, खुला र वैकल्पिक निरन्तर सिकाइको वातावरण सुनिश्चित गर्नु

रणनीतिहरू

- क) अनलाइन प्लेटफर्म, भिडियो क्लास, मोबाइल एप्लिकेशन र रेडियो/टेलिभिजन माध्यमबाट वैकल्पिक सिकाइ पहुँच विस्तार गर्ने,

- ख) प्रत्येक वडामा इन्टरनेट सुविधा सहित कम्तीमा एक सामुदायिक सिकाइ केन्द्र स्थापना गर्ने ,
- ग) एक वडा एक पुस्तकालय/वाचनालय" को अवधारणा अनुसार प्रत्येक सामुदायिक सिकाइ केन्द्रसँग आबद्ध रहने गरी पुस्तकालयहरू स्थापना गर्ने,
- घ) हरिहरपुरगढी गाउँस्तरमा एक मुख्य पुस्तकालय स्थापना गरी वडाका पुस्तकालयहरूलाई एउटै सञ्जालमा जोड्ने,
- ङ) परम्परागत र मौलिक ज्ञान, दर्शन र प्राकृतिक विज्ञानलाई सङ्ग्रह र सूचीकरण गरी संरक्षण गर्ने,
- च) प्रत्येक टोलमा नागरिकहरूको सिकाइको चाहना पूरा गर्ने र "जीवन पर्यन्त सिकाइ" लाई अभियानको रूपमा सञ्चालन गर्ने स्थानीय बौद्धिक समाज गठन गर्ने,
- छ) समुदायको समन्वय र सहयोगमा टोल-टोलमा प्रौढ कक्षाहरू सञ्चालन गर्ने र उनीहरूको सिकाइ उपलब्धिलाई मापन गर्ने सूचकहरू विकास गरी कार्यान्वयन गर्ने,
- ज) अनौपचारिक शिक्षा र सामुदायिक सिकाइ केन्द्रहरूको भूमिका प्रभावकारी बनाएर हरिहरपुरगढी गाउँपालिकालाई "पूर्ण साक्षर तथा शिक्षित पालिका" घोषणा गर्ने ।

उद्देश्य ४ विद्यालय शिक्षामा सुशासन तथा व्यवस्थापन सुनिश्चित गर्नु,

रणनीतिहरू

- क) शिक्षकहरूको कार्यसम्पादन मूल्याङ्कनलाई विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धि र परीक्षा परिणामसँग आबद्ध गर्ने
- ख) शैक्षिक पेसामा संलग्न जनशक्तिमा जवाफदेहिता सुनिश्चित गर्न परिणाममा आधारित जवाफदेहिता प्रणालीको विकास गर्ने
- ग) प्रधानाध्यापक छनोट प्रणालीलाई योग्यता र क्षमताका आधारमा हुने गरी परिमार्जन गर्ने
- घ) विव्यसको भूमिका र जिम्मेवारीलाई समयसापेक्ष परिमार्जन गरी विद्यालयलाई स्वचालित र सफल संस्थाका रूपमा विकास गर्ने
- ङ) विद्यालयप्रति समुदायको अपनत्व बढाउन विद्यालय समुदाय सहकार्य कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने
- च) विद्यालय र विद्यार्थीको विस्तृत विवरणका लागि एकीकृत तथ्याङ्क प्रणालीको विकास र सुदृढीकरण गर्ने
- छ) सम्पूर्ण सूचनालाई सुरक्षित राख्न र 'रियल टाइम' मा प्राप्त गर्न Cloud Data Management र स्वचालित संयन्त्रको विकास गर्ने
- ज) निजी (संस्थागत), गुठी र सहकारी विद्यालयहरूको स्थापना, अनुमति, सञ्चालन र आर्थिक पारदर्शिताको नियमित अनुगमन र नियमन गर्ने
- झ) शैक्षिक जनशक्ति र नेतृत्व तहका लागि स्पष्ट आचारसंहिता निर्माण गरी लागू गर्ने
- ञ) हरिहरपुरगढी गाउँपालिकाभरि रहेका शिक्षक दरबन्दीको अध्ययन गरी दरबन्दी मिलान र पुनर्वितरण गर्ने
- ट) प्रधानाध्यापक, व्यवस्थापन समिति, शिक्षक र कर्मचारीहरूका लागि नियमित तालिम र नेतृत्व विकास कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने

उद्देश्य ५ सूचना तथा सञ्चार प्रविधि(ICT) सामग्रीहरूको पहुँच विस्तार गरी प्रभावकारी प्रयोग गर्नु

- क) विद्यालयमा विद्युत आइसिटी उपकरण र इन्टरनेट सेवा विस्तार गर्दै लैजाने ।
- ख) शिक्षक र विद्यार्थीलाई आइसिटी प्रयोगमा दक्षता हासिल गराउदै लैजाने ।
- ग) डिजिटल सामग्री र प्रविधिमा आधारित शिक्षण सिकाइ कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने
- घ) सामुदायिक सिकाइ केन्द्रमा ICT को पहुँच विस्तार गर्ने ।

उद्देश्य ६ साक्षरता निरन्तर शिक्षा र जीवनपर्यन्त शिक्षाका अवसर उपलब्ध गर्नु ।

- क) समुदायमा साक्षरोत्तर र जीवनपर्यन्त शिक्षा कार्यक्रम निरन्तर सञ्चालन गर्ने
- ख) महिला दलित र लक्षित समूहका लागि अनौपचारिक शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।
- ग) डिजिटल सामुदायिक सिकाइ केन्द्रको विस्तार गर्ने ।
- घ) जीवनपर्यन्त शिक्षा सम्बन्धी स्रोत र सामग्री उपलब्ध गर्ने ।

उद्देश्य ७ विद्यालय पूर्वाधार र सिकाइ वातावरणमा विपद् व्यवस्थापन सुनिश्चित गर्नु ।

- क) आवश्यकता अनुसार कक्षाकोठा शौचालय खानेपानी खेलकुद मैदान घेराबारा र पुस्तकालय निर्माण गर्ने ।
- ख) विद्यालयका पूर्वाधार जलवायु जोखिमबाट प्रतिरोधी ढाँचामा निर्माण गर्ने र जोखिमयुक्त संरचना हटाउने ।
- ग) भौतिक पूर्वाधारको नियमित मर्मत सम्भार सुनिश्चित गर्ने ।
- घ) स्थानीय समुदायिक र संघ/संस्थासँग सहकार्य गर्ने ।
- ङ) भौतिक पूर्वाधारको गुणस्तरको अनुगमन गर्ने ।
- च) बालबालिकाको स्वास्थ्य तथा सुरक्षा अनुकूल हुने गरी पूर्वाधारमा सुधार गर्ने ।
- छ) विद्यालयमा जलवायु अनुकूल हरित कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।
- ज) प्राकृतिक विपद् जोखिम न्यूनीकरणका लागि विद्यालय सुधार योजनामा समावेश गरी कार्यान्वयन गर्ने ।
- झ) शिक्षक र विद्यार्थीलाई वातवरणीय सुरक्षा र विपद् जोखिम न्यूनीकरण सम्बन्धी तालिम प्रदान गर्ने ।

- क) सबै बालबालिकालाई शिक्षामा समतामूलक पहुँच र सहभागिता सुनिश्चित भएको हुनेछ,
- ख) सबै बालबालिकाको शिक्षामा गुणस्तरीय र सान्दर्भिकता सुनिश्चित भएको हुनेछ,
- ग) औपचारिक शिक्षाको अवसरबाट बञ्चित व्यक्तिहरूका लागि वैकल्पिक, अनौपचारिक, खुला र निरन्तर सिकाइको वातावरण सुनिश्चित भएको हुनेछ
- घ) विद्यालय शिक्षामा सुशासन तथा व्यवस्थापन सुनिश्चित भएको हुनेछ
- ङ) सूचना तथा सञ्चार प्रविधि(ICT) सामग्रीहरूको पहुँच विस्तार भई प्रभावकारी प्रयोग भएको हुनेछ ।

२.७ मुख्य कार्यसम्पादन सूचक र लक्ष्य निर्धारण

मुख्य कार्यसम्पादन सूचक र लक्ष्य निर्धारण

क्र.स.	सूचक	आधार वर्ष	राष्ट्रिय	२०८४	२०८७	
		२०८२				
१. प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा						
१.१	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षामा कूल भर्ना दर* (%)	७९.८	८६.४	८२.५	८६	
१.२	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षाको अनुभव लिई कक्षा १ मा नयाँ भर्ना भएका बालबालिका* (%)	११५.१४	६८.७	१११	१०७	
२. आधारभूत शिक्षा (कक्षा १ - ८)						
२.१	कक्षा १ मा नयाँ भर्ना भएका बालबालिकाको खुदप्रवेश दर (%)	८८.०८	९६.८	९१	९४	
२.२	कक्षा १ मा नयाँ भर्ना भएका बालबालिकाको कूल प्रवेश दर (%)	१३०.३५	१२१.९	१२५	१२०	
२.३	आधारभूत तह (प्राथमिक कक्षा १-५) मा खुद भर्ना दर* (%)	९६.३	९७.१	९८	९९.५	
२.४	आधारभूत तह (प्राथमिक कक्षा १-५) मा कूल भर्ना दर* (%)	१३७.२	१२८	१३२	१२७	
२.५	आधारभूत तहको कक्षा ५ को खुदप्रवेश दर* (%)	८७.६	९८.३	८१	८५	
२.६	आधारभूत तहको कक्षा ५ को कूलप्रवेश दर* (%)	१२८.३	११३	१२३.५	११९	
२.७	आधारभूत तहको कक्षा ५ सम्म	८८.२	९३	९१	९४	

क्र.स.	सूचक	आधार वर्ष	राष्ट्रिय	२०८४	२०८७	
		२०८२				
	टिकाउ दर* (%)					
२.८	आधारभूत तह (प्राथमिक कक्षा ५) पूरा गर्ने दर* (%)	७८.५	८५.८	८१	८४	
२.९	आधारभूत तहमा (प्राथमिक कक्षा १-५)मा भर्ना भएका ५-९ वर्ष उमेर भन्दा माथिका बालबालिका* (%)	२८.१८	२२.२	२६.५	२५	
२.१	आधारभूत तह (प्राथमिक कक्षा १-५) कूल भर्ना दरमा लैङ्गिक समता सूचाङ्क*	१.०७	१.०२	१.०३	१.०१	
२.११	आधारभूत तह (कक्षा १-८) मा खुद भर्ना दर* (%)	९५.२	९३.८	९८.५	९९.५	
२.१२	आधारभूत तह (कक्षा १-८) मा कूल भर्ना दर (%)	१२९.८	११०.४	१२५	१२०	
२.१३	आधारभूत तहको कक्षा ८ सम्मको टिकाउ दर* (%)	८३.९	७९.३	८६.५	८९.५	
२.१४	आधारभूत तहको कक्षा १ मा भर्ना भई कक्षा ८ पूरा गर्ने दर*(%)		७२.७	७३.५	७६.५	
२.१५	आधारभूत तह(कक्षा १-८) कूल भर्ना दरमा लैङ्गिक समता सूचक*	१.०७	१.०१	१.०३	१.०१	
२.१९	विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिका* (%)	३.८	५.१२	३.५	३.१	
२.२	आधारभूत तह (कक्षा १-८) अध्यापनरत कूल शिक्षक मध्ये महिला शिक्षकको सङ्ख्या*(%)	<u>५.७८</u>	४३.७	४५	५२	
३. माध्यमिक शिक्षा (कक्षा ९-१२)						
३.१	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) मा खुद भर्ना दर* (%)	२७.६०	४७.६	३०	३२.५	
३.२	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) मा कूल भर्ना दर* (%)	३३.७८	७१.४	३६.५	४०	
३.३	माध्यमिक तहमा कूल भर्ना	१.२८	१.०२	१.०१	१.००	

क्र.स.	सूचक	आधार वर्ष	राष्ट्रीय	२०८४	२०८७	
		२०८२				
	दरमा लैङ्गिक समता सूचक* (कक्षा ९-१२)					
३.४	आधारभूत तहवाट माध्यमिक तहमा ट्रान्जिसन दर* (%)	८०.७४	९७.५	८३.५	८६.५	
३.५	कक्षा १ मा भर्ना भएका बालबालिका मध्ये कक्षा १० मा पुग्ने दर (%)	५७.९	६०.३	६०	६२.५	
३.६	कक्षा १ मा भर्ना भएका बालबालिका मध्ये कक्षा १२ मा पुग्ने दर (%)	१९.४	२४	२०.५	२२	
३.७	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) मा कार्यरत महिला शिक्षक सङ्ख्या* (%)	२३.१	२०.६	२४.५	२६	
४. जिवन-पर्यन्त शिक्षा तथा सिकाइ र अनौपचारिक शिक्षा						
४.१	साक्षरता दर (१५ वर्ष भन्दा माथि) (%)	५९	५८	७०	९०	
४.२	साक्षरता दर (६ वर्ष भन्दा माथि) (%)	६७.४	८२	८०	९५	
४.३	साक्षरता दर (१५-२४ उमेर समूह) (%)	८२.२	९२	९५	९९	
४.४	साक्षरता दरमा लैङ्गिक समता (१५ वर्ष भन्दा माथि)	०.६२	०.६५	०.८५	०.९९	
५. सुशासन तथा व्यवस्थापन						
५.१	आधारभूत तह (कक्षा १-५) मा विद्यार्थी:शिक्षक अनुपात(सामुदायिक विद्यालय)	२०:०९:०	२४:०९:०	२७:०९:०	३०:०९:०	
५.२	आधारभूत तह (कक्षा ६-८) मा विद्यार्थी:शिक्षक अनुपात(सामुदायिक विद्यालय)	३८:०९:०	३०:०९:०	३०:०९:०	३५:०९:०	
५.३	आधारभूत तह (कक्षा १-८) मा विद्यार्थी:शिक्षक अनुपात(सामुदायिक विद्यालय)	२३.०९:०	३३.०९:०	३३.०९:०	३५.०९:०	
५.४	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१०) मा विद्यार्थी:शिक्षक	२०:०९:०	४०:०९:०	२५:०९:०	३०:०९:०	

क्र.स.	सूचक	आधार वर्ष	राष्ट्रिय	२०८४	२०८७	
		२०८२				
	अनुपात(सामुदायिक विद्यालय)					
५.५	माध्यमिक तह (कक्षा९-१२) मा विद्यार्थी:शिक्षक अनुपात	२२:०१:०	४१:०१:०	२५:०१:०	३०:०१:०	

परिच्छेद ३

विद्यालय शिक्षा क्षेत्रका मुख्य उपक्षेत्र

३.१ प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा

३.१.१ परिचयः

नेपालको संविधानको धारा ३९ (३) मा प्रत्येक बालबालिकालाई प्रारम्भिक बालविकास तथा बाल सहभागिताको हक हुनेछ भनी उल्लेख गरिनु र शिक्षा ऐन २०२८ को नवौँ संशोधनले बालविकास र शिक्षालाई विद्यालय शिक्षाकै अङ्गको रूपमा मान्यता दिनुले यसको आवश्यकता र महत्व थप पुष्टि भएको छ। बालबालिकाको शारीरिक, मानसिक, संवेगात्मक, सामाजिक एवं नैतिक सिर्जनात्मक पक्षको विकासमा सघाउँदै उनीहरूलाई आधारभूत शिक्षाको लागि तयार गर्ने उद्देश्यले सञ्चालित यो कार्यक्रम विद्यालय शिक्षाको पहिलो पाइला भएकोले पनि यसलाई सर्वसुलभ र गुणस्तरीय बनाउनु आवश्यक भएको छ । यसै कुरालाई मध्यनजर गरेर यस पालिकाले निर्माण गरेको यस शिक्षा योजनामा प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षालाई व्यवस्थित र गुणस्तरीय बनाउने कार्यक्रमहरू समावेश गरिएको छ। विद्यालय तथा शैक्षिक संस्था सञ्चालन, व्यवस्थापन र रेखदेख लगायतका कार्यहरू यस गाउँ शिक्षा योजनामा समेटिएका छन् ।

३.१.२ वर्तमान अवस्थाः

हरिहरपुरगढी गाउँपालिकाले प्रारम्भिक बालविकास शिक्षालाई आधारभूत शिक्षाको बलियो जगको रूपमा निर्माण गर्ने उद्देश्य लिइएको छ । यसका लागि बालबालिकाको शारीरिक, मानसिक, सामाजिक, संवेगात्मक एवम् नैतिक पक्षको विकास गराउन आवश्यक लक्ष्य उद्देश्य रणनीति प्रबन्ध आदि जस्ता विषयबस्तुहरू यस गाउँ शिक्षा योजनामा समेटिएका छन् । हरिहरपुरगढी गाउँपालिकामा हाल जम्मा ५३ ओटा प्रारम्भिक बालविकास केन्द्र सञ्चालनमा रहेका छन्, जसमा सामुदायिकतर्फ ५२ र संस्थागत विद्यालयतर्फ १ केन्द्र रहेका छन्। यी केन्द्रहरूमा कूल ८१२ जना बालबालिका अध्ययनरत रहेका छन्, जसमध्ये ३९० जना छात्र र ४२२ जना छात्रा रहेका छन्। यस उमेर समूहको अनुमानित कूल जनसंख्या ८५२ रहेको आधारमा सहजै देखिने भर्नादर ९५.३ प्रतिशत रहेको देखिन्छ, जसले पहुँच विस्तार भएको संकेत गरे पनि शतप्रतिशत लक्ष्य अझै हासिल हुन बाँकी रहेको देखाउँछ।

बालविकास कार्यक्रम पूरा गरी कक्षा १ मा प्रवेश गर्ने बालबालिकाको संख्या ६९८ रहेको छ। यसमध्ये एक वर्षको बालविकास अनुभवसहित कक्षा १ मा जाने बालबालिकाको ९८.८९ प्रतिशत रहेको छ। अनुभवसहित कक्षा १ मा प्रवेश गरेका बालबालिकाको सिकाइ उपलब्धि र कक्षागत अनुकूलन क्षमता तुलनात्मक रूपमा राम्रो देखिएको छ, जसले बालविकास कार्यक्रमको प्रभावकारिता पुष्टि गर्दछ।

समावेशी पहुँचको दृष्टिले दलित बालबालिकाको संख्या १५ (१.८५ प्रतिशत), जनजाति बालबालिकाको संख्या ७४७ (९२ प्रतिशत) र अपाङ्गता भएका बालबालिकाको संख्या ९ रहेको छ। यी तथ्याङ्कले समावेशी सहभागिता बढ्दो क्रममा रहेको देखाए पनि जनसंख्या अनुपातअनुसार अझ सुधारको

आवश्यकता रहेको देखिन्छ। विशेषगरी अपाङ्गता भएका बालबालिकाका लागि सहायक सामग्री, पहुँचयोग्य भौतिक संरचना तथा प्रशिक्षित जनशक्ति व्यवस्था सुदृढ गर्नुपर्ने आवश्यकता देखिन्छ।

तालिका १०

प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षासँग सम्बन्धित विवरण

जम्मा बालविकास		जम्मा बालबालिका			दलित बालबालिका		
प्रकार	संख्या	छात्र	छात्रा	जम्मा	छात्र	छात्रा	जम्मा
सामुदायिक	५२	३७६	३६३	७३९	११	१५	२६
संस्थागत	१	३१	३३	६४	१३	१८	३१
जम्मा							

(source: IEMIS REPORT 2083)

.हरिहरपुरगढी गाउँपालिकाले प्रारम्भिक बाल विकास र शिक्षालाई बालबालिकाको नैसर्गिक अधिकारको रूपमा लिएको छ। यसले ५वर्ष मुनिका बालबालिकाको शारीरिक, मानसिक, सामाजिक र सर्वाङ्गीण विकास सुनिश्चित गर्ने आधार तयार गर्दछ। हरिहरपुरगढी गाउँपालिकाले प्रारम्भिक बाल विकासलाई विद्यालय शिक्षासँग पूर्ण रूपमा एकीकृत गरी प्रत्येक विद्यालयमा अनिवार्य गर्ने नीति लागू गरेको छ, जसले बालबालिकाको सिकाइको निरन्तरता र गुणस्तर सुनिश्चित गर्दछ। हाल ५२ हरिहरपुरगढी गाउँपालिकामा बाल विकास केन्द्रहरूमा भौतिक र शैक्षिक पूर्वाधारको राम्रो रहेको देखिएको छ। धेरै केन्द्रहरूमा बालमैत्री वातावरण, खेल सामग्री, श्रव्य-दृश्य सिकाइ सामग्री र पर्याप्त शिक्षण उपकरणको रहेको छ। यद्यपि, हरिहरपुरगढी गाउँपालिकाले यी केन्द्रहरूको अझै स्तरोन्नति गर्ने योजना बनाएको छ

३.१.३ उद्देश्य:

- चार वर्ष उमेरका सबै बालबालिकाको सर्वाङ्गीण विकास सुनिश्चित गर्न प्रारम्भिक बाल विकास र प्रभावकारी व्यवस्थापन गर्नु,
- सबै बालबालिकालाई समावेशी, पहुँचयोग्य र गुणस्तरीय प्रारम्भिक शिक्षा उपलब्ध गराउनु,
- बाल विकास केन्द्रहरूलाई बालमैत्री, सुरक्षित र वातावरणमैत्री बनाउनु,

३.१.४ रणनीतिहरू

- क) सबै बालबालिकाको पहुँचका लागि सङ्घीय सरकारले निर्धारण गरेको मापदण्डअनुसार प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा सञ्चालन गर्ने,
- ख) बाल विकास र शिक्षालाई विद्यालय शिक्षाको अभिन्न अङ्ग बनाउने,
- ग) निजी क्षेत्रलाई समेत केन्द्र स्थापना र सञ्चालनमा प्रोत्साहित गर्दै न्यूनतम मापदण्डमा नियमित निगरानी र मूल्याङ्कन गर्ने,
- घ) अति विपन्न, दलित, सीमान्तकृत र अपाङ्ग बालबालिकालाई पहुँच सुनिश्चित गर्दै निःशुल्क भर्ना अभियान सञ्चालन,
- ङ) कार्यक्रमको नक्साङ्कन, पुनर्वितरण र आवश्यकता अनुसार नयाँ केन्द्र स्थापना गर्ने,
- क) जटिल भौगोलिक क्षेत्रमा बसोबास गर्ने, लोपोन्मुख तथा सिमान्तकृत समुदायका बालबालिकाका लागि विभिन्न नमूनाहरू विकास गरी पहुँच सुनिश्चित गर्ने,
- ख) पाठ्यक्रमको परिमार्जन तथा अनुकूलन गर्ने,
- ग) लागत सहभागिता अभिवृद्धि गर्ने,
- घ) कार्यक्रमको प्रभावकारिता बृद्धिका लागि परिवार, समुदाय, गैर सरकारी सङ्घ संस्था, निजी क्षेत्र र विद्यालयहरूलाई जिम्मेवार बनाउने,
- ङ) ऐन र कार्यविधिमा उल्लेख भए बमोजिमको मापदण्ड पूरा गर्ने,
- च) कार्यरत जनशक्तिको वृत्ति विकास तथा क्षमता विकास गर्ने,
- छ) स्थानीय तहको आवश्यकतामा आधारित हुने गरी प्रारम्भिक बाल विकास तथा शिक्षाका लागि सुपरीवेक्षण र सहजीकरणका लागि थप छुट्टै अधिकार सम्पन्न संयन्त्र बनाउने,
- ज) पाठ्यक्रम र मापदण्ड तथा ढाँचाहरूलाई समयानुकूल स्थानीयकरणका लागि समायोजन तथा परिमार्जन गर्ने,
- झ) भौगोलिक विकटता र अपाङ्गता भएका तोकिएका उमेर समूहलाई सम्बोधन गर्ने गरी नीतिगत व्यवस्था गर्ने ।

३.१.५ उपलब्धि, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य निर्धारण

- क) **अपेक्षित उपलब्धि:** हरिहरपुरगढी गाउँपालिकामा प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा उमेरका सबै बालबालिकालाई गुणस्तरीय प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाको अवसर सुनिश्चित भएको हुनेछ। यस अन्तर्गत लक्षित उमेर समूहका सबै बालबालिकालाई कम्तीमा एक वर्षको प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षामा सहज, समावेशी र समान पहुँच उपलब्ध हुनेछ। साथै, सबै बालबालिकाले प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाको पूर्ण अनुभव हासिल गरी आवश्यक सक्षमता विकासपछि कक्षा १ मा प्रवेश गर्ने अवसर प्राप्त गर्नेछन्, जसले उनीहरूको सिकाइको आधार सुदृढ भई दीर्घकालीन शैक्षिक सफलतामा सकारात्मक प्रभाव पार्नेछ।

ख) प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्य निर्धारण

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरू	लक्ष्य इकाइ	भौतिक लक्ष्य(५ वर्ष)						कैफियत
			२०८३।०८४	२०८४।०८५	२०८५।०८६	२०८६।०८७	२०८७।०८८	जम्मा	
१	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षाका न्यूनतम मापदण्ड निर्माण तथा पाठ्यक्रम प्रबोधीकरण	पटक	१		१		१	३	
२	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षाको नक्साङ्कन पुनर्वितरण र थप दरबन्दी माग	पटक	१			१		२	
३	बालविकास सहजकर्ता एवम् विद्यालयहरूलाई जिम्मेवार बनाउने	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	प्रत्येक समय	
४	पाठ्यक्रममा आधारित पाठ्यसामग्री र कार्यपुस्तिकाको प्रबन्ध	पटक	१	१	१	१	१	५	
५	सूचना तथा सञ्चार प्रविधिमैत्री बालकक्षा सञ्चालन गर्ने आइसिटी सामग्री उपलब्धता	संख्या	१०	१०		१०		३०	
६	बालबालिकाको इमिसमा अभिलेखीकरण	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर		
७	बालविकास केन्द्रका सहजकर्ताका लागि आइसिटी सञ्चालन सम्बन्धी तालिम	निरन्तर	१	१	१	१	१	५	
८	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा सम्बन्धी कार्यविधि निर्माण	पटक		१			१	२	
९	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षाका लागि सुपरीवेक्षण र सहजीकरण	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर		
१०	जीवनोपयोगी र नैतिक चरित्रको विकास	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर		
११	विद्यालयमा पोषणयुक्त दिवा खाजाको व्यवस्था	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर		
१२	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षालाई विद्यालय शिक्षाको आधारशीलाको रूपमा प्राथमिकता	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर		
१३	बालमैत्री सिकाइ सामग्री तथा कार्यपुस्तिका वितरण	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर		
१४	बालबालिकाको स्वास्थ्य जाँच खोप	पटक	१	१	१	१	१	५	

	तथा स्वास्थ्य सम्बन्धी अभिलेख व्यवस्थापन								
१५	स्थानीय मातृभाषा विषयलाई प्राथमिकता	आवश्यकता अनुसार							
१६	अभिभावक शिक्षा सञ्चालन	पटक	१	१	१	१	१	५	
१७	अभिभावक तथा समुदायका सदस्य मार्फत् स्थानीय ज्ञान तथा सीपहरु बालबालिकालाई सिकाउने व्यवस्था	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर		
१८	प्रारम्भिक बालविकास सहजकर्ताहरुको सेवा सुविधामा बृद्धि	संख्या	५३	५३	५३	५३	५३		
१९	उत्कृष्ट प्रारम्भिक बालविकास सहजकर्तालाई पुरस्कारको व्यवस्था	जना	१०	१०	१०	१०	१०	५०	
२०	प्रारम्भिक बालविकास सहजकर्ताको थपको दरबन्दी व्यवस्थापन	जना	८						आवश्यकताअनुसार

३.२ आधारभूत शिक्षा

३.२.१ परिचय

नेपालको संविधानले आधारभूत शिक्षालाई मौलिक हकका रूपमा सुनिश्चित गरेको छ। संविधानको धारा ३१ अनुसार प्रत्येक नागरिकलाई आधारभूत तहसम्मको शिक्षा अनिवार्य र निःशुल्क प्राप्त गर्ने अधिकार छ। यसले राज्यलाई सबै बालबालिकाका लागि समान, समावेशी र गुणस्तरीय शिक्षा उपलब्ध गराउने दायित्व प्रदान गरेको छ। राष्ट्रिय शिक्षा नीतिले आधारभूत शिक्षालाई १-८ कक्षासम्म परिभाषित गर्दै समावेशी, जीवनोपयोगी तथा सीपमुखी शिक्षामा जोड दिएको छ। नीति अनुसार सबै बालबालिकाको पहुँच, सहभागिता, निरन्तरता र सिकाइ उपलब्धि सुनिश्चित गर्नु राज्यको प्राथमिकता हो। त्यसैगरी अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षा ऐन ले आधारभूत शिक्षा अनिवार्य र निःशुल्क हुने स्पष्ट व्यवस्था गरेको छ। यस ऐनले अभिभावकलाई बालबालिकालाई विद्यालय पठाउने जिम्मेवारी तोकेको छ भने राज्यलाई आवश्यक पूर्वाधार, शिक्षक र स्रोत-साधन उपलब्ध गराउने कानुनी दायित्व दिएको छ। यसरी संविधान, नीति र ऐनले आधारभूत शिक्षालाई अधिकारका रूपमा स्थापित गर्दै कार्यान्वयनका लागि स्पष्ट मार्गनिर्देशन गरेका छन्।

३.२.२ वर्तमान अवस्था

हरिहरपुरगढी गाउँपालिकाकाको वडा नं. १ देखि ८ सम्म जम्मा ५२ ओटा सामुदायिक विद्यालयहरू र १ ओटा संस्थागत विद्यालय सञ्चालनमा रहेका छन्। ती विद्यालयहरू मध्ये कक्षा १-५ सञ्चालित ३८ ओटा कक्षा १-८ सञ्चालित १४ ओटा विद्यालयहरू गरी जम्मा ५२ ओटा सामुदायिक आधारभूत विद्यालयहरू रहेका छन्। कक्षा १ सञ्चालित संस्थागत विद्यालय १ ओटा रहेको छ।

तालिका २

आधारभूत शिक्षा (कक्षा १-५) सँग सम्बन्धित विवरण

जम्मा विद्यालय संख्या		जम्मा विद्यार्थी			दलित विद्यार्थी			अपाङ्गता भएका विद्यार्थी			कैफीयत
प्रकार	संख्या	छात्र	छात्रा	जम्मा	छात्र	छात्रा	जम्मा	छात्र	छात्रा	जम्मा	
सामुदायिक	५२	१४१८	१४२९	२८४७	७५	७०	१४५	९	९	१८	कक्षा (१-५)
सामुदायिक विद्यालय	१३	५८५	६५८	१२४३	२९	४०	६९	६	३	९	कक्षा (६-८)
जम्मा	५२	२००३	२०८७	४०९०	१०४	११०	२१४	१५	१२	२७	

(स्रोत: इमिस २०८३)

हरिहरपुरगढी गाउँपालिकाले आधारभूत शिक्षालाई समतामूलक, पहुँचयोग्य र गुणस्तरीय बनाउने नीति अवलम्बन गरेको छ। हरिहरपुरगढी गाउँपालिकामा केही बालबालिका अझै विद्यालय बाहिर रहेका छन्। सामुदायिक विद्यालयहरूमा स्वच्छ खानेपानी, समावेशी शौचालय, पुस्तकालय, खेलमैदान तथा सूचना प्रविधि (इन्टरनेट, कम्प्युटर ल्याब) जस्ता पूर्वाधारको अभाव देखिएको छ। विषयगत शिक्षकको कमी, परम्परागत शिक्षण पद्धति तथा सीमित सिकाइ सामग्रीका कारण शिक्षाको गुणस्तर सुधारमा चुनौती रहेको छ।

३.२.३ उद्देश्य

- आधारभूत शिक्षालाई सबै बालबालिकाका लागि पहुँचयोग्य, समतामूलक, निःशुल्क र अनिवार्य बनाउनु,
- सिकाइ उपलब्धि र शिक्षाको गुणस्तरमा सुधार गर्नु,
- आधारभूत विद्यालयको भौतिक तथा शैक्षिक वातावरण बालमैत्री, समावेशी र सुरक्षित बनाउनु,

३.२.४ रणनीतिहरू

- कुनै पनि बालबालिका शिक्षाबाट बञ्चित नहोस् भन्ने उद्देश्यले विशेष भर्ना तथा पुनःभर्ना अभियान सञ्चालन गर्ने,
- विद्यालय बाहिर रहेका विद्यालय उमेरका बालबालिकाहरूको यथार्थ विवरण सङ्कलन गरी शिक्षामा पहुँच सुनिश्चित गर्ने व्यवस्था मिलाउने,
- अनिवार्य तथा निःशुल्क आधारभूत शिक्षा कार्यान्वयनका लागि आवश्यक कानुनी व्यवस्था तथा कार्यविधि तर्जुमा गर्ने,
- अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षाका लागि आवश्यक आर्थिक तथा अन्य स्रोतको सुनिश्चितता गर्ने,
- विद्यालय नक्साङ्कन गर्ने तथा विद्यालयहरूको पुनर्वितरण र समायोजन गरी शैक्षिक पहुँच सन्तुलित बनाउने,
- शिक्षक दरबन्दी पुनर्वितरण तथा समायोजन गरी विषयगत तथा कक्षागत शिक्षकको पर्याप्तता सुनिश्चित गर्ने,

- छ) सामुदायिक विद्यालयहरूको गुणस्तर सुधार गरी तिनलाई प्रतिस्पर्धी, प्रभावकारी र विश्वसनीय बनाउने,
- ज) शिक्षण-सिकाइ विधिमा आवश्यक परिमार्जन गरी विद्यार्थीकेन्द्रित, क्रियाकलाप आधारित तथा व्यवहारमुखी पद्धति अवलम्बन गर्ने,
- झ) कक्षा ३ सम्म आधारभूत कक्षा शिक्षण प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्ने,
- ञ) न्यूनतम सिकाइ उपलब्धि हासिल गराउन आवधिक रूपमा सिकाइको मूल्याङ्कन गर्ने,
- ट) मूल्याङ्कनलाई शिक्षण-सिकाइ प्रक्रियाको अभिन्न अङ्गका रूपमा प्रयोगमा ल्याउने,
- ठ) कक्षाकोठामा आधारित मूल्याङ्कन प्रणाली सुदृढ गर्न क्षमता विकास कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,
- ड) विद्यार्थीलाई आवश्यक शैक्षिक सहयोग उपलब्ध गराई सिकाइ उपलब्धिमा सुधार ल्याउने,
- ढ) अन्तरसम्बन्धित विषयवस्तुलाई एकीकृत गरी सिकाइ सामग्री, विधि तथा क्रियाकलापमा सुधार गर्ने,
- ण) दैनिक जीवनसँग सम्बन्धित व्यवहारिक सिपहरूलाई सिकाइ क्रियाकलापमा समावेश गर्ने,
- त) शिक्षकलाई प्रधानाध्यापक तथा प्रधानाध्यापकलाई स्थानीय तह प्रति जवाफदेही बनाउने,
- थ) आवश्यक शिक्षक तालिम, तयारी तथा प्रोत्साहनका कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,
- द) शिक्षक विकास तथा सहायता प्रणालीलाई व्यवस्थित गर्ने,
- ध) शिक्षामा कार्यरत सबै जनशक्तिको क्षमता विकास र उत्प्रेरणा व्यवस्थापन गर्ने,
- न) विद्यालय तथा शैक्षिक निकायको शासकीय र व्यवस्थापकीय पद्धतिमा सुधार गरी नतिजाप्रति जवाफदेहिता सुनिश्चित गर्ने,
- न) विद्यालयको कार्यसम्पादन तथा विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिको नियमित परीक्षण गरी पारदर्शिता र जवाफदेहिता सुनिश्चित गर्ने,
- प) विद्यालयहरूमा खानेपानी, शौचालय तथा सरसफाइको उचित प्रबन्ध सहित न्यूनतम भौतिक सुविधा सुनिश्चित गर्ने,
- फ) विद्यालयलाई बालमैत्री, समावेशी र सुरक्षित सिकाइ वातावरणयुक्त बनाउने,
- ब) सबै विद्यालयहरूमा प्राथमिकता प्राप्त न्यूनतम सक्षमता पूरा गराउने,
- भ) विद्यार्थीको पोषण तथा स्वास्थ्यमा सुधार ल्याउने कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,
- म) स्थानीय उत्पादनमा आधारित पौष्टिक तथा स्वस्थकर दिवा खाजाको प्रबन्धलाई व्यवस्थित गर्ने,
- य) विद्यालयमा आधारित शैक्षिक तथा मनोसामाजिक परामर्श सेवा उपलब्ध गराउने,
- र) विद्यालय शिक्षालाई विविधताअनुकूल, समावेशी र समतामूलक बनाउन स्थानीय परिवेशअनुकूल सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गर्ने तथा भाषिक र सामाजिक-सांस्कृतिक विविधताको सम्मान गर्ने,
- र) विद्यालय शिक्षालाई प्रकोप, संकट तथा महामारीजस्ता परिस्थितिप्रति उत्थानशील बनाउने योजना तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने,
- ल) सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग विस्तार गरी शिक्षालाई आधुनिक, सहज र प्रभावकारी बनाउने,
- ळ) विद्यालयहरूमा हेल्थक्यापहरू सञ्चालन गर्ने ।

३.२.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

अ) उपलब्धि

हरिहरपुरगढी गाउँपालिकामा आधारभूत शिक्षा सबै बालबालिकाका लागि पहुँचयोग्य, समतामूलक, निःशुल्क र अनिवार्य भएको हुनेछ। यसका साथै सिकाइ उपलब्धिमा बृद्धि भई शिक्षाको गुणस्तरमा सुधार भएको हुनेछ। आधारभूत विद्यालयहरूको भौतिक तथा शैक्षिक वातावरण बालमैत्री, समावेशी र सुरक्षित भएको सुनिश्चित गरिएको हुनेछ। नतिजाको दृष्टिले, आधारभूत तहको खुद भर्नादर उच्च स्तरमा पुगेको हुनेछ। सबै विद्यालयले प्राथमिकता प्राप्त न्यूनतम सक्षमता (PMEC) पूरा गरेका हुनेछन् र आधारभूत तहको सिकाइ उपलब्धि ९५ प्रतिशत पुगेको हुनेछ, जसले विद्यार्थीहरूको समग्र सिकाइ क्षमता र गुणस्तरीय शिक्षा सुनिश्चित गर्नेछ।

आ) नतिजा

- क) सबै बालबालिकालाई आधारभूत शिक्षाको पहुँच र सहभागिता बृद्धि हुने,
- ख) न्यूनतम भौतिक पूर्वाधार तथा प्रविधिमैत्री सिकाई सामग्रीको उपलब्धता भएको हुने,
- ग) आवश्यक संख्यामा विषयगत योग्य दक्ष सक्रिय तथा शिक्षणप्रति अभिप्रेरित शिक्षकको व्यवस्था हुने,
- घ) विद्यालयमा पोषण तथा स्वास्थ्य कार्यक्रम सञ्चालन हुने,
- ङ) विद्यालयमा पौष्टिक तथा स्वस्थकर दिवाखाजाको प्रबन्ध हुने,
- च) बालबालिकाको सिकाई उपलब्धि बृद्धि भएको हुने,
- छ) आधारभूत शिक्षाको भर्नादर औसत उपस्थिति टिकाउदर तथा सिकाइ उपलब्धि र उत्तीर्णदरमा सुधार हुने,
- ज) विद्यालयमा आइपर्न सक्ने विपद् प्रकोप संकट तथा महामारी लगायतका परिस्थिति प्रति उत्थानशील हुने,
- झ) सूचना तथा सञ्चार प्रविधि अतिरिक्त क्रियाकलाप खेलकुद लगायतको विकासका लागि स्रोत सुनिश्चित भई सिकाइमा सहयोग पुग्ने,
- ञ) शैक्षिक जनशक्तिको क्षमता विकास भई गुणस्तरीय शिक्षा प्रवाह तथा विद्यालय सुशासन कायम हुने,

इ) प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

आधारभूत तहको प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरू	इकाइ	भौतिक लक्ष्य(५ वर्ष)						भौतिक लक्ष(१० वर्ष)	कै फि य त
			२०७३/७४	२०७४/७५	२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९		

१	विद्यालय नक्साङ्कन समायोजन तथा पुनः स्थापना र शिक्षक दरबन्दी मिलान		आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	
२	अनिवार्य तथा निः शुल्क आधारभूत शिक्षाका लागि प्रचलित	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	
३	परीक्षा तथा मूल्याङ्कन प्रणालीलाई पार्दर्शिता एवम् जवाफदेहिता	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	
४	सक्षम प्रधानाध्यपक नियुक्ति तथा सुपरिवेक्षणको पूर्ण अधिकार प्रदान	विद्यालय	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	
५	आभाव भएका विद्यालयहरूको न्यूनतम भौतिक पूर्वाधार विकास	विद्यालय	१०	२०	५	१७		५२	आवश्यकता अनुसार	
६	विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धि परीक्षण	पटक	३	३	३	३	३	१५		
७	शिक्षक क्षमता विकास तालिम	जना	१००	१००	१००	१००	१००			
८	विद्यालय उत्थानशील योजना निर्माण तथा कार्यान्वयन	विद्यालय	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	
९	सूचना तथा सञ्चार प्रविधि सामग्री व्यवस्थापन	संख्या	१०	१०	२०	१०	२	५२		
१०	शिक्षक पेशागत दक्षता विकास तथा सहायता प्रणाली मेन्टरिङ	नयाँ शिक्षक संख्या	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	

	पृष्ठपोषण तथा तालिम									
११	विद्यालय पोषण तथा स्वास्थ्य कार्यक्रम र दिवाखाजको प्रबन्ध	विद्यालय	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	
१२	अपाङ्गता भएको विद्यार्थीलाई सहयोग	विद्यार्थी	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	
१३	पाठ्यपुस्तक तथा छात्रवृत्ति व्यवस्थापन	विद्यार्थी संख्या	निरन्तर तथा आवश्यकता अनुसार	निरन्तर तथा आवश्यकता अनुसार	निरन्तर तथा आवश्यकता अनुसार	निरन्तर तथा आवश्यकता अनुसार	निरन्तर तथा आवश्यकता अनुसार	निरन्तर तथा आवश्यकता अनुसार	निरन्तर तथा आवश्यकता अनुसार	
१४	कार्यसंञ्चिका (portfilo) तथा बाल सिकाई सामग्रीको व्यवस्था	विद्यार्थी	निरन्तर तथा आवश्यकता अनुसार	निरन्तर तथा आवश्यकता अनुसार	निरन्तर तथा आवश्यकता अनुसार	निरन्तर तथा आवश्यकता अनुसार	निरन्तर तथा आवश्यकता अनुसार	निरन्तर तथा आवश्यकता अनुसार	निरन्तर तथा आवश्यकता अनुसार	
१५	विपन्न तथा दलित विद्यार्थीहरुका लागि ट्रेस झोला स्टेशनरी सामग्री वितरण	जना	प्रत्येक वर्ष	प्रत्येक वर्ष	प्रत्येक वर्ष	प्रत्येक वर्ष	प्रत्येक वर्ष	प्रत्येक वर्ष	प्रत्येक वर्ष	
१६	गाउँ पालिका स्तरीई परीक्षा व्यवस्थापन तथा सञ्चालन	पटक	२	२	२	२	२	१०		
१७	कक्षाकोठामा आधारित मूल्याङ्क		निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर		
१८	शैक्षिक व्यवस्थापन सूचना प्रणाली तालिम	पटक	२	२	२	२	२	१०		
१९	विद्यालय व्यवस्थापन समिति शिक्षक अभिभावक	जना	५२	५२	५२	५२	५२	प्रत्येक वर्ष		

	संघका पदाधिकारीहरुको क्षमता विकास तालिम										
२०	अभिभावक शिक्षा र सहभागीता	पटक	२	२	२	२	२	२	५		
२१	अतिरिक्त क्रियाकलाप सञ्चालन गर्न अनुदान	पटक	२	२	२	२	२	२	५		
२२	उत्कृष्ट शिक्षकलाई पुरस्कारको व्यवस्था	पटक	२०	२०	२०	२०	२०	२०	प्रत्येक वर्ष		
२३	प्रत्येक वडामा एउटा कक्षा १ देखि ८ सम्म अंग्रेजी माध्यमबाट पठनपाठन हुने नमुना विद्यालय सञ्चालन	संख्या	२	२	२	२	२	निरन्तरता	प्रत्येक वर्ष		
२४	अनुगमन सुपरिवेक्षण शिक्षक मेन्टरीङ सहजीकरण		आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार			
२५	विपद् व्यवस्थापन		कता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	कता अनुसार			

३.३ माध्यमिक शिक्षा

३.३.१ परिचय

नेपालको वर्तमान संविधानले माध्यमिक तहको शिक्षा निःशुल्क प्राप्त गर्ने हक स्थापित गरेको छ भने अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षा ऐन २०७५ ले पनि प्रत्येक नागरिकलाई माध्यमिक शिक्षा प्रदान गर्ने दायित्व राज्यको हुने उल्लेख गरेको छ। राष्ट्रिय शिक्षा नीति २०७६ ले गुणस्तरीय माध्यमिक शिक्षामा सबैको निःशुल्क पहुँच सुनिश्चित गर्दै यसबाट सिर्जनशीलता रचनात्मकता, अध्ययनशिलता, सकारात्मक चिन्तन र सदाचार जस्ता गुण सहितको प्रतिस्पर्धी सिपयुक्त एवम् उत्पादनशिल जनशक्ति तयार गर्ने उद्देश्य राखेको छ। श्रमप्रति सकारात्मक भावना भएका सिपमूलक जनशक्ति उत्पादन गर्ने माध्यमिक तहको शिक्षालाई साधारण, व्यवसायिक र संस्कृत गरी तीन धारमा बाँडिएको छ। विद्यालय क्षेत्र विकास कार्यक्रमको कार्यान्वयन सँगै कक्षा (९-१२) मा प्राविधिक तथा व्यवसायिकधारको सुरुवात गरिएको छ। यो तहको शिक्षा कामको संसाधन प्रवेश गर्न सक्ने सिप सहितको नागरिक विकास तथा उच्च शिक्षाको लागि तयारीको आधार पनि हो। नेपालको शिक्षाको राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप, २०७६ अनुसारको पाठ्यक्रमको कार्यान्वयन वि.स. २०७७ बाट प्रारम्भ भएको छ।

विज्ञान प्रविधि तथा नवप्रवर्तन नीति २०७६ ले विद्यालय तहदेखिनै परम्परागत मौलिक ज्ञान, प्रविधि तथा सिपका बारेमा अध्ययन अध्यापन गरी वैज्ञानिक चिन्तन तथा सिर्जनशिलता अभिवृद्धि गर्ने रणनीति लिएको छ।

३.३.२ वर्तमान अवस्था

हरिहरपुरगढी गाउँपालिका भित्र कक्षा १ देखि १० सम्म सञ्चालित ४ ओटा र कक्षा १ देखि १२ सम्म सञ्चालित ४ ओटा विद्यालय गरी जम्मा ८ ओटा सामुदायिक माध्यमिक विद्यालयहरु रहेका छन्। हरिहरपुरगढी गाउँपालिकाका सामुदायिक विद्यालयहरुमा माध्यमिक शिक्षा प्रवाहको विश्लेषण गर्दा, हाल विद्यार्थी संख्या ७०८, शिक्षक दरबन्दी ४० र शिक्षक-विद्यार्थी अनुपात १:१७.७ रहेको देखिन्छ। विद्यार्थीमध्ये दलित ४९, जनजाति ६३४ रहेका छन्। केही विद्यालयमा पूर्वाधार, जस्तै कक्षा कोठा, शौचालय, खानेपानी, खेलमैदान र सूचना तथा सञ्चार प्रविधि पर्याप्त छैन। यी चुनौतीहरूले गुणस्तरीय शिक्षा र समावेशी वातावरणको सुनिश्चिततामा प्रभाव पार्न सक्छ। तथ्याङ्कनुसार सुधार, स्रोत व्यवस्थापन र शिक्षक तालिमको आवश्यकता देखिन्छ।

तालिका ३

माध्यमिक शिक्षासँग सम्बन्धित विवरण

जम्मा विद्यालय संख्या		जम्मा विद्यार्थी			दलित विद्यार्थी			अपाङ्गता भएका विद्यार्थी		
प्रकार	संख्या	छात्र	छात्रा	जम्मा	छात्र	छात्रा	जम्मा	छात्र	छात्रा	जम्मा
सामुदायिक	८	२९८	४१०	७०८	२५	२४	४९	०	०	०
जम्मा	८	२९८	४१०	७०८	२५	२४	४९	०	०	०

नेपालको संघीय संरचना र शैक्षिक नीतिअनुसार कक्षा ९-१२ लाई माध्यमिक शिक्षा मानिएको, हरिहरपुरगढी गाउँपालिकाले माध्यमिक शिक्षालाई सक्षम, कर्मठ, नैतिकतावान र पौरखी मानव स्रोत उत्पादन गर्ने आधारका रूपमा परिभाषित गरेको छ। हरिहरपुरगढी गाउँपालिकाको साक्षरता दर उच्च भए पनि माध्यमिक तहमा पहुँच र गुणस्तर सुधारको आवश्यकता रहेको छ। विषयगत शिक्षकको अभाव, विज्ञान तथा कम्प्युटर प्रयोगशालाको कमी र भरपर्दो इन्टरनेट सुविधा अपर्याप्त रहेको छ।

३.३.३ उद्देश्य

- क) माध्यमिक शिक्षामा सबैको पहुँच तथा सहभागिता सुनिश्चित गर्नु,
- ख) माध्यमिक शिक्षाको सान्दर्भिकता र गुणस्तरमा सुधार गर्नु
- ग) विद्यालयहरूको भौतिक तथा शैक्षिक वातावरण बालमैत्री, समावेशी, र सुरक्षित बनाउनु,

३.३.४ रणनीतिहरू

- क) विद्यालयहरूको नक्साङ्कन तथा संरचनागत सुधार गरी पूर्ण माध्यमिक संरचनामा रूपान्तरण गर्ने,
- ख) सबै बालबालिकाको पहुँच सुनिश्चित गर्न विद्यालयहरूको पुनर्वितरण, समायोजन तथा आवश्यकता अनुसार स्थापना गर्ने,
- ग) निःशुल्क माध्यमिक शिक्षामा पहुँच अभिवृद्धि गर्ने,
- घ) माध्यमिक तहमा खुद भर्नादर र टिकाउदर बढाउने,
- ङ) विपन्न तथा लक्षित समूहका लागि छात्रवृत्ति र विशेष अनुदानको व्यवस्था गर्ने,
- च) विद्यार्थी प्रोत्साहन कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,
- छ) वैकल्पिक शिक्षाका कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,
- ज) सबै विद्यालयमा न्यूनतम सिकाइ वातावरण सुनिश्चित गर्ने,
- झ) माध्यमिक तहमा दक्ष विषय शिक्षकको व्यवस्था गर्ने,
- ञ) शिक्षक पेसागत विकास तथा सहयोगको व्यवस्था गर्ने,
- ट) शिक्षकहरूका लागि अभिप्रेरणाका कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,
- ठ) शिक्षण-सिकाइ पद्धतिमा सुधार गर्ने,
- ड) हरेक विद्यालयमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि विस्तार गर्ने,
- ढ) स्मार्टबोर्ड, इन्टरनेट तथा श्रव्य-दृश्य सामग्रीको प्रयोग विस्तार गर्ने,
- ण) विद्यालयहरूलाई प्रकोप, सङ्कट तथा महामारीप्रति उत्थानशील बनाउने,
- त) विज्ञान विषय अध्ययनका लागि आवश्यक पूर्वाधारसहितको व्यवस्था गर्ने,

- थ) विद्यालयहरूमा विज्ञान संकाय विस्तारका लागि अध्ययन तथा लगानी गर्ने,
- द) व्यावसायिक, कृषि, सङ्गीत वा आयुर्वेद जस्ता विशिष्टीकृत विद्यालय स्थापनाको सम्भाव्यता विशिष्टीकृत अध्ययन गर्ने,
- ध) आवासीय विद्यालयका रूपमा छानिएका विद्यालयलाई अङ्ग्रेजी माध्यमबाट नमूना विद्यालयका रूपमा विकास गर्ने,
- न) यौन शिक्षा, आत्मरक्षा तथा मनोसामाजिक परामर्श कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,
- त) सदाचार, अनुशासन र समाजसेवा समेटिएको नैतिक शिक्षा कार्यक्रम लागू गर्ने,
- प) सफल व्यक्तिहरूसँग अन्तरक्रिया तथा प्रेरणादायी कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,
- फ) सक्षम र उत्प्रेरित प्रधानाध्यापकको व्यवस्था गर्ने,
- ब) आवधिक रूपमा सिकाइको मूल्याङ्कन गरी विद्यार्थीको सिकाइप्रति जवाफदेही प्रणाली विकास गर्ने,
- भ) आवासीय विद्यालयहरू थप गर्दै लैजाने र उत्कृष्ट शिक्षण अभ्यास, नतिजा सुधार, गुणस्तर बृद्धि गर्ने,
- म) आवासीय विद्यालयहरूमा गरिव जेहेन्दार भौगोलिक दुरी टाढा रहेका बालबालिकाहरूको पहुँच अभिवृद्धि गर्ने ।

३.३.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

क) उपलब्धि

माध्यमिक शिक्षामा सबै बालबालिकाका लागि पहुँच सुनिश्चित हुने र शिक्षाको सान्दर्भिकता तथा गुणस्तरमा उल्लेखनीय सुधार आउने अपेक्षा गरिएको छ। यस अन्तर्गत सबै बालबालिकाले निःशुल्क माध्यमिक शिक्षा प्राप्त गर्ने अवसर पाउनेछन् र खुद भर्ना तथा टिकाउ दरमा बृद्धि हुनेछ। सबै माध्यमिक विद्यालयले आधारभूत मापदण्ड पूरा गर्नेछन्, जसले गुणस्तरीय शिक्षाको प्रवाह सुनिश्चित गर्नेछ र विद्यार्थीहरूको दक्षता, शारीरिक तथा मानसिक विकासमा योगदान पुऱ्याउनेछ।

ख) प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्य निर्धारण

माध्यमिक तहको प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरू	इकाइ	भौतिक लक्ष्य(५ वर्ष)						भौतिक लक्ष्य(१० वर्ष)	कैफियत
			२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६	२०८६/०८७	२०८७/०८८	२०८८/०८९		
१	विद्यालय नक्साङ्कन र शिक्षक दरबन्दी व्यवस्थापन तथा संघीय तहमा थप दरबन्दी माग	जना	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६	२०८६/०८७	२०८७/०८८	२०८८/०८९	भौतिक लक्ष्य(१० वर्ष)	कैफियत

२	अनिवार्य तथा निः शुल्क माध्यमिक शिक्षाका लागि ऐन नियमको कार्यान्वयन तथा स्रोतको व्यवस्थापन	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर
३	परीक्षा तथा मूल्याङ्क प्रणालीलाई पारदर्शिता एवम् जवाफदेहिता	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	
४	समयानुकूल सेवा सहितको सक्षम प्रधानाध्यपक नियुक्ति तथा सुपरिवेक्षणको पूर्ण अधिकार प्रदान	विद्यालय	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	
५	आभव भएका विद्यालयहरूको न्यूनतम भौतिक पूर्वाधार विकास	विद्यालय	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	
६	विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धि परीक्षण	पटक	३	३	३	३	३	१५		
७	शिक्षक क्षमता विकास तालिम	जना	२०	२०	२०	२०	२०			
८	विद्यालय उत्थानशील तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण योजना निर्माण तथा कार्यान्वयन	विद्यालय	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	
९	सूचना तथा सञ्चार प्रविधि विज्ञान प्रयोगशाला तथा लाइब्रेरी सामग्री व्यवस्थापन	संख्या	२	२	२	२	२	८		
१०	शिक्षक पेशागत दक्षता विकास तथा सहायता प्रणाली मेन्टरिङ पृष्ठपोषण तथा तालिम	नयाँ शिक्षक संख्या	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	
११	विद्यालय पोषण तथा स्वास्थ्य कार्यक्रम	विद्यालय	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	
१२	अपाङ्गता भएको विद्यार्थीलाई सहयोग	विद्यार्थी	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	अपाङ्गता व्यक्ति इमिसमा नदेखिए को हुँदा प्रत्येक वर्ष स्क्रिनीङ गर्ने
१३	पाठ्यपुस्तक तथा छात्रवृत्ति व्यवस्थापन	विद्यार्थी संख्या	निरन्तर तथा आवश्यकता अनुसार	निरन्तर तथा आवश्यकता अनुसार	निरन्तर तथा आवश्यकता अनुसार	निरन्तर तथा आवश्यकता अनुसार	निरन्तर तथा आवश्यकता अनुसार	निरन्तर तथा आवश्यकता अनुसार	निरन्तर तथा आवश्यकता अनुसार	

१४	सिकाई सामग्रीको व्यवस्था	विद्यार्थी	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	
१५	विपन्न तथा दलित विद्यार्थीहरूका लागि ड्रेस झोला स्टेशनरी सामग्री वितरण	जना	प्रत्येक वर्ष	प्रत्येक वर्ष	प्रत्येक वर्ष	प्रत्येक वर्ष	प्रत्येक वर्ष	प्रत्येक वर्ष	प्रत्येक वर्ष	
१६	गाउँ पालिका स्तरीय परीक्षा व्यवस्थापन तथा सञ्चालन	पटक	२	२	२	२	२	१०		
१७	कक्षाकोठामा आधारित मूल्याङ्क		निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर		
१८	शैक्षिक व्यवस्थापन सूचना प्रणाली तालिम	पटक	२	२	२	२	२	१०		
१९	विद्यालय व्यवस्थापन समिति शिक्षक अभिभावक संघका पदाधिकारीहरूको क्षमता विकास तालिम	जना	८	८	८	८	८	प्रत्येक वर्ष		
२०	अभिभावक शिक्षा र सहभागीता	पटक	१	१	१	१	१	५		
२१	अतिरिक्त क्रियाकलाप सञ्चालन गर्न अनुदान	पटक	३	३	३	३	३	१५		
२२	उत्कृष्ट शिक्षकलाई पुरस्कारको व्यवस्था	पटक	२०	२०	२०	२०	२०	प्रत्येक वर्ष		
२३	प्रत्येक वडामा एउटा कक्षा १ देखि ८ सम्म अंग्रेजी माध्यमबाट पठनपाठन हुने नमुना विद्यालय सञ्चालन	संख्या	२	२	२	२	निरन्तरता	प्रत्येक वर्ष		
२४	अनुगमन सुपरिवेक्षण शिक्षक मेन्टरीड सहजीकरण		आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार			
२५	विपद् व्यवस्थापन		कता अनुसार	कता अनुसार	कता अनुसार	कता अनुसार	कता अनुसार			
२६	प्राविधि धार तथा विज्ञान विषय अध्ययनका लागि संभावित विद्यालय छनौट गर्ने	संख्या	खोजी गर्ने	१	१			५		
२७	राष्ट्रपति रनिडशिल्ड प्रतियोगिता सञ्चालन तथा व्यवस्थापन	पटक	१	१	१	१	१	५		
२८	संगीत नृत्य तथा खेल प्रशिक्षक व्यवस्थापन	जना	३	४	४	४	५	१६		

२९	आवासिय विद्यालय	विद्यालय संख्या	३	३	३	३	३	३		
----	-----------------	-----------------	---	---	---	---	---	---	--	--

३.४ अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाई

३.४.१ परिचय

औपचारिक पद्धतिभन्दा बाहिर फरक समयमा विभिन्न उमेर समूहमा दिइने शिक्षा नै अनौपचारिक शिक्षा हो। यो एउटा निरन्तर प्रक्रिया जस्तो पनि हो। औपचारिक शिक्षा प्रणालीको संरचनाभन्दा बाहिर मानवजीवनका लागि आवश्यक ज्ञान, सीप र प्रक्रियाका प्रशोधन गर्न जीवनप्रयन्त अर्थात् आजीवन सिकाई प्रणाली अनौपचारिक शिक्षा हो। अनौपचारिक शिक्षा त्यस्तो सांस्कृतिक केन्द्र हो जहाँ सहभागीहरू आफ्ना जीवनमा आइपर्ने समस्याहरूको बारेमा छलफल र समाधानका उपायहरू खोजी निर्णय कार्यान्वयन गर्दछन्। आफ्नो जीवनको इतिहास आफै लेख्छन्। तसर्थ, सिकाई जीवन पद्धतिसँग जोडिएको हुन्छ। अनौपचारिक एवं आजीवन शिक्षाले समाजमा विद्यमान विभिन्न किसिमका समूहका लागि आफ्ना लक्ष्य बनाई सेवा प्रदान गर्दछ। निरक्षरका लागि साक्षरता, साक्षरका लागि साक्षरोत्तर, सिकाई अवसरका लागि स्तरबृद्धि, शिक्षासँग सीप र आम्दानी जोड्दै शिक्षित समाजको विकासका लागि अनौपचारिक एवं आजीवन शिक्षाले काम गर्दछ।

संविधानले सुनिश्चित गरेको शिक्षा पाउने हक, राष्ट्रिय शिक्षा नीतिका सिद्धान्त, दिगो विकासको लक्ष्यमा समेत नागरिकले शिक्षा पाउने हकको कार्यान्वयन गर्न औपचारिक शिक्षासँग अनौपचारिक शिक्षा प्रणालीले समेत योगदान गर्दछ। विभिन्न सिकाई अवस्थाको आधारमा थप सिकाई अवसरको निर्माण गरी आजीवन सिकाई संस्कृतिको विकास गर्न आवश्यक छ। राष्ट्रिय शिक्षा नीति २०७६ ले नेपाललाई पूर्ण साक्षर मुलुक तुल्याई अनौपचारिक, वैकल्पिक परम्परागत र खुला शिक्षाको माध्यमबाट आजीवन सिकाई संस्कृतिका विकास गर्न, सबै प्रकारका अपाङ्गता भएका व्यक्तिको लागि गुणस्तरीय शिक्षाको पहुँच सुनिश्चित गरी जीवन पर्यन्त शिक्षाका माध्यमबाट मर्यादित जीवनयापन गर्न सक्षम र प्रतिस्पर्धी नागरिक तयार पार्ने निर्धारण गरेको छ।

३.४.२ वर्तमान अवस्था

सिन्धुली जिल्लाका सबै स्थानीय तहहरूमा अनौपचारिक शिक्षा कार्यक्रमहरू विगत देखिनै संचालन हुँदै आइरहेका छन्। यस्ता कार्यक्रमले विशेषतः १५ देखि ६० वर्ष सम्मका विद्यालयको पहुँच बाहिर रहेको व्यक्तिलाई लक्षित गरी विभिन्न वर्षमा सञ्चालन गरिएको साक्षरता कक्षाहरूबाट हरिहरपुरगढी गाउँपालिकाको १५ देखि ६० वर्ष उमेरका जनसंख्यामा कूल साक्षरता ७२.८ प्रतिशत भन्दा माथि पुगेको छ। हरिहरपुरगढी गाउँपालिकामा संघीय सरकारबाट सञ्चालित ४ ओटा र स्थानीय सरकारबाट सञ्चालित २ ओटा गरी ६ ओटा सिकाई केन्द्रहरू सञ्चालनमा छन्। विभिन्न कारणले औपचारिक शिक्षाबाट बञ्चित भएका नागरिकहरूका लागि अनौपचारिक शिक्षा र वैकल्पिक सिकाइको अवसर सुनिश्चित गर्ने लक्ष्य राखेको छ। सबै उमेर समूहलाई शिक्षाको मूल प्रवाहमा जोड्दै

जीवन पर्यन्त सिकाइलाई प्रोत्साहन गर्ने उद्देश्य लिएको छ। औपचारिक शिक्षाबाट बाहिर रहेका नागरिकहरूलाई समेट्ने संस्थागत संरचना सुदृढ गर्न आवश्यक देखिएको छ। केही सामुदायिक सिकाइ केन्द्र र पुस्तकालय सञ्चालनमा रहे पनि सबै वडामा प्रभावकारी पहुँच विस्तार गर्नुपर्ने अवस्था रहेको छ। छामदरसा, गुरुकूल, गुम्बा, विहार र वेद विद्याश्रमजस्ता वैकल्पिक संस्थाहरूको समन्वय र स्रोत सुदृढीकरण आवश्यक रहेको प्रौढ साक्षरता, खुला तथा दूर शिक्षामा सहभागिता बढाउन थप सहजीकरण आवश्यक रहेको छ।

३.४.३ उद्देश्य

यस गाउँ शिक्षा योजनाले अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइ सम्बन्धी निम्न लिखित उद्देश्यहरू राखेको छः

- क) अनौपचारिक शिक्षा एवम् आजीवन सिकाइको माध्यमबाट जीवनोपयोगी, सीपमूलक र निरन्तर सिकाइका कार्यक्रम विस्तार गर्नु,
- ख) सामुदायिक सिकाइ केन्द्रको सबलीकरण गरी अनौपचारिक शिक्षा र निरन्तर शिक्षाका कार्यक्रम सञ्चालन गर्नु,
- ग) औपचारिक, अनौपचारिक तथा अतिरिक्त माध्यमबाट प्राप्त ज्ञान, सिपको अभिलेखीकरण गरी परीक्षण तथा प्रमाणीकरण गर्नु,

३.४.४ रणनीतिहरू

- क) गाउँपालिका भित्रका घरधुरी सर्वेक्षण गरी साक्षर तथा निरक्षर जनसंख्याको पहिचान र अभिलेखीकरण गर्ने
- ख) औपचारिक शिक्षाबाट बञ्चित सबै उमेर समूहलाई लक्षित गरी कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने
- ग) प्रत्येक वडामा सामुदायिक सिकाइ केन्द्र स्थापना, समायोजन तथा सुदृढीकरण गर्ने
- घ) सामुदायिक सिकाइ केन्द्रलाई बहुउद्देश्यीय केन्द्रका रूपमा विकास गर्दै विद्युतीय पुस्तकालय, सूचना केन्द्र तथा अन्य सेवा विस्तार गर्ने
- ङ) “एक वडा एक पुस्तकालय” अवधारणा कार्यान्वयन गरी हरिहरपुरगढी गाउँस्तरीय पुस्तकालय सञ्जाल निर्माण गर्ने
- च) सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग विस्तार गरी डिजिटल सिकाइ पहुँच बढाउने
- छ) प्रौढ साक्षरता, साक्षरोत्तर तथा निरन्तर शिक्षा कार्यक्रम समुदायको सहकार्यमा सञ्चालन गर्ने
- ज) संघीय, प्रदेश सरकार तथा अन्य संघसंस्थासँग सहकार्य र साझेदारीमा कार्यक्रम विस्तार गर्ने
- झ) नवसाक्षर महिला तथा पुरुषलाई आयआर्जन र सीपमूलक कार्यक्रमसँग जोडेर आत्मनिर्भर बनाउने
- ञ) नागरिकहरूको आवश्यकता अनुसार तहगत पाठ्यक्रम, सिकाइ मोडुल र भाषिक विविधताअनुसार सामग्री विकास तथा प्रयोग गर्ने
- ट) सामुदायिक सिकाइ केन्द्रमार्फत् सांस्कृतिक सम्पदाको संरक्षण, अभिलेखीकरण र प्रवर्द्धन गर्ने
- ठ) सरोकारवालाको समन्वयमा साक्षरता तथा साक्षरोत्तर कक्षा सञ्चालन गर्ने
- ड) समुदायमा रहेका परम्परागत ज्ञान तथा सीपहरूको अभिलेखीकरण गरी परीक्षण तथा प्रमाणीकरण गर्ने

- ढ) अनौपचारिक तथा वैकल्पिक शिक्षा कार्यक्रमको नियमित अनुगमन, मूल्याङ्कन र अभिलेखीकरण प्रणाली सुदृढ गर्ने
- ण) सामुदायिक सिकाइ केन्द्रमार्फत् आयआर्जन तथा सीपमूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने
- त) हरिहरपुरगढी गाउँपालिकालाई पूर्ण साक्षर तथा शिक्षित पालिका घोषणा गर्ने लक्ष्यसहित चरणबद्ध कार्ययोजना कार्यान्वयन गर्ने

३.४.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

क) उपलब्धि: सबै नागरिकहरूलाई साक्षरता, निरन्तर शिक्षा र जीवनपर्यान्त सिकाइ, सीपमूलक तथा रोजगारमूलक शिक्षाको अवसर प्राप्त भएको हुनेछ।

ख) नतिजा:

अ) नागरिकका लागि साक्षरोत्तर शिक्षा निरन्तर शिक्षा र जीवनपर्यान्त सिकाइका अवसरहरू प्राप्त हुने।

आ) अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइको व्यवस्थापनका लागि आवश्यक संरचनागत व्यवस्था तयार भई सञ्चालन हुने।

इ) सामुदायिक सिकाइ केन्द्र आजीवन डिजिटल सिकाइको केन्द्रका रूपमा विकास र विस्तार हुने।

ई) अनौपचारिक तथा आजीवन सिकाइ सम्बन्धी तथ्याङ्क अध्यावधिक हुने।

ग) प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरू	इकाइ	भौतिक लक्ष्य(५ वर्ष)						भौतिक लक्ष्य(१० वर्ष)	कैफियत
			२०८३।०८४	२०८४।०८५	२०८५।०८६	२०८६।०८७	२०८७।०८८	कुल		
१	विद्यालयबाट घरधुरी सर्वेक्षण र अनौपचारिक शिक्षा सम्बन्धी तथ्याङ्क संकलन	विद्यालय	५२			५२			आवश्यकता अनुसार	
२	सामुदायिक सिकाइ केन्द्रहरूको क्षमता अभिवृद्धि	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	
३	सामुदायिक सिकाइ केन्द्रहरूको व्यवस्थापन अनुदान	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	
४	आजीवन सिकाइका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्न प्रत्येक वडामा डिजिटल सामुदायिक सिकाइ केन्द्र	संख्या	२	२	२	२		८		

	विस्तार									
५	सिप विकास र आयआर्जन कार्यक्रम संचालन	विद्यालय	✓	✓	✓	✓	✓	४०		
६	अभिभावकलाई स्थानीय सीप र प्रविधिमा आधारित सीपमूलक तथा आयमुलक तालिम सञ्चालन	पटक	✓	✓	✓	✓	✓			
७	अनौपचारिक तथा आजीवन सिकाइको तथ्याङ्क व्यवस्थापन	पटक	✓	✓	✓	✓	✓			
८	परिचालिकाको लागि तालिम	संख्या	✓	✓	✓	✓	✓	१०		
९	अभिभावक साक्षरोत्तर शिक्षा सञ्चालन	पटक	✓	✓	✓	✓	✓		नित्य	

परिच्छेद ४

अन्तरसम्बन्धित विषय क्षेत्रहरु

४.१ पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन

४.१.१ परिचय

नेपालमा विद्यमान संविधान, राष्ट्रिय शिक्षा नीति, शिक्षा ऐन तथा सम्बन्धित नियम-निर्देशनले पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन प्रणालीलाई गुणस्तरीय शिक्षा सुनिश्चित गर्ने प्रमुख माध्यमका रूपमा लिएको छ। यी कानुनी प्रावधानअनुसार पाठ्यक्रमले विद्यार्थीको सैद्धान्तिक ज्ञानसँगै व्यवहारिक, जीवनोपयोगी सीप विकास गर्न लक्षित छ भने मूल्याङ्कन प्रणालीले सिकाइ उपलब्धि, दक्षता र सिकाइ प्रक्रियामा प्रगतिको मापन गर्दै विद्यार्थीको पूर्ण मूल्याङ्कन गर्न सुनिश्चित गर्दछ। यसले शिक्षक र विद्यालयलाई पनि जिम्मेवार बनाउँदै शिक्षा प्रणालीमा पारदर्शिता, समावेशिता र गुणस्तरीय सुधारको वातावरण सिर्जना गर्ने कार्य गर्दछ।

नेपालमा वि.सं. २०२८ को राष्ट्रिय शिक्षा पद्धतिको योजनामा सर्वप्रथम विद्यालय तहमा आवश्यक जगहरूसहित पाठ्यक्रमलाई दस्तावेजीकरण गरिएको थियो भने पाठ्यक्रम विकासका लागि संस्थागत प्रबन्धका रूपमा शिक्षा मन्त्रालयअन्तर्गत पाठ्यक्रम विकास केन्द्र स्थापना भएको थियो। पाठ्यक्रम विकास केन्द्रको संरचनाको निरन्तरतासँगै विद्यालय तहको पाठ्यक्रम विकास, सुधार तथा अद्यावधिक गर्ने कार्य केन्द्रद्वारा भइरहेको सन्दर्भमा विद्यालय तहको शिक्षाको मार्गदर्शक दस्तावेजका रूपमा वि.सं. २०६३ मा राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप तयार गरी सोहीअनुसार पाठ्यक्रम विकास तथा कार्यान्वयन गर्ने परिपाटी सुरु गरियो। यसै क्रममा वि.सं. २०७६ सालमा नयाँ पाठ्यक्रम प्रारूप तयार भई सो विद्यालय शिक्षाको राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप, २०७६ कार्यान्वयन गर्ने क्रममा विद्यालय तहमा नयाँ पाठ्यक्रम विकास गरी वि.सं. २०७७ देखि कक्षा १ र ११ मा कार्यान्वयन सुरु गरिएको र वि.सं. २०८० सम्ममा विद्यालय तहका सबै कक्षाहरू अर्थात् कक्षा १ देखि १२ सम्म यो पाठ्यक्रम कार्यान्वयन गरिएको छ। राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप, २०७६ ले आधारभूत तह (कक्षा १ देखि ८ सम्म) मा स्थानीय पाठ्यक्रमको व्यवस्था गरेको छ।

४.१.२ वर्तमान अवस्था

हरिहरपुरगढी गाउँपालिकामा हाल पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन प्रणालीलाई गुणस्तरीय शिक्षा सुनिश्चित गर्ने माध्यमका रूपमा विकास गर्ने प्रयास भइरहेको छ। विद्यालयहरूमा स्थानीय आवश्यकता, भाषा, कला, संस्कृति, र सिप समेटिएको स्थानीय पाठ्यक्रम हाल पूर्ण रूपमा लागू नभएको अवस्थालाई हरिहरपुरगढी गाउँपालिकाले कमजोरीका रूपमा स्वीकार गरेको छ। यसलाई सुधार्न हरिहरपुरगढी गाउँपालिका स्थानीय पाठ्यक्रम विकास गरी लागू गर्ने लक्ष्य राखेको छ, जसले विद्यार्थीको जीवनोपयोगी सीप, नैतिक शिक्षा, अनुशासन र समाजसेवा जस्ता विशेष पाठ्यक्रमसँग जोडिनेछ।

मूल्याङ्कन र परीक्षा प्रणालीमा परम्परागत, केवल सैद्धान्तिक मूल्याङ्कनमा निर्भर अभ्यासलाई सुधार गर्दै वैज्ञानिक, व्यवस्थित र नतिजामुखी बनाउने प्रयास भइरहेको छ। आधारभूत र माध्यमिक तहका प्रत्येक कक्षा र विषयका लागि सिकाइ उपलब्धि मापन गर्ने सूचकहरू विकास गर्ने रणनीति लिइएको छ। शिक्षकको कार्यसम्पादनलाई विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धि र परीक्षाको परिणामसँग जोड्ने, अपाङ्गता भएका बालबालिकाका लागि विशेष मूल्याङ्कन गर्ने, तथा प्रयोगात्मक अभ्यास र इन्टर्नसिपसमेत मूल्याङ्कनमा समावेश गर्ने व्यवस्था विकास भइरहेको छ।

हरिहरपुरगढी गाउँपालिकाले मूल्याङ्कन र अनुगमनलाई चुस्त बनाउन स्थानीय संयन्त्र निर्माण गर्ने र भविष्यमा माध्यमिक तहसम्मको परीक्षा स्थानीय तहबाट सञ्चालन गर्न पूर्वाधार र जनशक्ति तयार गर्ने लक्ष्य राखेको छ। यसरी, हरिहरपुरगढी गाउँपालिकाले पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन प्रणालीलाई स्थानीय परिवेश अनुकूल, समावेशी, गुणस्तरीय र नतिजामुखी बनाउन अग्रसर रहेको देखिन्छ।

राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप २०७६ ले आधारभूत तह (कक्षा १देखि ८) मा स्थानीय पाठ्यक्रमको व्यवस्था गरेको छ । सोही व्यवस्थापलाई कार्यान्वयन गर्ने सन्दर्भमा २०७८ सालमा हाम्रो हरिहरपुरगढीको चिनारी नामक स्थानीय पाठ्यक्रमको विकास गरिएको हो । पाठ्यक्रमले शिक्षकलाई शिक्षण गर्न खाका प्रदान गर्छ । पाठ्यपुस्तक विद्यार्थी र शिक्षक दुबैका लागि महत्वपूर्ण र सजिलो सिकाइ सामग्री हो । त्यसैले हरिहरपुरगढी गाउँपालिकाले पनि स्थानीय पाठ्यक्रममा आधारित पाठ्यपुस्तक लेखन कार्यक्र शैक्षिक सत्र २०८३ मा सम्पन्न गर्ने लक्ष्य समेत रहेको छ ।

४.१.३ उद्देश्य

- क) विद्यालय तहको पठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तकको प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्नु
- ख) स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण तथा कार्यान्वयन गर्नु
- ग) पाठ्यक्रमले तोके बमोजिम विद्यार्थीको सिकाइको मूल्याङ्कन गर्नु

४.१.४ रणनीतिहरू

- क) राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप, २०७६ र तदनुसारका पाठ्यक्रमको कार्यान्वयन गर्ने,
- ख) विकास गरिएका पाठ्यक्रम तथा पाठ्यसामग्रीलाई सम्बन्धित शिक्षक तथा सरोकारवालाहरूलाई प्रबोधिकरण गर्ने,
- ग) पाठ्यक्रम कार्यान्वयनका लागि अत्यावश्यक संरचनागत तथा पेसागत सक्षमता अभिवृद्धि गर्ने,
- घ) विपद्, महामारी तथा सङ्कटको अवस्थामा वैकल्पिक विधिबाट शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गर्ने,
- ङ) शिक्षकका लागि शिक्षक निर्देशिका तथा स्रोत सामग्री तथा विद्यार्थीका लागि सिकाइ सामग्री, स्वाध्यायन तथा सन्दर्भ सामग्रीहरू उपलब्ध हुने व्यवस्था गर्ने,
- च) शिक्षकको पेसागत सक्षमता विकास गर्ने,
- छ) सहभागितामूलक, अन्तरक्रियात्मक, खोजमूलक एवम् समस्या समाधान केन्द्रित शिक्षण विधिको प्रयोगलाई संस्थागत गर्ने,
- ज) विद्यालयमा आधारित सहयोग पद्धति विकास गर्ने,
- झ) सहपाठी सिकाइ समूह गठन गरी कमजोर सिकाइ क्षमता भएका बालबालिकालाई सहयोग गर्ने,
- ञ) शिक्षण सिकाइमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग बढाउने,
- ट) स्थानीय तथा मातृभाषाको पाठ्यक्रम र पाठ्य सामग्रीको विकास तथा प्रयोगलाई व्यवस्थित गर्ने,
- ठ) विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिलाई शिक्षकको वृत्ति विकाससँग आबद्ध गरी पाठ्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्ने वातावरण सृजना गर्ने,

- ड) स्थानीय पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तकको विकास एवं कार्यान्वयन गर्ने,
 ढ) स्थानीय पाठ्यक्रम कार्यान्वयनको लागि शिक्षकको क्षमता विकास गर्ने।

४.१.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

क) उपलब्धि:

पाठ्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयनबाट दैनिक जीवनका लागि आवश्यक आधारभूत सक्षमतासहित सृजनशील, सकारात्मकसोच भएको, निरन्तर सिकाइप्रति प्रतिबद्ध र रोजगारउन्मुख नागरिक तयार भएको हुनेछ।

ख) नतिजा

- अ) पाठ्यक्रमको कार्यान्वयन प्रभावकारी रुपमा भएको हुने
 आ) पाठ्यक्रम विकास तथा परिमार्जनका लागि पृष्ठपोषण उपलब्ध हुने
 इ) सिकाइलाई दैनिक जीवनसंग जोडी जीवनोपयोगी भएको हुने
 ई) पाठ्यक्रममा आधारित शिक्षण सिकाइद्वारा स्थानीय र आधुनिक विश्वपरिवेश अनुसार सिकारुमा ज्ञान सिप र व्यवहार विकासमा सहजीकरण भएको हुने
 उ) सिकारुका सिकाइ समस्याको समाधानका लागि निरन्तर आवधिक तथा स्तरीकृत मूल्याङ्कन हुने
 ऊ) पाठ्यसामग्री निर्माण तथा पाठ्यपुस्तक निर्माण भइ कार्यान्वयन हुने
 ऋ) प्रारम्भिक बाल कक्षामा कार्यपुस्तिकाको प्रयोगले शिक्षाको आधार शिला निर्माण हुने

ग) प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्य निर्धारण

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरू	लक्ष्य/ इकाइ	भौतिक लक्ष्य(५ वर्ष)						भौतिक लक्ष्य(१० वर्ष)	कैफियत
			२०८३।०८४	२०८४।०८५	२०८५।०८६	२०८६।०८७	२०८७।०८८	जम्मा		
१	पाठ्यक्रम अभिमूर्खिकरण	विद्यालय		५२		५२			आवश्यकता	
२	शिक्षक पेसागत दक्षता तालिम र पुनर्ताजगी तालिम	संख्या	५२	२६	२६	२६	२६	प्रत्येक वर्ष	निरन्तर	
३	रोष्टर प्रशिक्षकबाट शिक्षक मेन्टरिङ सहायता	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	
४	कक्षाकोठामा आधारित विद्यार्थी मूल्याङ्कन	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर		
५	आवधिक मूल्याङ्कन		३	३	३	३	३	१५		
६	डिजिटल शैक्षिक सामग्रीको		नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित		

	प्रयोग									
७	सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग		नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित		
८	निःशुल्क पाठ्यपुस्तक वितरण		निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर		
९	कक्षा १-८ को स्थानीय पाठ्यक्रमको शिक्षक निर्देशिका लेखन तथा वितरण		निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	
१०	मातृभाषा विषयको अध्यापन		आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार			
११	सुपरीवेक्षण तथा अनुगमन		निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर			
१२	शैक्षिक सामग्री खरिद संकलन निर्माण तथा प्रयोग र सामग्रीको व्यवस्थापन	सबै विद्यालय कक्षा १ देखि ५ सम्म	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर			
१३	प्रारम्भिक बाल कक्षाका बालबालिकालाई कार्यपुस्तिका	विद्यार्थी	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर			
१४	पाठ्यक्रम शिक्षक निर्देशिका लगायत सन्दर्भ सामग्रीको उपलब्धता	शिक्षक	५२	५२	५२	५२	५२			सबै विद्यालयका स्थानीय पाठ्यक्रम अध्यापन गराउने शिक्षकलाई वितरण

४.२ शिक्षक व्यवस्थापन र विकास

४.२.१ परिचय

शिक्षाको गुणस्तर सुधारमा शिक्षक व्यवस्थापन र विकासको भूमिका निर्णायक हुन्छ। गुणस्तरीय शिक्षाका लागि शिक्षक योग्य, व्यावसायिक रूपमा दक्ष, प्रेरित, समर्पित र विद्यार्थीको सिकाइप्रति जवाफदेही हुनु आवश्यक छ। शिक्षकको विषयगत ज्ञान, शिक्षण सिकाइमा दक्षता र नमुना व्यवहारले विद्यार्थीको सिकाइमा सकारात्मक प्रभाव पार्दछ। यसका लागि शिक्षकको पेसागत विकास सुनिश्चित गर्दै विद्यालयमा प्रभावकारी शिक्षक व्यवस्थापन गर्न आवश्यक छ। प्राथमिक तहमा शिक्षक-विद्यार्थी अनुपात विद्यार्थी सङ्ख्याको आधारमा, र माध्यमिक तहमा विषयगत मापदण्डअनुसार कायम गरिएको छ। शिक्षकको क्षमता अभिवृद्धि,

तालिम, कार्यशाला, अवलोकन भ्रमण, मेन्टरिङ तथा प्रविधिको प्रयोगमार्फत् शिक्षक पेसालाई रोजाइको पेसा बनाउने प्रयास हरिहरपुरगढी गाउँपालिकाले गर्दै आएको छ। यसरी शिक्षक व्यवस्थापन र विकासले शिक्षाको गुणस्तर बृद्धि गर्न, शिक्षकलाई जिम्मेवार बनाउने र कक्षाकोठामा विद्यार्थी केन्द्रित शिक्षण-सिकाइ प्रवाह सुनिश्चित गर्ने लक्ष्य राखिएको छ।

४.२.२ वर्तमान अवस्था

हरिहरपुरगढी गाउँपालिकाभित्रका अधिकांश विद्यालयहरूमा विषयगत शिक्षकहरूको दरबन्दी पर्याप्त नभएको देखिन्छ। विद्यार्थी संख्यासँग अनुपात मिलाएर शिक्षक दरबन्दीको पुनर्वितरण र व्यवस्थापन गर्न अहिले टड्कारो आवश्यकता छ। त्यस्तै, हाल कार्यरत शिक्षक तथा शिक्षिकाहरूका लागि नवीनतम शिक्षण पद्धति, सूचना प्रविधि र बाल मनोविज्ञानसँग सम्बन्धित नियमित र गुणात्मक तालिमको अभाव रहेको छ। शिक्षकहरूको निरन्तर पेसागत विकासलाई अझ नतिजामुखी र नियमित बनाउन आवश्यक छ। साथै, शिक्षा क्षेत्रमा हुने राजनीतिक हस्तक्षेप र नियुक्ति विवादले शैक्षिक गुणस्तरमा हास ल्याइरहेको र शिक्षक व्यवस्थापनलाई जटिल बनाएको देखिन्छ। शिक्षकहरूको कार्यसम्पादनलाई विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिसँग वैज्ञानिक रूपमा जोड्ने संयन्त्रको कमी भएको छ, जसले शिक्षकलाई थप जिम्मेवार, उत्तरदायी र नतिजामुखी बन्ने आवश्यकता देखाउँछ। हरिहरपुरगढी गाउँपालिकामा दक्ष र तालिमप्राप्त शिक्षकहरूको आपूर्ति पर्याप्त छैन भने प्रधानाध्यापकहरूको छनोट प्रक्रियामा पनि योग्यता र क्षमतामाथि आधारित सुधार आवश्यक छ। यी चुनौतीहरूको समाधानका लागि हरिहरपुरगढी गाउँपालिका शिक्षक दरबन्दी मिलान, कार्यसम्पादनमा आधारित पुरस्कार तथा प्रोत्साहन, र नियमित पुनर्ताजगी तालिमको माध्यमबाट दीर्घकालीन रणनीतिहरू लागू गर्दै आएको छ।

४.२.३ उद्देश्य

- क) विषयगत र कक्षागत रूपमा शिक्षक दरबन्दी व्यवस्थापन गर्नु,
- ख) विद्यालय सुपरीवेक्षण, शिक्षक तालिम, शिक्षकको पेसागत विकास, शिक्षक सक्षमतालाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्नु,
- ग) शिक्षकलाई निरन्तर पेसागत विकासका अवसरहरूको सुनिश्चितता गर्नु,

४.२.४ रणनीतिहरू

- क) विद्यार्थी संख्यासँग अनुपात मिलाएर तहगत र विषयगत रूपमा शिक्षक दरबन्दी मिलान र आवश्यक अनुसार पुनर्वितरण गर्ने
- ख) रिक्त शिक्षक दरबन्दीमा स्थानीय तहद्वारा शिक्षक व्यवस्थापन गर्ने
- ग) दक्ष र तालिमप्राप्त शिक्षकको आपूर्ति सुनिश्चित गर्ने र नियुक्ति प्रक्रिया पारदर्शी बनाउने
- घ) शिक्षकहरूको नियमित पेसागत विकासका लागि तालिम, कार्यशाला, सेमिनार, अवलोकन भ्रमण र मेन्टरिङको व्यवस्था गर्ने
- ङ) शिक्षकलाई ICT उपकरण, स्मार्ट बोर्ड र डिजिटल शिक्षण विधि प्रयोगमा प्रशिक्षित गर्ने

- च) शिक्षक पेसागत सहयोग प्रणालीमार्फत् विषयगत शिक्षक सञ्जाल, विज्ञ समूह, शिक्षक सिकाइ समूह, स्रोत शिक्षक र अनुभवी शिक्षकबाट कोचिङ्ग तथा मेन्टोरिङ्ग उपलब्ध गराउने
- छ) शिक्षकहरूको कार्यसम्पादनलाई विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धि र मूल्याङ्कनसँग जोडेर वैज्ञानिक मूल्याङ्कन प्रणाली लागू गर्ने
- ज) उत्कृष्ट कार्यसम्पादन गर्ने शिक्षकलाई पुरस्कार र प्रोत्साहन कार्यक्रममार्फत् प्रेरित गर्ने
- झ) शिक्षकको उपस्थिति, नियमितता र कार्यसम्पादनमा सुधार गर्ने
- ञ) प्रधानाध्यापकलाई नेतृत्व, विद्यालय व्यवस्थापन, लेखा तथा संसाधन व्यवस्थापनमा तालिम प्रदान गर्ने
- ट) शिक्षक तथा प्रधानाध्यापकको पेसागत विकासलाई विद्यार्थीको सिकाइ सुधारसँग सम्बन्धित गरी नतिजाप्रति जवाफदेही हुने पद्धति विकास गर्ने
- ठ) नियुक्ति र पदस्थापन प्रक्रियामा राजनीतिक हस्तक्षेप न्यूनिकरण गरी योग्यता र अनुभव आधारित निर्णय सुनिश्चित गर्ने
- ड) कार्ययोजना, शैक्षिक योग्यता र अनुभवको आधारमा प्रधानाध्यापकको छनौट गर्ने
- ढ) नव प्रवेशी शिक्षकहरूका लागि अभिमुखीकरण मार्फत् जिम्मेवार र उत्तरदायी बनाउने
- ण) शिक्षकले कक्षा काठामा बिताउने समय सुनिश्चित गर्न प्रधानाध्यापक जिम्मेवार हुने
- त) शिक्षक व्यवस्थापन र विकासको प्रभावकारितालाई समय-समयमा अनुगमन गरी सुधारात्मक कदम चाल्ने

४.२.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

क) **उपलब्धि:** विषयगत र कक्षागत रूपमा शिक्षक दरबन्दी व्यवस्थापन हुनेछ, विद्यालय सुपरीवेक्षण, शिक्षक तालिम, शिक्षकको पेसागत विकास, शिक्षक सक्षमतालाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन भएको हुनेछ र शिक्षकलाई निरन्तर पेसागत विकासका अवसरहरूको सुनिश्चितता भएको हुनेछ।

ख) नतिजा

अ) राष्ट्रिय शिक्षक सक्षमता कार्यढाँचाको आधारमा शिक्षक तयारी छनौट र पेसागत विकास हुने

आ) शिक्षण पेसा अझ मर्यादित प्रतिस्पर्धी र सम्मानीत हुने

इ) शिक्षकको उपस्थिति शिक्षण विधि तथा तौरतरिका र कार्यसम्पादनमा सुधार हुने

ई) शिक्षक विद्यार्थी अनुपातका आधारमा तहगत र विषयगत रूपमा शिक्षक दरबन्दी मिलान पुनः वितरण हुने

उ) शिक्षकको वृत्ति विकासका लागि पारदर्शी पद्धति स्थापित हुने

ग) प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्य

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	इका इ	भौतिक लक्ष्य(५ वर्ष)						भौतिक लक्ष्य(१ ० वर्ष)	कै फि य त
			२०८३।०८४	२०८४।०८५	२०८५।०८६	२०८६।०८७	२०८७।०८८	जम्मा		
१	विद्यालय नक्साङ्कन र शिक्षक दरबन्दी व्यवस्थापन तथा संघीय तहमा थप दरबन्दी माग	जना							अनुसार	
२	अनिवार्य तथा निः शुल्क माध्यमिक शिक्षाका लागि ऐन नियमको कार्यान्वयन तथा स्रोतको व्यवस्थापन	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	
३	परीक्षा तथा मूल्याङ्क प्रणालीलाई पारदर्शिता एवम् जवाफदेहिता	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	
४	समयानुकूल सेवा सहितको सक्षम प्रधानाध्यपक नियुक्ति तथा सुपरीवेक्षणको पूर्ण अधिकार प्रदान	विद्यालय	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	
५	आभाव भएका विद्यालयहरुको न्यूनतम भौतिक पूर्वाधार विकास	विद्यालय	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	
६	विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धि परीक्षण	पटक								
७	शिक्षक क्षमता विकास तालिम	जना	२०	२०	२०	२०	२०			
८	विद्यालय उत्थानशील तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण योजना निर्माण तथा कार्यान्वयन	विद्यालय	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	
९	सूचना तथा सञ्चार प्रविधि विज्ञान प्रयोगशाला तथा	संख्या	२	२	२	२		८		

	लाइब्रेरी सामग्री व्यवस्थापन									
१०	शिक्षक पेसागत दक्षता विकास तथा सहायता प्रणाली मेन्टरिङ पृष्ठपोषण तथा तालिम	नयाँ शिक्षक संख्या	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	
११	विद्यालय पोषण तथा स्वास्थ्य कार्यक्रम	विद्यालय	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	
१२	अपाङ्गता भएको विद्यार्थीलाई सहयोग	विद्यार्थी	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	असाक्षता व्यक्ति इमिस मा नदेखिए को हुँदा प्रत्येक वर्ष सिक्की ड गर्ने
१३	पाठ्यपुस्तक तथा छात्रवृत्ति व्यवस्थापन	विद्यार्थी संख्या	निरन्तर तथा आवश्यकता अनुसार	निरन्तर तथा आवश्यकता अनुसार	निरन्तर तथा आवश्यकता अनुसार	निरन्तर तथा आवश्यकता अनुसार	निरन्तर तथा आवश्यकता अनुसार	निरन्तर तथा आवश्यकता अनुसार	निरन्तर तथा आवश्यकता अनुसार	
१४	सिकाई सामग्रीको व्यवस्था	विद्यार्थी	निरन्तर तथा आवश्यकता अनुसार	निरन्तर तथा आवश्यकता अनुसार	निरन्तर तथा आवश्यकता अनुसार	निरन्तर तथा आवश्यकता अनुसार	निरन्तर तथा आवश्यकता अनुसार	निरन्तर तथा आवश्यकता अनुसार	निरन्तर तथा आवश्यकता अनुसार	
१५	विपन्न तथा दलित विद्यार्थीहरूका लागि ड्रेस झोला स्टेशनरी सामग्री वितरण	जना	प्रत्येक वर्ष	प्रत्येक वर्ष	प्रत्येक वर्ष	प्रत्येक वर्ष	प्रत्येक वर्ष	प्रत्येक वर्ष	प्रत्येक वर्ष	
१६	गाउँ पालिका स्तरीय परीक्षा व्यवस्थापन तथा सञ्चालन	पटक	२	२	२	२	२	१०		
१७	कक्षाकोठामा आधारित मूल्याङ्क		निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर		

१८	शैक्षिक व्यवस्थापन सूचना प्रणाली तालिम	पट क	२	२	२	२	२	१०		
१९	विद्यालय व्यवस्थापन समिति शिक्षक अभिभावक संघका पदाधिकारीहरुको क्षमता विकास तालिम	जना	८	८	८	८	८	प्रत्येक वर्ष		
२०	अभिभावक शिक्षा र सहभागीता	पट क	१	१	१	१	१	५		
२१	अतिरिक्त क्रियाकलाप सञ्चालन गर्न अनुदान	पट क	३	३	३	३	३	प्रत्येक वर्ष १५		
२२	उत्कृष्ट शिक्षकलाई पुरस्कारको व्यवस्था	पट क	२०	२०	२०	२०	२०	प्रत्येक वर्ष १५		
२३	प्रत्येक वडामा एउटा कक्षा १ देखि ८ सम्म अंग्रेजी माध्यमबाट पठनपाठन हुने नमुना विद्यालय सञ्चालन	सं ख्या	२	२	२	२	निरन्तरता	प्रत्येक वर्ष		
२४	अनुगमन सुपरीवेक्षण शिक्षक मेन्टरिङ सहजीकरण		आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार			
२५	विपद् व्यवस्थापन		आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार			
२६	प्राविधि धार तथा विज्ञान विषय अध्ययनका लागि संभावित विद्यालय छनौट गर्ने	सं ख्या	खोजी गर्ने	१	१			५		
२७	राष्ट्रपति रनिडशिल्ड प्रतियोगिता सञ्चालन तथा व्यवस्थापन	पट क	१	१	१	१	१	५		
२८	संगीत नृत्य तथा खेल प्रशिक्षक व्यवस्थापन	जना	३	४	४	४	५	१६		
२९	आवासीय विद्यालय	वि द्याल य सं	३	२	१	१	१	८		

		ख्या								
३०	शिक्षक दरबन्दी मिलान तथ पुनवितरण		निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर			
३१	प्रधानाध्यपकको व्यवस्थापन		~	~	~	~	~			

४.३ समता र समावेशीकरण

४.३.१ परिचय

शिक्षा क्षेत्रमा समता र समावेशीकरण विशेष रूपमा महत्वपूर्ण छन्। समावेशी शिक्षा प्रणालीले सबै बालबालिकालाई गुणस्तरीय शिक्षा प्राप्त गर्ने अवसर प्रदान गर्दछ। विद्यालयले विद्यार्थीहरूको विविध आवश्यकता अनुसार पाठ्यक्रम, शिक्षण विधि, मूल्याङ्कन र भौतिक वातावरण अनुकूल बनाउँछ। यसले विशेष आवश्यकता भएका, अपाङ्गता भएका, भाषिक वा सांस्कृतिक रूपमा फरक पृष्ठभूमिका तथा बञ्चित समुदायका बालबालिकालाई शिक्षा प्रणालीमा समावेश गर्न मद्दत गर्दछ।

समता र समावेशीकरणको प्रभावकारी कार्यान्वयनले सामाजिक न्याय, समान अवसर, मानव अधिकारको संरक्षण र दिगो विकासलाई प्रवर्द्धन गर्दछ। यसले समाजमा रहेका विभेद र असमानता कम गर्दै सबै नागरिकलाई समान रूपमा सम्मानजनक र सक्रिय जीवन जीउने अवसर प्रदान गर्दछ। त्यसैले, समता र समावेशीकरणलाई नीति, योजना र कार्यक्रमहरूको मुख्य आधारका रूपमा ग्रहण गर्नु आवश्यक हुन्छ।

४.३.२ वर्तमान अवस्था

हरिहरपुरगढी गाउँपालिकाले शिक्षा तथा सामाजिक सेवामा समता र समावेशीकरणलाई प्राथमिकता दिँदै विभिन्न कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्दै आएको छ। हरिहरपुरगढी गाउँपालिकामा हाल करिब ५२ ओटा सामुदायिक विद्यालय र १ ओटा संस्थागत विद्यालय रहेका छन्, जसमा करिब ५६०५ जना विद्यार्थी अध्ययनरत छन्। तीमध्ये छात्राको संख्या करिब ५१.४८ प्रतिशत रहेको छ भने दलित, जनजाति तथा अन्य बञ्चित समुदायका विद्यार्थीहरूको संख्या करिब ९९.४६ प्रतिशत रहेको अनुमान छ।

हरिहरपुरगढी गाउँपालिकाले आर्थिक रूपमा कमजोर तथा बञ्चित समुदायका विद्यार्थीहरूका लागि छात्रवृत्ति कार्यक्रम सञ्चालन गर्दै आएको छ। हालसम्म करिब ३८८ जना विद्यार्थीले विपन्न लक्षित छात्रवृत्ति सुविधा प्राप्त गरेका छन् भने १६७० जना विद्यार्थीले गैरआवासीय छात्रवृत्ति सुविधा प्राप्त गरेका छन्। त्यसैगरी अपाङ्गता भएका विद्यार्थीहरूको संख्या करिब ३८ जना रहेको छ र उनीहरूका लागि समावेशी शिक्षालाई प्रवर्द्धन गर्ने प्रयास भइरहेको छ।

यद्यपि, केही विद्यालयहरूमा शिक्षक दरबन्दी, स्रोतसाधन तथा पूर्वाधारको असमानता देखिन्छ। विशेष गरी दुर्गम बस्तीका बालबालिकाको नियमित उपस्थिति, सिकाइ उपलब्धि तथा डिजिटल स्रोतमा पहुँच अझै

चुनौतीपूर्ण रहेको छ।

समग्रमा हेर्दा, हरिहरपुरगढी गाउँपालिकाले समता र समावेशीकरणलाई संस्थागत गर्न प्रयास गरे पनि सबै समुदाय र समूहसम्म सेवाको समान पहुँच सुनिश्चित गर्न थप तथ्यमा आधारित योजना, लक्षित कार्यक्रम तथा प्रभावकारी अनुगमन आवश्यक देखिन्छ।

४.३.३ उद्देश्य

- क) शिक्षा तथा सामाजिक सेवामा सबै बालबालिका र समुदायको समान पहुँच सुनिश्चित गर्दै विशेषगरी बञ्चित, सीमान्तकृत तथा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको सहभागिता बृद्धि गर्नु,
- ख) जात, लिङ्ग, भाषा, आर्थिक अवस्था, अपाङ्गता तथा भौगोलिक अवस्थाका कारण हुने विभेदलाई न्यूनीकरण गर्दै समावेशी, सुरक्षित र समान अवसरयुक्त वातावरण निर्माण गर्नु,

४.३.४ रणनीतिहरू

- क) विद्यालयमा हुने सबै प्रकारका विभेदको अन्त्य गर्न शिक्षक, विद्यार्थी तथा अभिभावक लगायत सबै सरोकारवालाहरूलाई नियमित अभिमुखीकरण तथा सचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,
- ख) विद्यालयका सबै शैक्षिक तथा अतिरिक्त गतिविधिहरूमा बालबालिकाको समावेशी तथा समान सहभागिता सुनिश्चित गर्ने,
- ग) विद्यालयमा विशेषगरी छात्राहरूलाई हुने विभेद कम गर्न र गुनासो सुन्नका लागि 'जेन्डर फोकल पर्सन' वा गुनासो सुन्ने अधिकारीको व्यवस्था गर्ने,
- घ) प्रत्येक विद्यालयमा गुनासो पेटिका राखी विद्यार्थी तथा सरोकारवालाहरूका गुनासो सङ्कलन र समाधानको व्यवस्था गर्ने,
- ङ) सबै तह र प्रकारका विद्यालयहरूमा लैङ्गिक तथा अपाङ्गमैत्री भौतिक संरचनाहरू (शौचालय, च्याम्प, सुरक्षित कक्षा कोठा आदि) निर्माण तथा सुधार गर्ने,
- च) घरधुरी सर्वेक्षणमार्फत् बालबालिकासम्बन्धी आवश्यक विवरण सङ्कलन गरी तथ्याङ्क अद्यावधिक गर्ने र सोही आधारमा योजना तथा कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,
- छ) साधारण विद्यालयमा भर्ना भएर अध्ययन गर्न नसक्ने विशेष प्रकृतिका बालबालिकाका लागि स्रोत कक्षा वा आवश्यक सहयोगी सेवा उपलब्ध गराउने,
- ज) समावेशी र समतामूलक पहुँच सुनिश्चित गर्न लक्षित विद्यार्थीहरूका लागि आवश्यक छात्रवृत्ति तथा अन्य सहयोग कार्यक्रम उपलब्ध गराउने,
- झ) विशेषगरी किशोरीहरूलाई हुने विभेद, हिंसा तथा हेपाड न्यूनीकरण गर्न सचेतनामूलक कार्यक्रम, अनुगमन, निरीक्षण तथा आवश्यक अनुसन्धान सञ्चालन गर्ने र विभेद गर्ने व्यक्तिलाई कानुनी दायरामा ल्याउने,

४.३.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

क) **उपलब्धि:** समाजमा पछाडि परेका र आर्थिक तथा सामाजिक रूपले कमजोर अपाङ्गता भएका र सहाराविहीन बालबालिकाहरूको विद्यालयमा समतामूलक पहुँच र सहभागिता सुनिश्चित भएको हुनेछ।

ख) नतिजा

अ) अपाङ्गता गरीब विपन्न दलित अभिभावक विहिन बालबालिका आदिको अभिलेख अद्यावधिक हुने ,

आ) विद्यालय तहको शिक्षामा समतामूलक पहुँच र समावेशी सहभागीतासहित सबैका लागि गुणस्तरीय शिक्षा सुनिश्चित हुने,

इ) लक्षित समूहले तोकिए बमोजिम छात्रवृत्ति एवं प्रोत्साहन प्राप्त गरेको हुने,

ई) विद्यालयहरूमा लैङ्गिक जातीय सामाजिक एवम् सबै प्रकारका विभेदको अन्य भएको हुने,

ग) प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

क्र. सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरू	इकाइ	भौतिक लक्ष्य(५ वर्ष)						भौतिक लक्ष्य (१० वर्ष)	कैफियत
			२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६	२०८६/०८७	२०८७/०८८	जम्मा		
१	शिक्षाको मूलप्रवाह बाहिर रहेका र नरहेका सबै बालिबालिकाको तथ्याङ्क संकलन र विश्लेषण	जना		१				१	आवश्यकता अनुसार	
२	अपाङ्गतामैत्री संरचना निर्माण	विद्यालय	१	१	१	१	१	निरन्तर	निरन्तर	
३	लक्षित वर्गको लागि छात्रवृत्ति वितरण	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	
४	सबै प्रकारको विभेदको अन्त्यका लागि सचेतनामूलक कार्यक्रम	विद्यालय	८	८	८	८	८	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	
५	जेन्डर फोकल शिक्षक र गुनासो सुन्ने अधिकारीको व्यवस्था	विद्यालय	५२	५२	५२	५२	५२	आवश्यकता	आवश्यकता	
६	बालिका तथा समावेशी शिक्षा रणनीति २०८० र व्यवस्थापन सम्बन्धी	पटक	३	३	३	३	३	१५		

	मापदण्ड २०८० कार्यान्वयन गर्ने									
७	आत्महत्या न्यूनीकरण र किशोरी लक्षित कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	विद्यालय संख्या	८	८	८	८	८	४०		
८	साइबर अपराध र प्रविधिको माध्यमबाट हुने विभेदको अन्त्य गर्नको लागि कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	विद्यालय संख्या	८	८	८	८	८	४०		

४.४ विद्यालय दिवाखाजा, स्वास्थ्य, पोषण र सरसफाई कार्यक्रम

४.४.१ परिचय

विद्यालय दिवाखाजा, स्वास्थ्य, पोषण र सरसफाई कार्यक्रम विद्यालय उमेरका बालबालिकाको समग्र विकास, नियमित उपस्थिति र सिकाइ उपलब्धि सुधार गर्न सञ्चालन गरिने महत्वपूर्ण कार्यक्रम हो। यस कार्यक्रमअन्तर्गत विद्यालयमा अध्ययनरत बालबालिकालाई पोषणयुक्त दिवाखाजा उपलब्ध गराउने, स्वास्थ्य तथा पोषणसम्बन्धी सचेतना अभिवृद्धि गर्ने, व्यक्तिगत तथा वातावरणीय सरसफाइका व्यवहारहरू प्रवर्द्धन गर्ने तथा विद्यालयमा सुरक्षित र स्वच्छ वातावरण निर्माण गर्ने कार्यहरू गरिन्छन्। यसले बालबालिकाको स्वास्थ्य अवस्था सुधार गर्न, कुपोषण न्यूनीकरण गर्न तथा विद्यालयमा नियमित उपस्थिति र सक्रिय सहभागिता बढाउन महत्वपूर्ण योगदान पुऱ्याउँछ। साथै, विद्यालय, अभिभावक र समुदायको सहकार्यमा स्वास्थ्य, पोषण र सरसफाइसम्बन्धी सकारात्मक व्यवहार विकास गर्न पनि यस कार्यक्रमले सहयोग गर्दछ।

४.४.२ बर्तमान अवस्था

हरिहरपुरगढी गाउँपालिकाले बालबालिकाको स्वास्थ्य, पोषण र समग्र विकास सुनिश्चित गर्न विद्यालय स्तरमा विविध कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्दै आएको छ। सामुदायिक विद्यालयहरूमा बालविकासदेखि कक्षा ५ सम्मको दिवाखाजा नेपाल सरकारको व्यवस्थापनमा रहेको छ। यस कार्यक्रमबाट विशेषगरी आर्थिक अवस्था कमजोर परिवारका विद्यार्थीहरू लाभान्वित भएका छन्।

हरिहरपुरगढी गाउँपालिकाका सबै माध्यमिक तथा केही आधारभूत विद्यालयमा छात्र र छात्राका लागि

अलग-अलग शौचालय निर्माण भइसकेको छ र बाँकी विद्यालयमा निर्माण प्रक्रिया जारी छ। कक्षा ६-१२ सम्म अध्ययनरत छात्राहरूका लागि महिनावारी स्वच्छता व्यवस्थापन सुनिश्चित गर्न निःशुल्क स्यानिटरी प्याड वितरण कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको छ। साथै, सबै विद्यालयमा प्राथमिक उपचार सामाग्रीको बाकस राखिएको छ र बालिकाहरूका लागि आइरन चक्की वितरण गरी पोषण सुधारमा सहयोग पुऱ्याइएको छ। यी कार्यक्रमहरूले बालबालिकाको स्वास्थ्य सुधार, कुपोषण न्यूनीकरण, नियमित उपस्थिति र सिकाइ उपलब्धिमा सकारात्मक प्रभाव पुऱ्याउँदै समता र समावेशीकरणलाई प्रवर्द्धन गर्ने महत्वपूर्ण भूमिका खेलेका छन्।

४.४.३ उद्देश्यहरू

- क) बालबालिकाहरूलाई स्वस्थ एवं पोषणयुक्त पौष्टिक खाना प्राप्तिको सुनिश्चितता गर्नु,
- ख) विद्यालयमा अध्ययन गर्ने बालबालिकाहरूको स्वास्थ्य, पोषण र सरसफाई तथा स्वच्छता सम्बन्धी सेवाको गुणस्तर बृद्धि गरी बालबालिकाको पोषण, स्वास्थ्य र सिकाइ उपलब्धिमा सुधार गर्नु

४.४.४ रणनीतिहरू

- क) सबै सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयमा बालविकासदेखि कक्षा ८ सम्म पोषिलो र ताजा दिवाखाजा उपलब्ध गराउने,
- ख) विद्यालय भान्सा, भण्डार, भान्सामा प्रयोग हुने भाँडावर्तन र सामाग्री सुधार्ने, समूहमा हात धुने सुविधा विस्तार गर्ने,
- ग) पर्याप्त पानी, साबुन, सफाई सामाग्री, अलग-अलग शौचालय र युरिनल, किशोरीका लागि चेन्ज रुम, कक्षा र परिसर सरसफाई सुनिश्चित गर्ने,
- घ) प्राथमिक उपचार किट वितरण, बालबालिकाको स्वास्थ्य जाँच, जुकाको औषधि तथा सूक्ष्मपोषक तत्व वितरण नियमित गर्ने,
- ङ) किशोरीहरूको महिनावारी स्वच्छता व्यवस्थापनका लागि स्यानिटरी प्याड वितरण प्रभावकारी बनाउने,
- च) विद्यार्थी, शिक्षक र अभिभावकलाई पोषण, स्वास्थ्य, स्वच्छता र महिनावारी व्यवस्थापन सम्बन्धी सचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,
- छ) अपाङ्गता भएका, बञ्चित र आर्थिक रूपमा कमजोर विद्यार्थीहरूलाई लक्षित गरी कार्यक्रम पहुँच सुनिश्चित गर्ने,
- ज) शिक्षक र कर्मचारीलाई तालिम दिई क्षमता विकास गर्ने,
- झ) अभिभावक र समुदायलाई अनुगमन, सुधार र मूल्याङ्कनमा सक्रिय सहभागी बनाउने,
- ञ) स्वास्थ्य, पोषण, सरसफाई र किशोरी स्वच्छता कार्यक्रमलाई स्वास्थ्य र कृषि क्षेत्रसँग समन्वय गरी संयुक्त कार्ययोजना निर्माण र कार्यान्वयन गर्ने,
- ट) कार्यक्रमको अनुगमन, मूल्याङ्कन र पुनरावलोकन गर्दै प्रभावकारिता सुनिश्चित गर्ने,

४.४.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

- क) उपलब्धि: विद्यालयमा अध्ययन गर्ने सबै बालबालिकाको स्वास्थ्य तथा पोषणको अवस्थामा

सुधार, मनोसामाजिक कुशलतामा अभिवृद्धि तथा सिकाईमा सुधार सहित सुरक्षित तथा रमाइलो सिकाई वातावरणमा समतामूलक पहुँच तथा सहभागिता भएको हुनेछ।

ख) नतिजा:

- अ) विद्यालय दिवा खाजालाई विद्यार्थीको अधिकारको रूपमा स्थापित हुनेछ।
- आ) दिवा खाजा लगाएत स्वास्थ्य तथा पोषण तीन तह र अन्य क्षेत्र समेतको लागत साझेदारीमा व्यवस्थपन हुने गरी कानुनी मान्यता सहितको नियमक ढाँचा र कार्यान्वयनका लागि आवश्यक मापदण्ड र कार्यविधि तयार हुनेछ।
- इ) प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षादेखि आधारभूत तह कक्षा ८ सम्मको सामुदायिक विद्यालयका सबै बालबालिकाले स्वस्थकर पौष्टिक र स्थानीय उत्पादनमा आधारित दिवा खाजा स्थानीय तहमार्फत् विद्यालयबाट प्राप्त हुनेछ।
- ई) सामुयिक विद्यालयको आधारभूत तह कक्षा ५ सम्मका सबै कक्षाका विद्यार्थीहरूलाई अभिभावकको सहभागीतामा दिवा खाजा प्राप्त हुनेछ।
- उ) विद्यालयमा विद्यार्थी संख्याको अनुपातमा पर्याप्त खानेपानी साबुन तथा सरसफाई सामग्री आवश्यक संख्या छात्र र छात्राका लागि अलग-अलग शौचालय तथा युरिनल किशोरीहरूका लागि चेड्जिग रुम महिला शिक्षकको लागि स्तनपान कक्षको व्यवस्था प्रयोग भईसकेका सामग्री व्यवस्थापन हात धुने ठाउँ स्वच्छ खानेपानी कक्षाकोठा तथा विद्यालय परिसर सरसफाईको प्रबन्ध र घेराबारको व्यवस्था हुनेछ।
- ऊ) विद्यालयहरूमा प्राथमिक उपचार किट वितरण बालबालिकाको स्वास्थ्य जाँच जुकाको औषधी तथा शुष्क पोषक तत्व प्रदायक ट्याबलेटहरू(भिटामिन ए र आयरन फोलिक एसिड आदि) को वितरण र किशोरीहरूलाई मासिक महिनावारीमा सेनेटरी प्याड उपलब्ध हुनेछ।
- ऋ) विद्यालयमा विद्यार्थीलाई स्वास्थ्य खाद्य सुरक्षा सरसफाई तथा स्वच्छता किशोरीहरूका लागि महिनावारी स्वच्छता र पोषण सम्बन्धी आधारभूत शिक्षा प्राप्त हुनेछ।

ग) प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्य

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरू	इकाइ	भौतिक लक्ष्य(५ वर्ष)						भौतिक लक्ष्य(१० वर्ष)	कै फि यत
			२०७३/०८	२०७४/०९	२०७५/०८	२०७६/०९	२०७७/०८	२०७८/०९		
१	विद्यालय पोषण र दिवाखाजा सम्बन्धी स्थानीय कार्यविधि निर्माण	पटक	२					२	आवश्यकता अनुसार	

२	विद्यालय पोषण र दिवाखाजा सम्बन्धी स्थानीय कार्यविधि कार्यान्वयन	निरन्तर		निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	
३	विद्यालयहरूमा सेनेटरी प्याड लगायत सरसफाईका सामग्रीहरूको व्यवस्थापन	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	
४	विद्यालयमा सरसफाईको लागि पानी लगाएत अन्य सामग्रीको व्यवस्थापन	विद्यालय	५२	५२	५२	५२	५२	५२	आवश्यकता अनुसार	
५	दिवाखाजा विस्तार कक्षा ८ सम्म	विद्यालय		१४	१४	१४	१४	१४	आवश्यकता अनुसार	
६	विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धि परीक्षण	पटक	३	३	३	३	३	१५		
७	विद्यालयमा स्वास्थ्य परीक्षण	जना	८	८	८	८	८	४०		
८	विद्यार्थीहरूलाई भिटामिन ए र आइरन फोलिक एसिड	विद्यार्थी संख्या	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	
९	स्वच्छ खानेपानी हात धुने ठाउँ कक्षाकोठा तथा विद्यालय परिसरमा सरसफाईको प्रबन्ध	संख्या	५२	५२	५२	५२	५२	५२		
१०	विद्यालय पोषण तथा स्वास्थ्य कार्यक्रम	विद्यालय	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	
११	अनुगमन र सुपरीवेक्षण	विद्यार्थी	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	

४.५ आपतकालीन अवस्थामा शिक्षा

४.५.१ परिचय

आपतकालीन अवस्था, जस्तै प्राकृतिक प्रकोप, महामारी, द्वन्द्व वा अन्य संकटका बेला बालबालिकाको शिक्षा निरन्तरता सुनिश्चित गर्नु अत्यन्त महत्वपूर्ण हुन्छ। यस क्रममा विद्यालय भवन क्षतिग्रस्त भए पनि वैकल्पिक कक्षा, अनलाइन वा सामुदायिक आधारमा सिकाइको व्यवस्था गरिनु पर्छ। शिक्षण सामग्री, शिक्षक प्रशिक्षण र विद्यार्थीहरूको पहुँचमा ध्यान दिँदै सबै बालबालिकाले समान अवसर पाउनुपर्छ। आपतकालीन शिक्षाले मात्र बालबालिकाको सिकाइ निरन्तरता सुनिश्चित गर्दैन, उनीहरूको मानसिक स्वास्थ्य, सुरक्षा र सामाजिक सुरक्षा पनि प्रवर्द्धन गर्छ। यसले दीर्घकालीन विकास र समावेशी समाज निर्माणमा योगदान पुऱ्याउँछ।

४.५.२ वर्तमान अवस्था

हरिहरपुरगढी गाउँपालिकामा आपतकालीन अवस्थामा बालबालिकाको शिक्षा निरन्तरता सुनिश्चित गर्न विभिन्न तयारी र कार्यक्रमहरू सञ्चालन हुँदै आएका छन्। प्राकृतिक प्रकोप वा स्वास्थ्य संकट जस्ता अवस्थाका बेला विद्यालय भवन क्षतिग्रस्त भए पनि वैकल्पिक कक्षा, सामुदायिक केन्द्र वा घरमा आधारित

सिकाइको व्यवस्था गरिन्छ। स्थानीय सरकार, शिक्षक र विद्यालय व्यवस्थापन समितिको सहकार्यमा संकटमा रहेका बालबालिकाका लागि आवश्यक शैक्षिक सामग्री वितरण, अनलाइन वा टेलिफोन माध्यममार्फत् सिकाइको सुविधा उपलब्ध गराउने व्यवस्था छ।

साथै, शिक्षकहरूलाई आपतकालीन शिक्षासम्बन्धी तालिम दिइरहेको र अभिभावक तथा समुदायलाई बालबालिकाको सिकाइ निरन्तरतामा सहकार्य गर्न अभिमुखीकरण गरिएको छ। यद्यपि, केही दुर्गम क्षेत्रका बालबालिकाले अनलाइन पहुँच, उपकरण र स्रोत अभावका कारण प्रभावकारी सिकाइमा चुनौती भोगिरहेका छन्। हरिहरपुरगढी गाउँपालिकाले आपतकालीन शिक्षामा पहुँच, सामग्री वितरण र समावेशीता सुनिश्चित गर्न थप योजना र स्रोत व्यवस्थापन गर्दै आएको छ।

४.५.३ उद्देश्य

- क) प्राकृतिक प्रकोप, महामारी वा अन्य संकटका बेला पनि सबै बालबालिकाले समान रूपमा निरन्तर शिक्षा प्राप्त गर्न पहुँच र अवसर सुनिश्चित गर्नु
- ख) आपतकालीन अवस्थामा बालबालिकाको सुरक्षा, मानसिक स्वास्थ्य र समावेशी सिकाइ प्रवर्द्धन गर्दै दीर्घकालीन विकासमा योगदान पुऱ्याउनु

४.५.४ रणनीति

- क) संघीय सरकारले बनाएको विपद्/आपतकालीन कार्यविधि स्थानीय स्तरमा लागू गर्ने संयन्त्र विकास गर्ने,
- ख) स्थानीय सरकार र विज्ञहरूसँग अन्तरक्रिया गरी तहगत वैकल्पिक सिकाइ पाठ योजना तयार गर्ने,
- ग) स्थानीय रेडियो, टेलिभिजन र अन्य सञ्चार माध्यमसँग समन्वय गर्ने,
- घ) विपद् प्रतिरोधी विद्यालय पूर्वाधार निर्माणमा जोड दिने,
- ङ) हरिहरपुरगढी गाउँपालिका स्तरमा विपद् व्यवस्थापन समिति गठन गर्ने, जसमा विद्यालय शिक्षा उपसमिति पनि रहने,
- च) प्रत्येक विद्यालयमा आपतकालीन प्रतिकार्य योजना तयार गर्ने,
- छ) महामारी वा संकटका समयमा वैकल्पिक शिक्षण-सिकाइ उपाय तयार गर्ने,
- ज) स्थानीय तह र विद्यालयका कर्मचारी/शिक्षकहरूको आपतकालीन क्षमता विकास गर्ने,
- झ) विद्यालय सुधार योजनामा विपद् व्यवस्थापन समावेश गरी कार्यान्वयन गर्ने,
- ञ) हरित विद्यालय, जलवायु परिवर्तन र दिगो विकाससम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,
- ट) संकट/आपतकालीन अवस्थामा बालबालिकाको शिक्षा पाउने अधिकार सुनिश्चित गर्दै सिकाइ निरन्तरता कायम गर्ने,
- ठ) Covid-19 जस्ता संकटले पार्ने छोटो र लामो अवधि प्रभाव पहिचान गरी समाधान गर्ने,
- ड) विपद् पूर्व तयारी, प्रतिकार्य र ड्रिल अभ्यासलाई विद्यालयको वार्षिक योजना समावेश गर्ने,

ढ) शिक्षक र विद्यार्थीलाई विपद्, जलवायु परिवर्तन र आपतकालीन तयारी सम्बन्धी ज्ञान र व्यवहारिक तालिम दिने,

ण) अभिभावक र समुदायलाई आपतकालीन शिक्षामा सक्रिय सहभागी बनाउने,

त) संकट-आपतकालीन अवस्था व्यवस्थापनका लागि नियमित अनुगमन, मूल्याङ्कन र सुधार गर्ने,

४.५.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

क) उपलब्धि: आपतकालीन अवस्थामा बालबालिकाको सुरक्षा, मानसिक स्वास्थ्य र समावेशी सिकाइ प्रवर्द्धन गर्दै दीर्घकालीन विकासमा योगदान पुगेको हुनेछ ।

ख) नतिजा:

अ) विद्यालय तथा स्थानीय शिक्षा प्रणालीमा आपतकालीन तथा संकटको समयको लागि व्यवहारिक र योजना निर्माण भई आवश्यकताका आधारमा लागू हुनेछ ।

आ) प्रकोप महामारीमा समेत सिकाइले निरन्तरता पाउनेछ ।

इ) आपतकालीन संकट तथा महामारीको समयमा समेत बालबालिकालाई जोगाउने बचाउने र सिकाउने वातावरण सिर्जना हुनेछ ।

ई) संविधानले व्यवस्था गरेको अहरणीय शिक्षा पाउने अधिकार स्थापित भएको हुनेछ ।

ग) प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

क्र. सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरू	इकाइ	भौतिक लक्ष्य(५ वर्ष)						भौतिक लक्ष्य(१० वर्ष)	कै फि यत
			२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६	२०८६/०८७	२०८७/०८८	जम्मा		
१	आपतकालीन तथा संकटकालीन अवस्थामा शिक्षा सम्बन्धी स्थानीय सरकारको कार्यविधि विकास	पटक	१					१	आवश्यकता अनुसार	
२	कार्यविधिको आधारमा विज्ञ व्यवस्थापन समिति गठन तथा तालिम	निरन्तर		निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	
३	विपद्को समयमा शिक्षणका लागि स्रोत शिक्षक तथा प्र.अ हरूलाई तालिम	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	
४	विपद् पूर्व तयारी प्रतिकार्य पुनस्थापना तथा उत्थानशिलताको लागि सचेतना कार्यक्रम	विद्यालय	८	८	८	८	८	४०	आवश्यकता अनुसार	

५	विपद्को समयमा शिक्षण गर्नको लागि विद्यालयहरूलाई सामग्री वितरण	विद्यालय	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार
६	विद्यालय सुधार योजनामा विपद् व्यवस्थापन योजना समावेश गरी अद्यावधिक		निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर		

४.६ विद्यालय भौतिक पूर्वाधार विकास

४.६.१ परिचय

विद्यालयमा बालबालिकाले सुरक्षित र गुणस्तरीय शिक्षा प्राप्त गर्न भौतिक पूर्वाधार अत्यन्त महत्वपूर्ण हुन्छ। शिक्षा नियमावली २०५९ अनुसार, प्रारम्भिक बालविकास तथा आधारभूत तहका प्रारम्भिक कक्षामा प्रति विद्यार्थी ०.७५ वर्ग मिटर र उच्च आधारभूत तथा माध्यमिक तहमा प्रति विद्यार्थी १.०० वर्ग मिटर क्षेत्रफल तोकिएको छ। यसले प्रत्येक विद्यार्थीले पर्याप्त स्थानमा पठनपाठन गर्न सक्ने वातावरण सुनिश्चित गर्छ। विद्यालयका आधारभूत भौतिक पूर्वाधारमा सुरक्षित विद्यालय भवन, पढ्नका लागि कक्षाकोठा, खेलकुदका लागि खेलमैदान, शौचालय, स्वच्छ पानी, सफाइ र पुस्तकालय/बुक कर्नर जस्ता सुविधा समावेश हुन्छन्। राष्ट्रिय शिक्षा नीति २०७६ ले विद्यालयलाई बालमैत्री, सुरक्षित, हरित र विपद् जोखिममुक्त बनाउन भवन, कक्षाकोठा, फर्निचर, प्रयोगशाला, शौचालय, पानी र पुस्तकालय जस्ता सम्पूर्ण पूर्वाधार विकास गर्ने नीतिगत व्यवस्थापन गरेको छ। यी पूर्वाधारले मात्र शिक्षा पहुँच सुनिश्चित नगरी बालबालिकाको सिकाइ अनुभव, स्वास्थ्य र समग्र विकासमा पनि योगदान पुऱ्याउँछ।

४.६.२ वर्तमान अवस्था

हरिहरपुरगढी गाउँपालिकामा बालबालिकाको सुरक्षित र गुणस्तरीय शिक्षा सुनिश्चित गर्न विद्यालय भौतिक पूर्वाधार विकासमा लगातार प्रयास भइरहेका छन्। हरिहरपुरगढी गाउँपालिकाभित्र रहेका सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयमा कक्षाकोठा, खेलमैदान, शौचालय, पिउने पानी, फर्निचर, पुस्तकालय/बुक कर्नर लगायतका आधारभूत संरचना उपलब्ध छन्। प्रारम्भिक बालविकास तथा आधारभूत तहका कक्षामा प्रति विद्यार्थी ०.७५ वर्ग मिटर र उच्च आधारभूत तथा माध्यमिक तहमा प्रति विद्यार्थी १.०० वर्ग मिटर क्षेत्रफल सुनिश्चित गरिएको छ।

हरिहरपुरगढी गाउँपालिकाले विद्यालय भवन र अन्य पूर्वाधारलाई सुरक्षित, बालमैत्री तथा हरित विद्यालयको रूपमा विकास गर्ने नीति अनुसार काम गर्दै आएको छ। केही विद्यालयमा भवन विस्तार, खेलमैदान सुधार र शौचालय/स्वच्छता सुविधा सुधार गर्न आवश्यक देखिन्छ। यद्यपि, सबै विद्यालयमा विपद् प्रतिरोधी पूर्वाधार निर्माण, पर्याप्त खेल क्षेत्र र पुस्तकालय सुविधा सुनिश्चित गर्न थप प्रयास जारी छ।

समग्रमा, हरिहरपुरगढी गाउँपालिकाले विद्यालय भौतिक पूर्वाधारको विकासमा ठोस कदम चाल्दै आएको भए पनि विद्यालयहरूको भौतिक वातावरण सुधार, समावेशी पहुँच र विपद् जोखिम न्यूनीकरणमा अझै योजना र स्रोतको आवश्यकता देखिन्छ।

४.६.३ उद्देश्य

- क) सबै विद्यालयमा बालबालिकाको सिकाइ, स्वास्थ्य र खेलकुदका लागि पर्याप्त, सुरक्षित र समावेशी भौतिक पूर्वाधार सुनिश्चित गर्नु
- ख) विद्यालय भवन र अन्य पूर्वाधारलाई बालमैत्री, हरित र विपद् जोखिममुक्त बनाउँदै दीर्घकालीन टिकाउ विकास प्रवर्द्धन गर्नु

४.६.४ रणनीतिहरू

- क) विद्यालयको तह र विद्यार्थी सङ्ख्याको आधारमा पूर्वाधार विकासका मापदण्ड तयार गर्ने,
- ख) पूर्वाधार निर्माण र स्तरोन्नतिका लागि संघसंस्था, सरोकारवालासँग लागत साझेदारी गर्ने,
- ग) कक्षाकोठा, शिक्षक/प्रधानाध्यापक कक्ष, प्रशासनिक कक्ष, पानी, शौचालय, भान्सा/खाजाका घरलगायत पूर्वाधार समावेश गरेर डिजाइन गर्ने,
- घ) प्रकोपको सिकार भएका विद्यालय भवनलाई तुरुन्त वैकल्पिक व्यवस्थासहित स्तरोन्नति गर्ने,
- ङ) पूर्वाधार निर्माणसँगै विद्यालय व्यवस्थापन र संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि गर्ने,
- च) विद्यालय भौतिक पूर्वाधारका लागि सूचक तयार गरी अनुगमन गर्ने,
- छ) आंशिक क्षति भएका विद्यालय संरचनाको मर्मत सम्भार नियमित गर्ने,
- ज) विद्यालय भवन र पूर्वाधारलाई विपद् जोखिममुक्त, सुरक्षित र हरित बनाउने,
- झ) विद्यालयलाई बालमैत्री, छात्रामैत्री, अपाङ्गतामैत्री र हिंसा रहित सुरक्षित सिकाइ केन्द्रको रूपमा विकास गर्ने,
- ञ) खेलकुद मैदान, पुस्तकालय/बुक कर्नर र अन्य सिकाइ स्रोत सुनिश्चित गर्ने,
- ट) विद्यार्थीहरूको पहुँच र समावेशीता सुनिश्चित गर्दै सबै पूर्वाधार डिजाइन गर्ने,
- ठ) अनुगमन, मूल्याङ्कन र सुधार मार्फत् पूर्वाधारको टिकाउपन र प्रभावकारिता सुनिश्चित गर्ने,

४.६.५ उपलब्धि, नतिजा तथा प्रमुख क्रियाकलापहरू र लक्ष्य

- क) **उपलब्धि:** सबै विद्यार्थीहरूलाई सुरक्षित र उपयुक्त भौतिक वातावरणमा अध्ययन गर्ने अवसर प्राप्त भएको हुनेछ।

ख) नतिजा:

- अ) माग र आवश्यकताका आधारमा विद्यालय पूर्वाधार विकास एवम् विस्तारका लागि मापदण्ड अनुसार १० वर्षे गुरुयोजना तयार हुने।
- आ) पूर्वाधार विकासका लागि विद्यालयको तह र विद्यार्थी संख्याको आधारमा मापदण्ड विकास गरी स्रोत र जिम्मेवारीको उचित बाँडफाँट सहित कार्यान्वयन हुने।

इ) गाउँपालिकाका सबै विद्यालयहरूमा आवश्यक भवन कक्षाकोठा, फर्निचर, शौचालय, खेलमैदान, खानेपानी, कार्यक्रम सभाहल, खाजा घर, स्तनपान कक्ष तथा प्राथमिक उपचार कक्ष लगायतका भौतिक पूर्वाधार विकास र विस्तार हुने ।

ई) विद्यालय अपाङ्गमैत्री बालमैत्री तथा लैङ्गिक मैत्री वातावरणमैत्री भौतिक पूर्वाधार हुने ।

उ) सबै विद्यालयको क्षेत्रभित्र घेराबारा प्रवेश गेट निर्माण र मर्मत सम्भार निशुल्क विद्युत सेवा उपलब्ध भएको हुने ।

ग) प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्य

क्र. सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरू	इकाइ	भौतिक लक्ष्य(५ वर्ष)						भौतिक लक्ष्य (१० वर्ष)	कै फिय त
			२०८३।०८४	२०८४।०८५	२०८५।०८६	२०८६।०८७	२०८७।०८८	जम्मा		
१	भौतिक पूर्वाधार विकास योजना निर्माण	पटक	१					१	आवश्यकता अनुसार संशोधन	
२	विद्यालयमा नयाँ भौतिक संरचना निर्माण, (खानेपानी, शौचालय, भवन, घेराबारा सभाहल, फर्निचर आदि ।)	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर		
३	निर्माण भएका संरचनाको मर्मत सम्भार र विद्युत सेवा	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर		
४	बालमैत्री, प्रविधिमैत्री र समतामुलक कक्षाकोठा व्यवस्थापन	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर		
५	जीर्ण तथा जोखिमयुक्त संरचना विस्थापन	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर		
६	खेलकुदका प्रयाप्त खेलमैदान विस्तार	संख्या	८	८	८	८	८	४०		
७	मर्मत सम्भार र विद्युतका लागि विद्यालयलाई अनुदान	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर		
८	विज्ञ समूह मार्फत विद्यालयको स्थलगत अनुगमन विनियोजित रकमको कार्यान्वयन र मूल्याङ्क		आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार		
९	स्वच्छ खानेपानी हात धुने ठाउँ कक्षाकोठा तथा विद्यालय परीसरमा सरसफाईको प्रबन्ध	संख्या	५२	५२	५२	५२	५२	५२		
१०	हरित विद्यालय निर्माण	विद्यालय	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	

४.७ विद्यालय शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि

४.७.१ परिचय

विद्यालय शिक्षाको गुणस्तर सुधार गरी सहरी तथा ग्रामीण, सुगम तथा दुर्गम र निजी तथा सामुदायिक विद्यालयहरूबीच देखिएको शैक्षिक गुणस्तरको दुरी घटाउन एवम् विश्व ज्ञानभण्डारमा विद्यार्थीको पहुँच विस्तार गरी उनीहरूको सिकाइको दायरा फराकिलो पार्न, विशेष गरी शिक्षण सिकाई क्रियाकलापमा सुधार गर्न, सिकाइ सामग्रीको प्रयोगमा पहुँच बढाउन र शैक्षिक प्रशासन र व्यवस्थापनलाई सुदृढ तुल्याउन वर्तमान समयमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि अपरिहार्य रहेको छ । नेपालको संविधान, २०७२ ले सूचनाको हकमा प्रत्येक नागरिकको आफ्नो वा सार्वजनिक सरोकारको कुनै पनि विषयको सूचना माग्ने र प्राप्त गर्ने हक हुनेछ भनि मौलिक हकमा उल्लेख गरेको छ । शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको विकास तथा प्रयोगले सबै विद्यार्थीका लागि सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको आधारभूत पहुँच पुऱ्याई डिजिटल भिन्नता कम गर्ने, सूचना तथा सञ्चार प्रविधिलाई शिक्षा सिकाइको साधनका रूपमा प्रयोग गरी सिकाइ सुधार गर्ने सबैका लागि शिक्षामा पहुँच पुऱ्याउने र शिक्षाको व्यवस्थापकीय तथा शासकीय पद्धतिलाई कुशल र प्रभावकारी बनाइ सुशासनको प्रत्याभूतिका लागि सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोगलाई सहयोग पुर्याउनु पर्दछ । त्यसैगरी नेपालको सूचना तथा सञ्चार प्रविधि नीति, २०७२ ले सूचना तथा सञ्चारका संरचनामा पहुँच पुऱ्याउने विषयमा नीति निर्धारण गरेको छ ।

सूचना तथा सञ्चार प्रविधि (ICT) विद्यालय शिक्षामा सिकाइ प्रक्रियालाई थप प्रभावकारी, सहभागी र आधुनिक बनाउन प्रयोग गरिन्छ। ICT मार्फत् शिक्षकहरूले बहु-माध्यमिक सामग्री, अनलाइन स्रोत, डिजिटल कक्षाकोठा र शिक्षण सफ्टवेयरको प्रयोग गरी पाठ्यक्रमअनुसार सिकाइ अनुभव समृद्ध बनाउन सक्छन्। विद्यार्थीहरूलाई खोज, अनुसन्धान, प्रोजेक्ट कार्य र संवादात्मक सिकाइमा सहभागी गराउने ICT ले सिकाइलाई सक्रिय र रचनात्मक बनाउँछ। विद्यालय शिक्षामा ICT को प्रयोगले शिक्षण-सिकाइलाई विद्यार्थी केन्द्रित बनाउँछ, सूचना पहुँच सजिलो बनाउँछ, सहकार्य र सञ्चार प्रवर्द्धन गर्छ र डिजिटल सीप विकासमा सहयोग पुऱ्याउँछ। यसले मात्र ज्ञान प्राप्तिमा सहजता ल्याउने होइन, भविष्यका दक्ष र सृजनशील नागरिक तयार पार्नमा पनि महत्वपूर्ण योगदान दिन्छ।

४.७.२ वर्तमान अवस्था

हाल हरिहरपुरगढी गाउँपालिकामा ५२ ओटा विद्यालय शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि (ICT) को प्रयोग विस्तार हुँदै आएको छ। केही माध्यमिक र आधारभूत विद्यालयमा कम्प्युटर ल्याब, प्रोजेक्टर, स्मार्ट बोर्ड र सबै विद्यालयमा इन्टरनेट सुविधा उपलब्ध छन्। शिक्षकहरूले सिकाइ प्रक्रियामा डिजिटल स्रोत, अनलाइन सामग्री र प्रस्तुति प्रविधिको प्रयोग गर्दै पाठ्यक्रम अनुसार पाठ सञ्चालन गरिरहेका छन्। तर, सबै विद्यालयमा ICT पहुँच समान छैन। दुर्गम क्षेत्रका विद्यालयहरूमा उपकरण, इन्टरनेट र प्रशिक्षित शिक्षकको अभावले डिजिटल शिक्षामा चुनौती देखा परेको छ। हरिहरपुरगढी गाउँपालिकाले ICT पहुँच, उपकरण उपलब्धता, शिक्षक तालिम र डिजिटल पाठ्य सामग्री विकासमा काम गर्दै आएको छ। समग्रमा, हरिहरपुरगढी गाउँपालिकामा ICT को प्रयोगले शिक्षक र विद्यार्थी दुवैका लागि सिकाइ अनुभव समृद्ध बनाउने क्रम जारी छ, तर समावेशी र पूर्ण पहुँच सुनिश्चित गर्न अझ योजना र स्रोतको आवश्यकता देखिन्छ।

४.७.३ उद्देश्य

- क) सबै विद्यालयमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको पहुँच सुनिश्चित गरी शिक्षक र विद्यार्थीको सिकाइ अनुभव प्रभावकारी बनाउनु,
- ख) ICT प्रयोगमार्फत् डिजिटल क्षमता, अनुसन्धान, सहकार्य र रचनात्मक सोच विकास गर्दै गुणस्तरीय र समावेशी शिक्षा प्रवर्द्धन गर्नु,

४.७.४ रणनीतिहरू

- क) सबै विद्यालयमा ICT को आधारभूत संरचना र उपकरण (कम्प्युटर, प्रोजेक्टर, स्मार्ट बोर्ड आदि) उपलब्ध गराउने,
- ख) शिक्षकहरूको ICT प्रयोग क्षमता बृद्धि गर्न तालिम र कार्यशाला सञ्चालन गर्ने,
- ग) कक्षा र विषय अनुसार तयार गरिएका अन्तरक्रियात्मक डिजिटल पाठ्य सामग्रीको प्रयोग बढाउने,
- घ) शिक्षक सहायता, मूल्याङ्कन र पृष्ठपोषण प्रणालीमा ICT को प्रयोग गर्ने,
- ङ) शैक्षिक स्रोत र सामग्रीमा इन्टरनेट सुविधा मार्फत् विद्यालय र विद्यार्थीहरूको पहुँच विस्तार गर्ने,
- च) विद्यालय प्रशासन, सूचना व्यवस्थापन र शिक्षासम्बन्धी सेवा प्रवाहमा ICT प्रयोग विस्तार गर्ने,
- छ) सामुदायिक सिकाइ केन्द्रहरूमा ICT स्थापना गर्ने,
- ज) दुर्गम क्षेत्रका विद्यालयमा ICT पहुँच सुनिश्चित गर्न मोबाइल/साइल उपकरण वा अनलाइन समाधानको व्यवस्था गर्ने,
- झ) ICT मार्फत् विद्यार्थी केन्द्रित, अनुसन्धान र परियोजना आधारित सिकाइ प्रवर्द्धन गर्ने,

ज) ICT सम्बन्धी अनुगमन, मूल्याङ्कन र सुधार कार्य योजनामा समावेश गरी प्रभावकारिता सुनिश्चित गर्ने,

४.७.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

क) उपलब्धि: विद्यालयमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको विस्तार भई सिकाइलाई प्रभावकारी, गुणस्तरीय र सान्दर्भिक बनाउन सहयोग पुग्नुका साथै विद्यालय शिक्षाको व्यवस्थापनमा सुधार आई सुशासन प्रबर्द्धन हुनेछ।

ख) प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्य

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरू	इकाइ	भौतिक लक्ष्य(५ वर्ष)						भौतिक लक्ष्य(१० वर्ष)	कैफियत
			२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६	२०८६/०८७	२०८७/०८८	जम्मा		
१	विद्यालयमा आइसिटी संरचना विस्तार	पटक	८	२०	२०	४		५२	आवश्यकता अनुसार संशोधन	
२	प्रत्येक कक्षाकोठामा इन्टरनेट कनेक्टीभिटीको व्यवस्था	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर		
३	शिक्षकहरूको क्षमता विकास	शिक्षक संख्या	४०	४०	४०	४०	४०	२००		
४	विद्यालयमा अन्तरक्रियात्मक डिजिटल सामग्रीको उपलब्धता	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर		
५	इमिस व्यवस्थापन	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर		
६	सामुदायिक सिकाइ केन्द्रहरूमा आइसिटी सामग्रीहरूको व्यवस्थापन	संख्या	६	६	६	६	६	६		
७	सबै विद्यालयहरूमा इ हाजिरीको व्यवस्थापन	निरन्तर	५२	५२	५२	५२	५२	निरन्तर		
८	माध्यमिक विद्यालयका अनिवार्य विषयहरूको भर्चुअल कक्षा सञ्चालन		निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	आवश्यकता अनुसार		
९	प्रविधिमैत्री सिकाइका लागि इन्टरेक्टि बोर्ड कम्प्युटर प्रोजेक्टर इन्टरनेट लगाएतको व्यवस्थापन	संख्या	८	८	८	८	८	४०		

१०	प्रशासनिक कार्यका लागि प्रिन्टर कम्प्युटर इन्टरने लगायतका सामग्री व्यवस्था	विद्यालय	५२	५२	५२	५२	५२			
----	--	----------	----	----	----	----	----	--	--	--

परिच्छेद ५

विद्यालय सुशासन तथा व्यवस्थापन

शिक्षा जस्तो महत्त्वपूर्ण सार्वजनिक सेवालाई सबल, चुस्त, सेवाउन्मुख तथा परिणाममुखी बनाउनका लागि सुशासन र व्यवस्थापनको भूमिका ज्यादै महत्त्वपूर्ण रहन्छ । सामान्यतया सुशासन तथा व्यवस्थापनले उत्तरदायित्व, पारदर्शिता, जिम्मेवारी बोध वा जवाफदेहीपन, विधिको शासन, समता तथा समावेशिता र व्यापक सहभागिता सुनिश्चित गरी योजनाका उद्देश्यहरू प्राप्तमा सहयोग पुऱ्याउन तयार गरिएका संरचना तथा प्रक्रियाहरू जनाउँदछ । सुशासनको प्रत्याभूतिका लागि सहभागिता तथा सहमतिमा निर्णय तथा कार्यान्वयन गर्न, निश्चित दृष्टिकोण वा उद्देश्यमा आधारित भई कार्य गर्न, कार्यसम्पादनमा प्राथमिकता दिई उत्तरदायित्व वहन गर्न, कार्यसम्पादनमा प्रभावकारिता तथा कार्यकुशलता कायम गर्न, विद्यार्थीको सिकाइप्रति जवाफदेही बन्न र पारदर्शिता तथा विधिको सर्वोच्चता कायम गर्न सहयोग पुग्ने गरी संरचना तथा कार्य प्रक्रियाहरू व्यवस्थित गरिनु पर्दछ । शिक्षामा तीनै तहका सरकार, विद्यालय तथा समुदाय, गैरसरकारी निकाय तथा विकास साझेदारहरूको भूमिका रहने भएकाले आआफ्नो भूमिकाअनुसार सुशासन कायम गर्न यी सबैको योगदान आवश्यक हुन्छ । नेपालको संविधानमा संघ, प्रदेश र स्थानीय तह गरी तीन तहका सरकारका एकल र साझा अधिकारका सूचीसहित शिक्षाको शासकीय प्रबन्ध तथा व्यवस्थापन हुने व्यवस्था छ । विद्यालय शिक्षाको यस योजनाको कार्यान्वयनका लागि आवश्यक संस्थागत संरचनासहित क्षमता विकास, योजना कार्यान्वयनको जिम्मेवारी सहितको व्यवस्थापकीय प्रबन्ध र उपयुक्त अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणाली स्थापित गर्नु आवश्यक हुन्छ ।

यस परिच्छेदमा सुशासन तथा व्यवस्थापन अन्तर्गत संस्थागत क्षमता विकास, स्थानीय शिक्षा योजनाको कार्यान्वयनको प्रबन्ध र अनुगमन तथा मूल्याङ्कन जस्ता क्षेत्रहरू समावेश गरिएको छ ।

५.१ संस्थागत क्षमता विकास

५.१.१ परिचय

नेपालको शिक्षा क्षेत्रको वर्तमान संस्थागत संरचना संघीय स्वरूपमा तीनै तहमा प्रवाह गर्ने शैक्षिक सेवालाई निरन्तर गर्न तत्कालीन समस्या समाधानका लागि कर्मचारीको व्यवस्थापन र संगठनात्मक स्वरूपमा केही परिवर्तन गरी व्यवस्थापन गरिएको छ । बदलिदो परिवेशअनुसार शासकीय संरचना, प्रक्रिया र क्षमता सुधार गरिएमा मात्र शैक्षिक गतिविधि प्रभावकारी भई सुशासन कायम हुने भएकाले संघीय संरचनाअनुसार तीन तहको सरकारका अधिकार तथा दायित्व, शिक्षामा भएको सङ्ख्यात्मक विस्तार, ज्ञान, विज्ञान, प्रविधि र सञ्चारमा भएको विकास, सामाजिक चेतनामा आएको परिवर्तन लगायतका पक्षहरूलाई समेत विचार गरेर संस्थागत संरचना र क्षमता विकास गरी सुशासन प्रवर्धन गर्नु आवश्यक देखिएको छ ।

योजना कार्यान्वयनका लागि हरिहरपुरगढी गाउँ कार्यपालिका, हरिहरपुरगढी गाउँसभा, हरिहरपुरगढी गाउँ शिक्षा समिति, वडा शिक्षा समिति, विद्यालय व्यवस्थापन समिति, शिक्षक अभिभावक सङ्घ, विद्यालय मुख्य संयन्त्रका रूपमा रहेका छन् । शिक्षा योजनामा उल्लेख नीति तथा कार्यक्रमहरूको सफल कार्यान्वयनका लागि सरोकारवालाको क्षमता विकास हुन जरूरी हुन्छ । त्यसका लागि सहभागितामूलक योजना निर्माण, सुझाव सङ्कलन र प्रबोधिकरण मार्फत् कार्यान्वयन संयन्त्रको क्षमता विकास गरिनेछ । योजनामा उल्लेखित नीति तथा कार्यक्रमको स्पष्टता विना सफल कार्यान्वयन हुन सक्दैन । त्यसका लागि सरोकारवाला संयन्त्रको क्षमता विकास हुनुमा यसको औचित्य ठहर्छ ।

नेपालको संविधानमा सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहका एकल र साझा अधिकारको व्यवस्था गरिएको छ । स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा ११ जमा स्थानीय तहका २३ ओटा अधिकारहरूको व्यवस्था गरेको छ । विभिन्न ऐन र कानूनमार्फत् स्थानीय तहका अधिकारहरूलाई स्पष्ट पारेको छ ।

नेपालमा शिक्षा क्षेत्रको वर्तमान संस्थागत संरचनातर्फ दृष्टिगोचर गर्दा सङ्घमा शिक्षा विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय रहेको छ । सो अन्तर्गत शिक्षा तथा मानवस्रोत विकास केन्द्र, पाठ्यक्रम विकास केन्द्र र शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्र रहेका छन् । त्यसैगरी स्वायत्त निकायका रूपमा राष्ट्रिय परीक्षा बोर्ड र शिक्षक सेवा आयोग पनि क्रियाशील छन् । साविकमा शैक्षिक जनशक्ति विकास अन्तर्गतका रहेका २९ शैक्षिक तालिम केन्द्रमध्ये ७ ओटा केन्द्र प्रदेश मातहतमा हस्तान्तरण भई प्रदेश शिक्षा तालिम केन्द्रका रूपमा क्रियाशील रहेका छन् ।

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ कार्यान्वयनमा आएपछि त्यस ऐन बमोजिम तोकिएका २३ ओटा कार्य बाहेक अन्य कार्यका लागि जिल्ला तहमा शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाइ राखिएको छ । प्रत्येक तहमा शिक्षा युवा तथा खेलकुद महाशाखा / शाखाको व्यवस्था गरिएको छ ।

५.१.२ वर्तमान अवस्था

यस हरिहरपुरगढी गाउँपालिकामा रहेका शाखाहरूमध्ये शिक्षा, युवा तथा खेलकुदसम्बन्धी काम शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखाले गर्दै आएको छ । शिक्षाको कार्यक्रम हेर्ने अलग्गै लेखाको कर्मचारी व्यवस्था नहुँदा शिक्षा क्षेत्रको आर्थिक श्रेस्ताको अभिलेखीकरण अपेक्षाकृत रूपमा व्यवस्थित बन्न सकेको छैन ।

सबै विद्यालयहरूमा विद्यालयको सञ्चालन, रेखदेख र व्यवस्थापनमा सहयोग गर्नका लागि विद्यालय व्यवस्थापन समिति र शिक्षक अभिभावक सङ्घको कार्यकारी समिति रहेका छन् । सबै विद्यालयहरूमा विद्यालय सहयोगी र माध्यमिक तह सञ्चालन भएका सामुदायिक विद्यालयमा एकएक जना विद्यालय सहायकको व्यवस्थापन गरिएको छ । प्राय जसो विद्यालयहरूमा विद्यालय व्यवस्थापन समितिको बैठक नियमित बसेको देखिन्छ भने शिक्षक अभिभावक सङ्घको बैठक अपेक्षाकृत रूपमा बस्न सकेको पाइँदैन । सबै विद्यालयहरूले सामाजिक परीक्षण र अन्तिम लेखा परिक्षण गर्ने गर्दछन् ।

विद्यालयमा नागरिक बडापत्र राख्ने, गुनासो सुनुवाइ संयन्त्रको विकास, विविधता व्यवस्थापन, अभिभावक भेला र छलफलजस्ता पक्षमा विद्यालयहरूले उपलब्धिपूर्ण तरिकाले काम गरेका छन् । यसमा योजनाका प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा, आधारभूत शिक्षा र माध्यमिक शिक्षामा सबैको पहुँच र

सहभागिता सुनिश्चित गरी गुणास्तरमा सुधार, अनौपचारिक तथा आजीवन सिकाइका अवसरहरूको विस्तार र समता तथा समावेशिताको प्रवर्धनसहित जवाफदेही शैक्षिक सुशासन कायम गर्ने उद्देश्यले आवश्यक संस्थागत संरचना र प्रक्रिया स्थापित गर्न खोजिएको छ । त्यसका लागि आवश्यक पर्ने क्षमता विकासको आवश्यकता पनि पहिचान गरिएको छ । शिक्षा विकासका कार्यक्रमहरू कार्यान्वयनका लागि विद्यमान पद्धतिको समीक्षा गरी यस शिक्षा क्षेत्र योजनाको प्रभावकारी र कुशल कार्यान्वयनका लागि संस्थागत संरचना, क्षमता र प्रक्रियामा देखिएका चुनौतीहरू पहिचान गरिएको छ । पहिचान गरिएका चुनौतीहरू सामना गरी सुशासन प्रवर्धन गर्नका लागि आवश्यक संरचना, क्षमता र प्रक्रियाको विकास तथा परिवर्तनको प्रस्ताव पनि गरिएको छ ।

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ कार्यान्वयनमा आएपछि त्यस ऐनबमोजिम तोकिएका २३ ओटा कार्यबाहेक अन्य कार्यका लागि जिल्ला तहमा शिक्षा विकास तथा समन्वय एकाइ र बागमती प्रदेशले शिक्षा विकास निर्देशनालय स्थापना गरी शिक्षा प्रशासनका निकायहरू एकातिर कामविहिन भएको पाइन्छ भने अर्कोतिर तीनओटै तहका विभिन्न निकायहरूबीचको समन्वय, सहकार्य र सहसम्बन्ध कमजोर भएको देखिन्छ ।

५.१.३ उद्देश्य

- क) स्थानीय तहको अधिकार क्षेत्र अनुसार संस्थागत संरचना बनाउनु,
- ख) तीनै तहका सरकारबीचको अन्तरसम्बन्धलाई सुदृढ बनाउनु,
- ग) स्थानीय तहमा आवश्यक पर्ने जनशक्तिको व्यवस्थापन गर्नु,
- घ) जनशक्तिहरूको संस्थागत क्षमता विकास गर्नु,

५.१.४ रणनीतिहरू

- क) स्थानीय तहमा शिक्षा व्यवस्थापन प्रभावकारी बनाउन आवश्यक नीति तर्जुमा गर्ने,
- ख) संस्थागत संरचनाअनुसार आवश्यक जनशक्तिको व्यवस्था गर्ने,
- ग) कार्यरत शिक्षक, कर्मचारी र प्रधानाध्यापकको क्षमता विकास गर्ने,
- घ) शिक्षक पेसागत सहयोग प्रणाली स्थापन गरी उनीहरूको व्यावसायिक विकास सुनिश्चित गर्ने,
- ङ) प्रधानाध्यापकलाई थप जिम्मेवार बनाई नेतृत्व र क्षमता विकास गर्ने,
- च) विद्यालय कार्यक्रम प्रभावकारी ढंगले सञ्चालन गर्न आवश्यक स्रोत र साधनको व्यवस्था गर्ने,
- छ) विद्यालय प्रशासन र व्यवस्थापन संरचना सुधार गर्ने,
- ज) शिक्षक, प्रधानाध्यापक र कर्मचारीको पेसागत क्षमता विकासका लागि तालिम सञ्चालन गर्ने,
- झ) विद्यालय, शिक्षक र विद्यार्थीको कार्यसम्पादन नियमित अनुगमन र मूल्याङ्कन गर्ने,
- ञ) मानव, वित्तीय र भौतिक स्रोतको प्रभावकारी व्यवस्थापन सुनिश्चित गर्ने,
- ट) स्थानीय सरकार, समुदाय र सरोकारवालासँग सहकार्य र समन्वय बढाउने,
- ठ) ICT र डिजिटल प्रणालीमार्फत् प्रशासन र शिक्षण-सिकाइ प्रक्रियालाई सुदृढ गर्ने,
- ड) विद्यालय सुधार योजना, बजेट र नीति निर्माणमा क्षमता अभिवृद्धि गर्ने,
- ढ) विपद् र आपतकालीन अवस्थामा विद्यालय व्यवस्थापन र शिक्षकहरूको तयारी क्षमता विकास गर्ने,

५.१.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

क) उपलब्धि: शिक्षाका सबै निकाय तथा विद्यालयमा सुशासन प्रबर्द्धन भई बालबालिकाको सिकाइ प्रति उत्तरदायी प्रणालीको विकास हुनेछ

ख) प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्य

क्र. सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरू	इकाइ	भौतिक लक्ष्य(५ वर्ष)					भौतिक लक्ष्य (१० वर्ष)	कैफियत
			२०८३।०८४	२०८४।०८५	२०८५।०८६	२०८६।०८७	२०८७।०८८	जम्मा	
१	आवश्यक नीति तथा कार्यक्रमको प्रबन्ध तथा मापदण्ड विकास	पटक	१					१	आवश्यकता अनुसार संशोधन
२	विद्यालयले कार्यसम्पादन सम्झौता पालिका संग गर्ने	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	
३	प्रधानाध्यपकको क्षमता विकास कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	शिक्षक संख्या	५२	५२	५२	५२	५२		
४	विद्यालय व्यवस्थापन समिति र शिक्षक अभिभावक संघका पदाधिकारीहरूको क्षमता विकास तालिम	निरन्तर	१०४	१०४	१०४	१०४	१०४	निरन्तर	
५	विद्यालय सहायक कर्मचारीहरूको समयानुकूल सेवा सुविधा बृद्धि तथा प्रोत्साहन गर्ने	निरन्तर	८	८	८	८	८	निरन्तर	
६	विद्यालयहरूले सार्वजनिक सुनुवाई अभिभवक भेला सूचना अधिकारीको व्यवस्था गर्नु पर्ने	संख्या	५२	५२	५२	५२	५२		
७	विद्यालयहरूको वेवसाइड निर्माण तथा प्रत्येक सूचना खर्च विवरण लगाए अन्य विवरणवेवसाइड अद्यावधिक गर्ने	निरन्तर	२०	२०	१२		५२	निरन्तर	
८	विद्यालय व्यवस्थापन, सूचना र सुशासन सम्बन्धी तालिमको व्यवस्था		निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर		

५.२ स्थानीय शिक्षा योजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध

५.२.१ परिचय

संघीय शासन प्रणाली कार्यान्वयनसँगै शिक्षाको व्यवस्थापन, सञ्चालन र विकासको महत्वपूर्ण जिम्मेवारी स्थानीय तहलाई प्रदान गरिएको छ। यस सन्दर्भमा स्थानीय तहले आफ्नो क्षेत्रभित्रको शैक्षिक आवश्यकता, प्राथमिकता र स्रोत साधनलाई ध्यानमा राखी **शिक्षा योजना** तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने व्यवस्था गरिएको छ।

स्थानीय शिक्षा योजना भनेको स्थानीय तहको शिक्षा क्षेत्रलाई व्यवस्थित, गुणस्तरीय र समावेशी बनाउने उद्देश्यले तय गरिएको **रणनीतिक र कार्यान्वयनमुखी योजना** हो। यसले विद्यालय शिक्षा, प्रारम्भिक बालविकास, वैकल्पिक शिक्षा, साक्षरता, समावेशी शिक्षा, शिक्षक व्यवस्थापन, भौतिक पूर्वाधार, सिकाइ उपलब्धि सुधार लगायतका विषयलाई समेटेछ।

स्थानीय शिक्षा योजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध अन्तर्गत योजना निर्माण, स्रोत व्यवस्थापन, कार्यान्वयन, समन्वय, अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका स्पष्ट प्रक्रिया र संरचनाहरू तय गरिन्छ। यस प्रक्रियामा स्थानीय सरकार, विद्यालय, शिक्षक, अभिभावक, समुदाय तथा सम्बन्धित सरोकारवालाको सक्रिय सहभागिता सुनिश्चित गरिन्छ।

५.२.२ वर्तमान अवस्था:

हरिहरपुरगढी गाउँपालिकाले स्थानीय सरकारको अधिकार क्षेत्रअनुसार शिक्षा क्षेत्रको व्यवस्थित विकासका लागि **स्थानीय शिक्षा योजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध** गर्नेछ। हरिहरपुरगढी गाउँपालिकाले शिक्षा शाखामार्फत् विद्यालय शिक्षा, प्रारम्भिक बालविकास, समावेशी तथा वैकल्पिक शिक्षा कार्यक्रमहरूको समन्वय र व्यवस्थापन गर्नेछ। योजना कार्यान्वयन अन्तर्गत हरिहरपुरगढी गाउँपालिकाले विद्यालयहरूको तथ्याङ्क सङ्कलन तथा विश्लेषण गर्ने, विद्यालय सुधार योजना कार्यान्वयनमा सहजीकरण गर्ने, शिक्षक दरबन्दी व्यवस्थापन तथा आवश्यकता अनुसार पुनर्वितरण गर्ने, रिक्त पदमा शिक्षक नियुक्ति प्रक्रियामा सहजीकरण गर्ने तथा शिक्षकहरूको पेसागत क्षमता विकासका लागि तालिम, कार्यशाला, क्लस्टर बैठक र मेन्टरिङ कार्यक्रम सञ्चालन गर्नेछ। साथै सिकाइ उपलब्धि सुधार, समावेशी तथा समान पहुँच सुनिश्चित गर्ने कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने, विद्यालय पूर्वाधार विकास गर्ने, शैक्षिक गुणस्तर अभिवृद्धि गर्ने तथा नियमित अनुगमन र मूल्याङ्कन प्रणालीलाई सुदृढ बनाउने कार्यहरू पनि गरिनेछन्।

यसका अतिरिक्त हरिहरपुरगढी गाउँपालिकाले सरोकारवालासँग समन्वय गरी स्थानीय आवश्यकता र प्राथमिकताका आधारमा शिक्षा योजना कार्यान्वयनलाई प्रभावकारी बनाउने तथा आवश्यक जनशक्ति, स्रोत व्यवस्थापन र तथ्याङ्कमा आधारित निर्णय प्रक्रियालाई सुदृढ गर्ने प्रयास गर्नेछ। जनशक्ति व्यवस्थापन कानून कार्यविधि निर्माण वजेटको सुनिश्चितता तीन तहका सरकार बीचको समन्वय र सहकार्य वार्षिक रणनीतिक योजना र कार्यान्वयन योजना निर्माण, अनुगमन योजना निर्माण, कार्यक्रम कार्यान्वयन पुस्तिका तैयारी, विभिन्न सरोकारवालाहरूलाई कार्यक्रमहरूको बारेमा प्रबोधिकरण जस्ता कार्यक्रमहरू कार्यान्वयन गरिएको छ।

५.२.३ उद्देश्यहरू:

क) शिक्षा योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनको सुनिश्चितता गर्नु ।

५.२.४ रणनीतिहरू

- क) संघीय तथा प्रदेश तहबाट वित्तीय हस्तान्तरणमार्फत् प्राप्त सशर्त अनुदान तथा अन्य अनुदान र आफ्नै स्रोतको बजेटसमेत संलग्न गरी वार्षिक शिक्षा बजेट तथा कार्यक्रम तयार गर्ने ,
- ख) कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि आवश्यकतानुसार कानून, कार्यविधि तथा निर्देशिका विकास गर्ने ,
- ग) कार्यक्रम कार्यान्वयनको नियमित अनुगमन तथा सहजीकरण गरी विद्यालयमा कार्यक्रमहरू प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन हुने सुनिश्चितताका साथै समस्या समाधानका लागि आवश्यक नीति निर्देशन तथा समन्वय गर्ने ,
- घ) एकीकृत शैक्षिक सूचना व्यवस्थापनमार्फत् नियमित रूपमा कार्यक्रम कार्यान्वयन तथा त्यसका नतिजाहरूको विवरण तयार गर्ने, त्यसको समीक्षा गरी थप सुधारमा प्रयोग गर्ने,
- ङ) विद्यालयमा विद्यालय व्यवस्थापन समिति र शिक्षक अभिभावक संघ गठन गर्ने र विद्यालयलाई विद्यालय सुधार योजना विकास र कार्यान्वयनमा सहजीकरण गर्ने,
- च) विद्यालय सुधार योजना (SIP) निर्माण तथा अध्यावधिक गर्न लगाउने,
- छ) विद्यालय व्यवस्थापनलाई सशक्तिकृत र सुदृढ गरी निर्धारित कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि प्रधानाध्यापकलाई जिम्मेवारी प्रदान गरी उत्तरदायी बनाउने,
- ज) वित्तीय व्यवस्थापन, खरिद प्रक्रिया, शिक्षक व्यवस्थापन तथा शिक्षकको कक्षा कोठामा समय तथा कार्यको सुनिश्चिततासम्बन्धी आवश्यक मापदण्ड तयार गरी लागु गर्ने,
- झ) अभिभावक तथा सरोकारवालाहरूसँग अन्तरक्रिया तथा सहकार्य गर्न अभिभावक भेला तथा बैठकहरू आयोजना गर्ने र सामाजिक परीक्षणलाई प्रभावकारी बनाउने,
- ञ) सामुदायिक सिकाइ केन्द्र मार्फत् सबै उमेर समूहका सिकारुहरूका लागि साक्षरता, साक्षरोत्तर, निरन्तर शिक्षा, बैकल्पिक शिक्षा तथा आय आर्जन र सिप विकासका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्दै आजीवन सिकाइ केन्द्रका रूपमा समेत कार्य गर्ने,

५.२.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

क) **उपलब्धि:** शिक्षा योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनको सुनिश्चितता भएको हुनेछ

ख) **प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य निर्धारण**

क्र. सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरू	इकाइ	भौतिक लक्ष्य(५ वर्ष)					भौतिक लक्ष्य(१० वर्ष)	कैफियत
			२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६	२०८६/०८७	२०८७/०८८		
१	वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम निर्माण	पटक	~	~	~	~	~	आवश्यकता अनुसार संशोधन	

२	आवश्यक निर्देशिका तथा कार्यविधिको विकास	पटक	२					२		
३	निर्देशिका तथा कार्यविधिको प्रबोधिकरण	पटक	२					२		
४	विद्यालय सुधार योजना निर्माण एवम् अध्यवधिक र कार्यान्वयन	पटक	२	२	२	२	२	२	५	
५	एकिकृत शैक्षिक सूचना व्यवस्थापन प्रणाली सुदृढीकरण	पटक	२	२	२	२	२	२	५	
६	शैक्षिक गुणस्तर सम्बन्धि अन्तरक्रिया	संख्या	२	२	२	२	२	२	१०	
७	अनौपचारिक शिक्षा र जीवनपर्यन्त सिकाई सम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	
८	सामाजिक परीक्षणको प्रतिवेदनको आधारमा विद्यालयहरूलाई थप सहजीकरण		आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	
९	अभिभावक तथा सरोकारवालाहरूसँग अन्तरक्रिया तथा सहकार्य गर्न अभिभावक भेल तथा बैठक आयोजना	संख्या	८	८	८	८	८	८	४०	
१०	शिक्षक व्यवस्थापन तथा शिक्षकको कक्षाकोठामा विताउने समय तथा शिक्षण सिकाइ कार्यको सुनिश्चितता	विद्यालय	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	
११	कार्यक्रम कार्यान्वयनको नियमित अनुगमन तथा सहजीकरण	विद्यार्थी	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	

५.३ अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

५.३.१ परिचय

स्थानीय तहले शिक्षा कार्यक्रम कार्यान्वयन वार्षिक स्वीकृत कार्यक्रम अनुरूप कार्यान्वयन गर्नेछ। स्थानीय तह र विद्यालयको आधारभूत तहमा संचालन हुने कार्यक्रमहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयनमा जोड दिईएको छ। प्रत्येक विद्यालयले र स्थानीय तहले बजेटमा तोकिएको जिम्मेवारी अनुसार कार्यक्रम संचालन गर्नेछन्। कार्यक्रम संचालनको लागि बजेट र आवश्यक प्रबन्ध शिक्षा शाखाले गर्नेछ।

जब कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयन भए नभएको अनुगमन मूल्याङ्कन गर्न पालिका तहमा शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखा प्रमुखको संयोजनमा अनुगमन समिति र विद्यालय तहमा बि.व्य.स. र प्र.अ.को नेतृत्वमा कार्यक्रमहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयनको अनुगमन गरिनेछ। विद्यालय अनुगमनका क्रममा हरिहरपुरगढी

गाउँपालिकाले समग्र पक्षको (शैक्षिक, प्रशासनिक, शैक्षिक र भौतिक) नियमित अनुगमन, सपुरीवेक्षण, निरीक्षण गर्नेछन्। अनुगमन पश्चात् सरोकारवालाहरूसँग समीक्षा बैठक गरी अनकुरणीय पक्षको प्रचार प्रसार र सुधारात्मक पक्षका लागि कार्ययोजना बनाई कार्यान्वयन गरिनेछ। कार्यक्रम कार्यान्वयनको लागि नीतिगत रूपमा पालिका र बिद्यालय स्तरमा कार्यक्रम अनुगमन तथा मूल्याङ्कन समिति बनाई सक्रिय हुनेछ।

५.३.२ वर्तमान अवस्था

स्थानीय तहमा शैक्षिक क्षेत्राधिकार अनुसारका कार्यहरूमा अनुगमन, नियमन र मूल्याङ्कन गर्ने कार्य गरिरहेको छाखासगरी शिक्षा शाखाबाट अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने गरिएको र जनप्रतिनिधिहरूबाट पनि समय समयमा अनुगमन गरिएको छ। बिद्यालयमा बि.व्य.स. र प्र.अ.को नेतृत्वमा अनुगमन गर्ने गरेको छ। कहिलेकाहीँ गरिएका अनुगमनले सुधारात्मक सुझाव दिने तर त्यसको कार्यान्वयन गर्ने परिपाटी छैन। प्रभावकारी अनुगमन र मूल्याङ्कनको स्थायी प्रणाली निर्माण र परिचलनमा समस्या छ। सफलता, सिकाई र राम्रा अभ्यासहरूको दस्तावेजिकरण र प्रचार प्रसार को पनि खाँचो रहेको छ।

ऐन, नियम अनुसार कार्य भए नभएको लेखाजोख गर्ने, लक्ष्य तथा उद्देश्यका आधारमा प्रगति मापन गर्ने र क्षेत्रगत उद्देश्य तथा लक्ष्यमा भएको रणनीति तथा नीतिगत प्रवाहको मूल्याङ्कन गर्ने कार्यहरू नियमित रूपमा भैरहेका छन्। सबै तहको सेवा व्यवस्थापन तथा सेवा प्रवाहका लागि वित्तीय व्यवस्थापकीय र प्राविधिक पक्षको अनुगमन लेखाजोखा तथा मूल्याङ्कन गरिने छ।

हरिहरपुरगढी गाउँ शिक्षा योजनाको प्रचारप्रसार गर्न सरोकारवालाहरूलाई भेला गराइ, सूचना तथा प्रविधिको अन्य माध्यमबाट जानकारी गराइनेछ। योजनाको कार्यान्वयनको क्रममा आवश्यक सहयोग तथा सहकार्यको लागि हरिहरपुरगढी गाउँपालिका तथा सम्बन्धित वडाहरूले यस योजनासँग सम्बन्धित तह तथा निकायहरूसँग आवश्यक प्रत्यक्ष भेटघाट वा पत्राचार गर्नेछ। योजनाको कार्यान्वयनको क्रममा हरिहरपुरगढी गाउँपालिका वडाहरू, सम्बन्धित समिति तथा उपसमितिहरूको बैठक कार्यतालिका वा आवश्यकता अनुसार बस्नेछ।

५.३.३ उद्देश्य

- क) अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको लागि संयन्त्रको निर्माण गर्नु,
- ख) अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीलाई नतिजामा आधारित बनाउनु,
- ग) योजना कार्यान्वयनको क्रममा आएका समस्या तथा चुनौतिहरूलाई सम्बोधन गरी अपेक्षित उपलब्धि हासिल गर्नु,

५.३.४ रणनीतिहरू

- क) प्रभावकारी अनुगमनको लागि संयन्त्र निर्माण गर्ने,
- ख) शैक्षिक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन मार्गदर्शन निर्माण र प्रयोग गर्ने,
- ग) कार्यक्रमको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन र प्रतिवेदनको लागि एकीकृत शैक्षिक सूचना व्यवस्थापन प्रणाली सञ्चालनमा ल्याउने,
- घ) नतिजामूलक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणाली अवलम्बन गर्ने,

- ड) विद्यार्थी उपलब्धि परीक्षण तथा विद्यालय कार्यसम्पादन परीक्षालाई थप व्यवस्थित र नियमित गर्ने,
- च) कक्षाकोठाको सिकाइको अनुगमन, सुपरीवेक्षण तथा मूल्याङ्कनलाई प्रभावपूर्ण बनाउन कार्यस्थलमा आधारित अनुगमन, मूल्याङ्कन, सुपरीवेक्षण एवम् प्रतिवेदन प्रणाली प्रबन्ध गर्ने,
- छ) योजनाअन्तर्गत सञ्चालित कार्यक्रम तथा परियोजना वा क्रियाकलापहरूको नियमित आवधिक, मध्यावधिक तथा अन्तिम मूल्याङ्कन प्रणाली स्थापित गर्ने,

५.३.५ उपलब्धि, प्रमुख नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

क) उपलब्धि:

- अ) प्रभावकारी अनुगमनको माध्यमबाट गाउँ शिक्षा योजना कार्यान्वयनका चरणमा आएका समस्या तथा चुनौतीहरूलाई समयमै सम्बोधन भई अपेक्षित उपलब्धि हासिल हुनेछ,
- आ) गाउँ शिक्षा योजनाको मूल्याङ्कन भई आगामी योजना निर्माणका लागि पृष्णपोषण प्राप्त हुनेछ,
- इ) कार्यक्रमको आवधिक समीक्षा भई सफलतालाई निरन्तरता असफलतालाई सुधार कमीकमजोरीमा सुधार पुनर्योजना गर्न मद्दत हुनेछ,
- ई) गाउँ शिक्षा योजनामा समावेश भएका समग्र कार्यक्रमहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयन हुनेछ,

ख) प्रमुख नतिजा

- अ) नतिजामा आधारित अनुगमन प्रणाली स्थापित हुनेछ,
- आ) अनुगमनका आधारमा गाउँ शिक्षा योजनामा समावेश भएका कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयन भई समग्र पक्षको नतिजा सुधार हुनेछ,
- इ) अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका लागि संस्थागत संयन्त्र तथा क्षमता विकास हुनेछ,

ग) प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य:

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरू	इकाइ	भौतिक लक्ष्य(५ वर्ष)					भौतिक लक्ष्य(१० वर्ष)	कैफियत
			२०८३/२०८४	२०८४/२०८५	२०८५/२०८६	२०८६/२०८७	२०८७/२०८८		
१	अनुगमन संयन्त्र निर्माण तथा अनुगमन पद्धति विकास तथा कार्यविधि निर्माण साथै कार्यान्वयन	पटक	~					आवश्यकता अनुसार संसाधन	
२	अनुगमन प्रणालीका लागि सूचक तथा मापदण्ड निर्माण र अध्यावधिक	पटक	~		~				
३	अनुगमन तथा सुपरीवेक्षण साथै मेन्टरिङ	पटक	~	~	~	~	~	~	प्रत्येक विद्या

										लय मा वर्ष को
४	अर्धवार्षिक तथा बार्षिक समीक्षा तथा प्रतिवेदन	पटक	२	२	२	२	२	१०		
५	विद्यालयको स्थिति प्रतिवेदन तयारी	पटक	१	१	१	१	१	५		
६	विद्यार्थीको सिकाई उपलब्धि परीक्षण	संख्या	३	३	३	३	३	१५		
७	विद्यालयको कार्यसम्पादन परीक्षण	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर		
८	सामाजिक परीक्षणलाई प्रभावकारी र नियमित बनाउने		१	१	१	१	१	आवश्यकता अनुसार		
९	विद्यालयको लेखा प्रणाली, जिन्सी सेस्ता, अभिलेख व्यवस्थापन प्रणालीलाई डिजिटलाइज गर्न	संख्या	२	२	२	२	२	५		
१०	पालिका र प्रधानाध्यपक, प्रध्यानाध्यपक र शिक्षक बिच नतिजा सुधारको करार सम्झौता बमोजिमको विद्यालयमा कार्यसम्पादनको अनुगमन	विद्यालय	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	
११	परीक्षा प्रणाली तथा परीक्षाको अनुगमन	परीक्षा संख्या	३	३	३	३	३	३	३	

परिच्छेद ६ लगानी र स्रोत व्यवस्थापन

६.१ परिचय

सबै नागरिकहरूलाई आधारभूत तह निःशुल्क र अनिवार्य तथा माध्यमिक तह निःशुल्क उपलब्ध गराउने संवैधानिक प्रावधान रहेको छ । आधारभूत तथा माध्यमिक तहसम्मको शिक्षा व्यवस्थापनको अधिकार स्थानीय सरकारको कार्यक्षेत्रमा राखिएको छ । आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षा, प्रारम्भिक बालविकास शिक्षा, खुला शिक्षा, दूर शिक्षा, विशेष शिक्षा, सामुदायिक सिकाइ केन्द्रहरूका अतिरिक्त औपचारिक संरचना बाहिरका ट्युसन, कोचिङ सेन्टरहरूको नीति, योजना र समग्र व्यवस्थापनको जिम्मेवारी स्थानीय सरकारको रहने गरी स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ ले २३ ओटा अधिकारहरूको विस्तृतीकरण गरेको पाइन्छ । कार्यक्षेत्रभित्रका शैक्षिक संस्थाहरूलाई अनुदान उपलब्ध गराउने, लेखापरीक्षण र वित्तीय सुशासन कायम गर्ने दायित्व पालिकाको कार्यक्षेत्रमा रहेकोले सीमित स्रोत साधनलाई मितव्येही, नियमित, प्रभावकारी र पारदर्शी ढङ्गले व्यवस्थापन गर्नुपर्नेछ ।

वित्तीय व्यवस्थापनअन्तर्गत दुईओटा पक्षहरूलाई समेटिएको छ । एकातर्फ योजना कार्यन्वयनको लागि आवश्यक पर्ने वित्तीय स्रोतको आँकलन, प्राप्ति र उपयोगलाई समेटिएको छ भने प्रदेश तथा सङ्घीय सरकारबाट प्राप्त विभिन्न प्रकारका अनुदानहरूलाई विद्यालयहरूमा पुर्‍याई तोकिएबमोजिम खर्च, पारदर्शिता बढाउँदै समग्र पक्षमा वित्तीय अनुशासन कायम गर्नुपर्नेछ ।

शिक्षा विकासका पूर्वाधारहरूको पनि पूर्वाधारका रूपमा लिइन्छ । शिक्षाको समयसापेक्ष जुन गतिमा विकास हुनुपर्ने हो त्यसो हुन सकेको छैन । विभिन्न प्रतिवेदनहरूले कूल बजेटको २० प्रतिशत बजेट शिक्षामा विनियोजन गरिएता पनि सो अनुपातमा पुग्न सकेको छैन । यथार्थताको नजिक रहेर योजना बनाएर सोबमोजिम बजेट विनियोजन गर्ने नभई हचुवाको भरमा बजेट विनियोजन गर्ने कार्यले प्रश्रय पाएको छ । समुदायको विद्यालयमा लगानी गर्नुपर्छ भन्ने सोचमा गिरावट आएको छ । संविधानमा शिक्षालाई लगानीमैत्री बनाउने र लगानी बढाउँदै लजाने नीति उल्लेख गरिएको छ ।

कमजोर भौतिक पूर्वाधारलाई सुविधा सम्पन्न बनाउनु, विद्यालयहरूको आर्थिक पक्षलाई सबलीकरण गर्नु, विद्यालय शिक्षामा परिचालन हुने बजेटलाई पारदर्शी बनाउनु चुनौतिका रूपमा रहेका छन् । सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहको साझा अधिकारको सूचीमा शिक्षालाई राखिनु, सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहको एकल अधिकारका रूपमा समेत स्पष्ट गरिनुले शिक्षामा लगानीको राम्रो अवसर प्रदान गरेको छ ।

६.२ वर्तमान अवस्था

विश्वव्यापी रूपमा दिगो विकासका लक्ष्यहरू हासिल गर्न कूल बजेटको कम्तिमा २० प्रतिशत रकम शिक्षा क्षेत्रमा विनियोजन गर्ने विश्वव्यापी प्रतिवद्धता रहेता पनि शिक्षा क्षेत्रको बजेट क्रमश घट्दै गइरहेको पाइन्छ । सर्शत अनुदानको रूपमा प्राप्त हुने केन्द्रिय अनुदानको ९५ प्रतिशतभन्दा बढी रकम शिक्षक तलब भत्ता, छात्रवृत्ति, भौतिक पूर्वाधार, दिवाखाजा र पाठ्यपुस्तक जस्ता शीर्षकहरूमा खर्च हुने गरेको छ । गुणस्तर अभिवृद्धि र क्षमता विकासका लागि स्थानीय सरकारका कार्यक्रमहरू केन्द्रित रहेका छन् । विद्यार्थी सङ्ख्याका आधारमा एकाई लागत विश्लेषण गर्दा अभिभावकको प्रत्यक्ष लागनीका अतिरिक्त

पालिका क्षेत्रमा अध्ययनरत विद्यार्थीको प्रतिविद्यार्थी लागत २१ हजार रहेको छ । तिहारको भैलो देखि अभिभावकको सहयोग विद्यालयका आम्दानीका प्रमुख स्रोतहरू बनेकाछन् ।

पञ्चवर्षीय हरिहरपुरगढी गाउँ शिक्षा योजना कार्यान्वयनको वित्तीय व्यवस्थापनका मुख्य स्रोत सङ्घीय, प्रदेश र स्थानीय सरकार रहनेछन् । अभिभावक र समुदायको भूमिका परिपूरकको रुपमा रहनेछ । शिक्षा क्षेत्रमा कार्य गर्ने सङ्घसंस्थाहरूलाई विज्ञताका आधारमा क्षेत्रगत रुपमा साझेदारी गर्न सकिनेछ । समग्र वित्तीय व्यवस्थापन अन्तर्गत योजना कार्यान्वयनका लागि प्रयाप्त वित्तीय स्रोत जुटाउनु, शैक्षिक गुणस्तर अभिवृद्धिका लागि विद्यालयहरूलाई आवश्यकता क्षेत्रमा स्रोत उपलब्ध गराउने र स्रोत साधनको प्रभावकारी व्यवस्थापन मार्फत् वित्तीय सुशासन कायम गर्ने कार्यहरू प्राथमिकतामा रहेका छन । नतिजामा आधारित स्रोत विनियोजन पद्धतिमार्फत् विद्यालयहरूलाई नियमित अनुदानका अतिरिक्त एकमुष्ट, मागमा आधारित, कार्यसम्पादनमूलक र प्रोत्साहनमूलक अनुदानको व्यवस्था गरिनेछ । स्रोतको आँकलन तपसिल बमोजिम गरिएको छ ।

क्र.स.	वित्तीय स्रोतको व्यवस्थापन	कूल बजेट(रु.हजारमा)	जम्मा हिस्साको प्रतिशत	कैफियत
१	सङ्घीय सरकार	२३६७००	६१.६०%	
२	प्रदेश सरकार	१७३३.८७१	०.४५%	
३	स्थानीय सरकार	९६८८१	२५.२१%	
४	अभिभावक तथा समुदाय	२४०००	६.२४%	
५	सङ्घ संस्था तथा दातृनिकाय	२४५००	६.३७%	
६	स्थानीय दाता तथा अन्य स्रोत परिचालन	४००	०.१५%	
७	अपुग रकम			
जम्मा		३८४२१५	१००	

६.३ उद्देश्य

- क) योजना अवधिका लागि शिक्षा क्षेत्रमा आवश्यक स्रोतको प्रक्षेपण गर्ने,
- ख) पहिचान गरिएका कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि आवश्यक वित्तीय स्रोत पहिचान गर्ने,
- ग) उपलब्ध स्रोतको आधारमा कार्यक्रमको प्राथमिकता निर्धारण गरी कार्यक्रमगत बजेट निर्धारण गर्नु,
- घ) खर्चको प्रक्रिया र दायित्व स्पष्ट गर्नु

६.४ रणनीतिहरू

- क) सङ्घीय र प्रदेश सरकारको लगानीको अनुपातमा स्थानीय सरकारले आफ्नो स्रोतबाट लगानी गरिने,
- ख) आफ्नो तहभित्रको लक्षित शैक्षिक पहुँच, सहभागिता एवम् गुणस्तर सुनिश्चित गर्न लगानीको व्यवस्था गरिने,
- ग) स्रोतको उपयोग गर्ने विद्यालयलाई जबाफदेही बनाइने,
- घ) वार्षिक रूपमा कूल बजेटको ३० प्रतिशत बजेट शिक्षा क्षेत्रका कार्यक्रमका लागि व्यवस्था गरिने,
- ङ) शिक्षामा निजी तथा गैर सरकारी क्षेत्रको लगानीलाई प्रोत्साहन तथा प्रबर्द्धन गरिने,
- च) मापदण्डका आधारमा खर्च र प्रतिवेदन पद्धति अवलम्बन गरिने,
- छ) वित्तीय व्यवस्थापन क्षमतामा सुधार ल्याई वित्तीय कार्यकुशलता, पारदर्शिता, जिम्मेवारी र उत्तरदायित्वलाई सबल बनाइने ।

६.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

उपलब्धि

- क) शिक्षामा स्रोतको दिगो व्यवस्थापन भई शैक्षिक पहुँच, समता, गुणस्तर र क्षमता विकासमा उल्लेख्य प्रगति भएको हुने,
- ख) वित्तीय व्यवस्थापन क्षमतामा सुधार भई वित्तीय कार्यकुशलता, पारदर्शिता, जिम्मेवारी र उत्तरदायित्व सुदृढ हुने ।

६.६ विद्यालय शिक्षा क्षेत्रगत उपक्षेत्र र अन्तरसम्बन्धित विषय क्षेत्र अन्तर्गतका क्रियाकलापहरूको बजेट विवरण

क्रस	शिक्षाका उप-क्षेत्रहरू	ज म्मा	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष) प्रति इकाइ लागत (रु ००० मा)					ज म्मा	स्रोत आँकलन		
			२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६	२०८६/८७	२०८७/८८		संघ	प्रदे श	स्थानी य तह
१	आधारभूत तहका स्वीकृत दरवन्दीका शिक्षक, राहत अनुदान शिक्षकका लागि तलब भत्ता अनुदान (विशेष शिक्षा परिषद अन्तर्गतका शिक्षक/कर्मचारीहरू समेत)	१०९५ ९६	१०९५९६	११९५ ९६	११९५ ९६	११९५ ९६	११९५ ९६	४८३९ ८०			

२	माध्यमिक तहका स्वीकृत दरवन्दीका शिक्षक, राहत अनुदान शिक्षक लागि तलब भत्ता अनुदान (विशेष शिक्षा परिषद अन्तरगतका शिक्षक/कर्मचारी, प्राविधिक धारका प्रशिक्षकसमेत)	१७२२ ६	१७२२६	१८२२ ६	१८२२ ६	१८२२ ६	२३२२८	९५१३ २		
३	प्रारम्भिक बाल विकास सहजकर्ताहरुको पारिश्रमिक तथा विद्यालय कर्मचारी व्यवस्थापन अनुदान	२४१८ २	२४१८२	२६१८ २	२६१८ २	२६१८ २	३२१८२	१३४९ १०		
४	सार्वजनिक विद्यालयका विद्यार्थीहरुका लागि निशुल्क पाठ्यपुस्तक अनुदान (स्थानीय विषय/मातृभाषाको समेत)	४०५ ६	४०५६	४५००	४५००	५०००	५५००	२३५५ ६		
५	विद्यालयको विस्तृत भौतिक पूर्वाधार सर्वेक्षण तथा प्रतिवेदन तयारी	१८० ०	१८००	२०००	२०००	२०००	२०००	९८००		
६	तोकिएका विद्यार्थीको दिवा खाजाका लागि विद्यालयलाई अनुदान	१४०३ ६	१४०३६	१८०० ००	१८०० ००	१८०० ००	१८००००	७३४० ३६		
७	विद्यालय सञ्चालन तथा व्यवस्थापन अनुदान	२८६०	२८६०	३८६०	३८६०	३८६०	३८६०	१८३० ०		
८	सामुदायिक विद्यालयका छात्राहरुलाई निशुल्क स्यानिटरी प्याड ब्यवस्थापन	११६८	११६८	१६५०	१६५०	१६५०	१६५०	७७६८		
९	विपन्न लक्षित छात्रवृत्तिका लागि छनौट भएका (कक्षा ६-१२ मा अध्ययनरत) विद्यार्थीका लागि छात्रवृत्ति	३११४	३११४	५१५५	५१५५	५१५५	५१५५	२३७३ ४		
१०	प्रति विद्यार्थी लागतका आधारमा शिक्षण सिकाइ व्यवस्थापन अनुदान	१३८४	१३८४	१९८४	१९८४	१९८४	१९८४	९३२०		
११	अनौपचारिक / परम्परागत शिक्षा सञ्चालन अनुदान	१४६०	१४६०	१८९०	१८९०	१८९०	१८९०	९०२०		
१२	सामुदायिक विद्यालयहरुमा शैक्षिक कार्यक्रम सञ्चालन अनुदान	३४६०	३४६०	४५३०	४५३०	४५३०	४५३०	२१५८ ०		
१३	शैक्षिक सुशासन प्रवर्द्धनका लागि स्थानीय तहमा शैक्षिक कार्यक्रम सञ्चालन	६१४	६१४	८१४	८१४	८१४	८१४	३८७०		

१४	आधारभूत सिकाइ (Foundational Learning) प्रबर्द्धन कार्यक्रम सञ्चालन	७२०	७२०	८५०	८५०	८५०	८५०	४१२०		
१५	स्वीकृत स्थानीय शिक्षा योजना कार्यान्वयनका लागि अनुदान	८००	८००	१५००	१५००	१५००	१५००	६८००		
१६	माध्यमिक तह कक्षा (९-१०) मा अंग्रेजी, गणित र विज्ञान विषयमा शिक्षण सहयोग अनुदान	८०९ २	८०९२	८०९२	८०९२	८०९२	८०९२	४०४६ ०		
१७	आधारभूत तह कक्षा (६-८) मा अंग्रेजी, गणित र विज्ञान विषयमा शिक्षण सहयोग अनुदान	१८४६	१८४६	२९४६	२९४६	२९४६	२९४६	१३६३ ०		
१८	सार्वजनिक विद्यालयमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूका लागि छात्रवृत्ति (आवासीय तथा गैरआवासीय)	८४४	८४४	९४४	९४४	९४४	९४४	४६२०		
१९	कम्प्युटर/प्रिन्टर/प्रोजेक्टर खरिद, मर्मत तथा व्यवस्थापन	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	५०००		
२०	विज्ञान प्रयोगशाला निर्माण अनुदान	६५०	६५०	६५०	६५०	६५०	६५०	३२५०		
२१	ICT प्रयोगशाला निर्माण अनुदान	६५०	६५०	६५०	६५०	६५०	६५०	३२५०		
२२	सोलार इन्भर्टर/ब्याट्री खरिद तथा मर्मत अनुदान	३००	३००	३००	३००	३००	३००	१५००		
२३	आधारभूत तह कक्षा १-३ व्यवस्थापन	५००	५००	५००	५००	५००	५००	२५००		
२४	विद्यालयको सञ्चालन तथा व्यवस्थापनको लागि मसलन्द मर्मत सम्भार तथा अन्य खर्च व्यवस्थापन	१०४ ०	१०४०	१०४ ०	१०४ ०	१०४ ०	१०४०	५२००	पय	
२५	बालविकास शिक्षक तलब भत्ता	६१७५	६१७५	६१७५	६१७५	६१७५	६१७५	३०८७ ५		
२६	प्राथमिक शिक्षक अनुदान	३१२०	३१२०	३१२०	३१२०	३१२०	३१२०	१५६० ०		
२७	निम्न माध्यमिक शिक्षक अनुदान	४९९ २	४९९२	४९९ २	४९९ २	४९९ २	४९९२	२४९६ ०		
२८	माध्यमिक शिक्षक अनुदान	१३२६	१३२६	१३२६	१३२६	१३२६	१३२६	६६३०		
२९	बालविकास शिक्षकहरूका लागि गाउँपालिका थप तलब भत्ता	३८६१	३८६१	३८६१	३८६१	३८६१	३८६१	१९३० ५		
३०	विद्यालयका कार्यालय सहयोगीहरूका लागि गाउँपालिका थप तलब भत्ता प्रा वि	३७०५	३७०५	३७०५	३७०५	३७०५	३७०५	१८५२ ५		

३१	निम्न माध्यमिक तह संघीय सरकारबाट अनुदान प्राप्त नभएका शिक्षकलाई तलब भत्ता गा.पा. अनुदान	१२४८	१२४८	१२४८	१२४८	१२४८	१२४८	६२४०		
३२	विद्यालय लेखा सहायक थप पारिश्रमिक	८८४	८८४	८८४	८८४	८८४	८८४	४४२०		
३३	सामुदायिक अध्ययन केन्द्रका सहजकर्ता पारिश्रमिक थप	७८०	७८०	७८०	७८०	७८०	७८०	३९००		
३४	विद्यालयका कार्यालय सहयोगीहरूका लागि निमा वि / मावि न्युनतम पारिश्रमिक थप	१६८०	१६८०	१६८०	१६८०	१६८०	१६८०	८४००		
३५	जनहित माध्यमिक विद्यालयलाई शिक्षक व्यवस्थापन अनुदान	३९०	३९०	३९०	३९०	३९०	३९०	१९५०		
३६	सामुदायिक अध्ययन केन्द्रका सहजकर्ता पोसाक खर्च	६०	६०	६०	६०	६०	६०	३००		
३७	सङ्घा शिक्षक व्यवस्थापन	६७५	६७५	६७५	६७५	६७५	६७५	३३७५		
३८	गाउँपालिकाद्वारा थप गरिएका दरबन्दीमा कार्यरत शिक्षक /कर्मचारी पोशाक भत्ता	४००	४००	४००	४००	४००	४००	२०००		
३९	विद्यालयस्तरीय अतिरिक्त क्रियाकलाप (हाजिरी जवाफ मा.वि./नि.मा.वि., चित्रकला, बक्तृत्वकला, बादविबाद प्रतियोगिता)	३९०	३९०	३९०	३९०	३९०	३९०	१९५०		
४०	विद्यालयस्तरीय अतिरिक्त क्रियाकलाप (हाजिरी जवाफ आ.वि., चित्रकला, बक्तृत्वकला, बादविबाद प्रतियोगिता लगायत अन्य)	५८५	५८५	५८५	५८५	५८५	५८५	२९२५		
४१	अध्यक्ष कप शिक्षकस्तरीय अतिरिक्त क्रियाकलाप (हाजिरी जवाफ, निबन्ध प्रतियोगिता/खेलकुद तथा अन्य)	४००	४००	४००	४००	४००	४००	२०००		
४२	गाउँपालिका भित्रका कक्षा ३, ५, ८, १० र १२को नतिजा विश्लेषण र मूल्याङ्कन सार्वजनिक सुनुवाई, पुरस्कृत गर्ने तथा शिक्षा दिवस कार्यक्रम	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	५०००		
४३	विद्यालय क्षमता सुधारका लागि गाउँ शिक्षा समिति र प्र.अ. को शैक्षिक अवलोकन भ्रमण कार्यक्रम	५००	५००	५००	५००	५००	५००	२५००		

४४	विविध शैक्षिक कार्यक्रमहरु	५००	५००	५००	५००	५००	५००	२५००		
४५	अध्यक्षसंग शैक्षिक अन्तरक्रिया कार्यक्रम	६००	६००	६००	६००	६००	६००	३०००		
४६	बालविकास सहयोगी कार्यकर्ताहरुलाई सामग्री निर्माण सम्बन्धी तालिम	७८०	७८०	७८०	७८०	७८०	७८०	३९००		
४७	हरिहरपुरगढी गाउँपालिका साक्षरता घोषणा कार्यक्रम	१३५०	१३५०	१३५०	१३५०	१३५०	१३५०	६७५०		
४८	विषयगत शिक्षक तालिम मा वि /नि मा वि (अंग्रेजी, गणित, नेपाली, सामाजिक र विज्ञान) विषयगत शैक्षणिक योजना निर्माण समेत	२५०	२५०	२५०	२५०	२५०	२५०	१२५०		
४९	शिक्षकहरुलाई ICT Based नविन प्रविधिको प्रयोग सम्बन्धी तालिम	३९००	३९००	३९००	३९००	३९००	३९००	१९५००		
५०	एकिकृत शैक्षिक व्यवस्थापन सूचना प्रणाली (IEMIS) मा आधारित इमिस फोकल पर्सनहरुलाई आवासीय तालिम	६५०	६५०	६५०	६५०	६५०	६५०	३२५०		
५१	नतिजा अभिवृद्धिको लागि अभिभावक सचेतना तथा शैक्षिक जागरण कार्यक्रम	३००	३००	३००	३००	३००	३००	१५००		
५२	परीक्षा समिति र विषय समिति बैठक सबै	३००	३००	३००	३००	३००	३००	१५००		
५३	गाउँ शिक्षा समिति बैठक भत्ता खाना तथा खाजा खर्च	२२५	२२५	२२५	२२५	२२५	२२५	११२५		
५४	वडा शिक्षा समिति गठन तथा बैठक खर्च ८ ओटै	२००	२००	२००	२००	२००	२००	१०००		
५५	विद्यालय अनुगमन/सुपरीवेक्षण	५००	५००	५००	५००	५००	५००	२५००		
५६	वडा स्तरीय फिडर लिडर विद्यालय व्यवस्थान तथा अनुदान	२००	२००	२००	२००	२००	२००	१०००		
५७	गाउँ शिक्षा योजना कार्यान्वयन	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	५०००		
५८	स्थानीय पाठ्यक्रम शिक्षक निर्देशिका लेखन तथा छपाई	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	५०००		
५९	प्र अ बैठक खाजा तथा यातायात खर्च	१०८०	१०८०	१०८०	१०८०	१०८०	१०८०	५४००		
६०	बृहत शैक्षिक सम्मेलन (शैक्षिक मेला, विज्ञान प्रदर्शनी र शैक्षिक सामग्री प्रदर्शन समेत)	४००	४००	४००	४००	४००	४००	२०००		

६१	विद्यालय मर्मत सम्भार तथा रडरोकड लगाएत अन्य	२७०	२७०	२७०	२७०	२७०	२७०	१३५०		
६२	विभिन्न परीक्षा सञ्चालन	३०००	३०००	३०००	३०००	३०००	३०००	१५०००		
६३	विद्यालयहरूलाई विभिन्न क्रियाकलाप सञ्चालन गर्न अनुदान	७००००	७००००	७००००	७००००	७००००	७००००	३५००००		
६४	आवासीय विद्यालय सञ्चालन तथा व्यवस्थापन अनुदान	६००००	६००००	६००००	६००००	६००००	६००००	३०००००		
६५	वार्षिक परीक्षा अनुगमन तथा सुपरीवेक्षण	२५०	२५०	२५०	२५०	२५०	२५०	१२५०		
६६	परीक्षा सञ्चालन तथा व्यवस्थापन(प्रथम अर्धवार्षिक र वार्षिक परीक्षा)	१८७२	१८७२	१८७२	१८७२	१८७२	१८७२	९३६०		
६७	अतिरिक्त कक्षा सञ्चालन अनुदान(कक्षा ८ र १०) अंग्रेजी गणीत र विज्ञान	१२००	१२००	१२००	१२००	१२००	१२००	६०००		
६८	शैक्षिक क्यालेण्डर निर्माण छपाई तथा वितरण	५४७.५	५४७.५	५४७.५	५४७.५	५४७.५	५४७.५	२७३८		
६९	अंग्रेजी माध्यम पाठ्यपुस्तक अनुदान आ वि तह	१५००	१५००	१५००	१५००	१५००	१५००	७५००		
७०	विद्यालय भर्ना अभियान	१००	१००	१००	१००	१००	१००	५००		
७१	शिक्षक डायरी	२००	२००	२००	२००	२००	२००	१०००		
७२	शिक्षक तालिम सञ्चालन तथा व्यवस्थापन	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	५०००		
७३	प्रधानाध्यापक क्षमता विकास तालिम	३००	३००	३००	३००	३००	३००	१५००		
७४	विद्यालय प्रोफाइल तयारी तथा छपाई र वितरण	२६०	२६०	२६०	२६०	२६०	२६०	१३००		
७५	आवासीय विद्यालय सञ्चालन तथा व्यवस्थापन अनुदान	६००००	६००००	६००००	६००००	६००००	६००००	३०००००		
७६	विविध खर्च तथा छात्रवृत्ती कार्यक्रम	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	५०००		
७७	विद्यालयको विपद् व्यवस्थापन खर्च	१००००	१००००	१००००	१००००	१००००	१००००	५०००००		
७८	सामुदायिक सिकाइ केन्द्रमा आइसिटी सामग्री व्यवस्थापन	६००	६००	६००	६००	६००	६००	३०००		
७९	खेलकुद विकास समिति संयोजक सेवा सुविधा	४५९.४९	४५९.४९	४५९.४९	४५९.४९	४५९.४९	४५९.४९	२२५७		
८०	प्रशिक्षक/कर्मचारी	७८०	७८०	२८०	२८०	२८०	२८०	११९८		

								°		
८१	खेलकुद विकास समिति सञ्चालन तथा व्यवस्थापन	२००	२००	२००	२००	२००	२००	१०००		
८२	खेलकुद सामग्री खरिद	५००	५००	५००	५००	५००	५००	२५००		
८३	फिल्ड भत्ता तथा इन्धन	१५०	१५०	१५०	१५०	१५०	१५०	७५०		
८४	बैठक भत्ता	१८०	१८०	१८०	१८०	१८०	१८०	९००		
८५	राष्ट्रपति रनिडशिल्ड (स्थानीय स्तरीय)	१२००	१२००	१२००	१२००	१४००	१२००	६२००		
८६	राष्ट्रपति रनिडशिल्ड (जिल्ला स्तरीय)	८००	८००	८००	८००	१०००	८००	४२००		
८७	अध्यक्षकप खेलकुद	१५००	१५००	१५००	१५००	२०००	१५००	८०००		
८८	जिल्ला स्तरीय खेलकुद कार्यक्रम तथा विभिन्न खेलकुद कार्यक्रम साथै महोत्सव	१०००	१०००	१०००	१०००	१५००	१०००	५५००		
८९	महिला गोल्डकप फुटबल	२०० ०	२०००	२०० ०	४०० ०	४०० ०	४०००	१६०० ०		
९०	विविध खेलकुद कार्यक्रम	५००	५००	५००	५००	५००	५००	२५००		

परिच्छेद ७

कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन, समन्वय र सहजीकरण

७.१ परिचय

यस पालिकाले शिक्षा कार्यक्रम कार्यान्वयन वार्षिक स्वीकृत कार्यक्रम अनुरूप कार्यान्वयन गर्नेछ। स्थानीय तह र विद्यालयको आधारभूत तहमा संचालन हुने कार्यक्रमहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयनमा जोड दिईएको छ। प्रत्येक विद्यालयले र पालिकाले बजेटमा तोकिएको जिम्मेवारी अनुसार कार्यक्रम संचालन गर्नेछन्। कार्यक्रम संचालनको लागि बजेट र आवश्यक प्रबन्ध पालिकाको शिक्षा शाखाले गर्नेछ।

जब कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयन भए नभएको अनुगमन मूल्याङ्कन गर्न पालिका तहमा शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखा प्रमुखको संयोजनमा अनुगमन समिति र विद्यालय तहमा वि.व्य.स. र प्र.अ.को नेतृत्वमा कार्यक्रमहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयनको अनुगमन गरिनेछ। विद्यालय अनुगमनका क्रममा हरिहरपुरगढी गाउँपालिकाले समग्र पक्षको (शैक्षिक, प्रशासनिक, शैक्षिक र भौतिक) नियमित अनुगमन, सपुरिक्षण, निरीक्षण गर्नेछन्। अनुगमन पश्चात् सरोकारवालाहरूसँग समीक्षा बैठक गरी अनकुर्णीय पक्षको प्रचार प्रसार र

सुधारात्मक पक्षका लागि कार्ययोजना बनाई कार्यान्वयन गरिनेछ। कार्यक्रम कार्यान्वयनको लागि नीतिगत रूपमा पालिका र विद्यालय स्तरमा कार्यक्रम अनुगमन तथा मूल्याङ्कन समिति बनाई सक्रिय हुनेछ।

७.२ वर्तमान अवस्था

स्थानीय तहमा शैक्षिक क्षेत्राधिकार अनुसारका कार्यहरूमा अनुगमन, नियमन र मूल्याङ्कन गर्ने कार्य गरिरहेको छ। खासगरी गाँउ पालिकाको शिक्षा शाखाबाट अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने गरिएको र जनप्रतिनिधिहरूबाट पनि समय समयमा अनुगमन गरिएको छ। विद्यालयमा वि.व्य.स. र प्र.अ.को नेतृत्वमा अनुगमन गर्ने गरेको छ। अनुगमन मूल्याङ्कनका संरचना वा निकायहरू खडा भएतापनि सक्रिय बनाउन बाँकि नै छ। कहिलेकाही गरिएका अनुगमनले सुधारात्मक सुझाव दिने तर त्यसको कार्यान्वयन गर्ने परिपाटी छैन। समग्र कार्यक्रम कार्यान्वयन, प्रगति समीक्षा पनि हुन बाँकी नै छ। प्रभावकारी अनुगमन र मूल्याङ्कनको स्थायी प्रणाली निर्माण र परिचलनमा समस्या छ। सफलता, सिकाई र राम्रा अभ्यासहरूको दस्तावेजिकरण र प्रचार प्रसार को पनि खाँचो रहेको छ।

ऐन, नियम अनुसार कार्य भए नभएको लेखाजोख गर्ने, लक्ष्य तथा उद्देश्यका आधारमा प्रगति मापन गर्ने र क्षेत्रगत उद्देश्य तथा लक्ष्यमा भएको रणनीति तथा नीतिगत प्रवाहको मूल्याङ्कन गर्ने कार्यहरू नियमित रूपमा भैरहेका छन्। सबै तहको सेवा व्यवस्थापन तथा सेवा प्रवाहका लागि वित्तीय व्यवस्थापकीय र प्राविधिक पक्षको अनुगमन लेखाजोखा तथा मूल्याङ्कन गरिने छ। सङ्घमा शिक्षा तथा खेलकुद मन्त्रालय र शिक्षा विभागले अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका कार्यको समन्वय सञ्चालन गर्नेछन्। हरिहरपुरगढी गाउँपालिकाको हरिहरपुरगढी गाउँ शिक्षा योजना सरोकारवालाहरूलाई जानकारी गराइ सो कार्यान्वयन भए नभएको सम्बन्धित निकायबाट अनुगमन गरिनेछ। अनुगमन प्रक्रिया तपसिल बमोजिम हुनेछ।

क्र. स.	अनुगमन गर्ने निकाय	अनुगमन प्रकृया	जिम्मेवारी	अनुगमन समय	अनुगमन सूचक
---------	--------------------	----------------	------------	------------	-------------

१	वडा शिक्षा समिति	अलवोकन, निरीक्षण, सुपरीवेक्षण, प्रतिवेदन	संयोजक	मासिक	आगन्तुक पुस्तिका, विद्यालय अनुगमन फाराम, कक्षाकोठा अनुगमन फाराम, प्रतिवेदन
२	हरिहरपुरगढी गाउँ शिक्षा समिति		संयोजक	मासिक	
३	वडा कार्यालय		अध्यक्ष तथा पदाधिकारी	मासिक	
४	पालिका		अध्यक्ष तथा पदाधिकारी	त्रैमासिक	
५	शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई		इकाई प्रमुख	वार्षिक	
६	जिल्ला समन्वय समिति		प्रमुख तथा पदाधिकारी	वार्षिक	
७	शिक्षा युवा तथा खेलकुद शाखा			मासिक	
८	विद्यालय सुपरीवेक्षक			मासिक	
९	शिक्षा तथा मानव श्रोत विकास केन्द्र			वार्षिक	
१०	प्रदेश शिक्षा विकास निर्देशनालय			वार्षिक	
११	नागरिक समाज तथा गैर सरकारी सङ्घसंस्था			मासिक	
१२	विषय विज्ञ		मेन्टरिङ/ सहजिकरण	आबश्यकता अनुसार	
१३	विद्यालय व्यवस्थापन समित र शिक्षक अभिभावक संघ		अध्यक्ष र सदस्यहरु	साप्ताहिक	
१४	गाउँपालिकाका अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, वडाध्यक्ष, कार्यपालिका सदस्य तथा प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत तथा अन्य शाखा प्रमुखहरु			बार्षिक कम्तिमा एकपटक सबै विद्यालयमा अनुगमन गर्ने	

हरिहरपुरगढी गाउँ शिक्षा योजनाको प्रचारप्रसार गर्न सरोकारवालाहरूलाई भेला गराइ, सूचना तथा प्रविधिको अन्य माध्यमबाट जानकारी गराइनेछ । योजनाको कार्यान्वयनको क्रममा आवश्यक सहयोग तथा सहकार्यको लागि हरिहरपुरगढी गाउँपालिका तथा सम्बन्धित वडाहरूले यस योजनासँग सम्बन्धित तह तथा निकायहरूसँग आवश्यक प्रत्यक्ष भेटघाट वा पत्राचार गर्नेछ । योजनाको कार्यान्वयनको क्रममा हरिहरपुरगढी गाउँपालिका वडाहरू, सम्बन्धित समिति तथा उपसमितिहरूको बैठक कार्यतालिका वा आवश्यकता अनुसार बस्नेछ ।

७.३ उद्देश्य

- क) वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम तयारी र कार्यान्वयन गर्नु,
- ख) एकीकृत शैक्षिक सूचना व्यवस्थापन प्रणालीमार्फत् नियमित रूपमा कार्यक्रम कार्यान्वयनका नतिजाहरूको विवरण तयार, समीक्षा र सुधार गर्नु,
- ग) नतिजामा आधारित अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणाली अवलम्बन गर्नु

७.४ रणनीतिहरू

- क) एकीकृत शैक्षिक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन मार्गदर्शन निर्माण र उपयोग गर्ने,
- ख) अनुगमन, मूल्याङ्कन र प्रतिवेदन कार्यलाई छिटो, छरितो, व्यवस्थित र प्रभावकारी बनाउन प्रविधिको प्रयोग गर्ने,
- ग) शैक्षिक सूचना व्यवस्थापन प्रणालीलाई थप सुदृढीकरण गर्ने,
- घ) राष्ट्रिय सूचकको अतिरिक्त आवश्यकता अनुसार स्थानीय सूचकहरूलाई समेत सूचना प्रणालीमा आवद्ध गर्ने,
- ङ) योजनाका आगत (Input), प्रक्रिया (Process), परिणाम (Output), उपलब्धि (Outcome) र प्रभाव (Impact) समेतको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका लागि संरचना र जनशक्तिको प्रबन्ध गर्ने,
- च) प्रमाणमा आधारित अनुगमन, मूल्याङ्कन तथा प्रतिवेदन प्रणालीको विकास गर्ने,
- छ) अनुगमन तथा मूल्याङ्कनबाट प्राप्त पृष्ठपोषणलाई उपयोग गर्ने,
- ज) कूल बजेटको निश्चित हिस्सा अनुगमन तथा मूल्याङ्कनमा छुट्याई नतिजामूलक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीको अवलम्बन गर्ने,
- झ) सहभागिता मूलक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीको कार्यान्वयन गर्ने,
- ञ) कक्षाकोठाको सिकाइको अनुगमन, सुपरीवेक्षण तथा मूल्याङ्कनलाई प्रभावपूर्ण बनाउन कार्यस्थलमा आधारित अनुगमन, मूल्याङ्कन, सुपरीवेक्षण एवं प्रतिवेदन प्रणालीको प्रबन्ध गर्ने,
- ट) पुरस्कार र दण्ड प्रणालीको विकास गर्ने ।

७.५ उपलब्धि, प्रमुख नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

अ) उपलब्धि: प्रभावकारी अनुगमनको माध्यबाट योजना कार्यान्वयनका चरणमा आएका समस्या तथा चुनौतीहरूलाई समयमै सम्बोधन भई अपेक्षित उपलब्धि हासिल हुने र योजनाको मूल्याङ्कनमा आधारित भई आवश्यकतामा आधारित योजना निर्माणका लागि पृष्ठपोषण प्राप्त हुने,

इ) प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य:

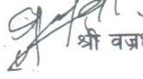
क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	इकाइ	भौतिक लक्ष्य(५ वर्ष)					भौतिक लक्ष्य(१० वर्ष)	कैफियत
			२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६	२०८६/०८७	२०८७/०८८		
१	अनुगमन संयन्त्र निर्माण तथा अनुगमन पद्धति विकास तथा कार्यविधि निर्माण साथै कार्यान्वयन	पटक	१					आवश्यकता अनुसार संशोधन	
२	अनुगमन प्रणालीका लागि सूचक तयारी र अध्यावधिक	पटक	१		१			२	
३	अनुगमन तथा सुपरीवेक्षण साथै मेन्टरिङ	पटक	१	१	१	१	१	१५	प्रत्येक विद्यालयमा वर्षको
४	विद्यालयको स्थिति प्रतिवेदन तयारी	पटक	१	१	१	१	१	५	
५	त्रैमासिक तथा अर्धवार्षिक समीक्षा र प्रतिवेदन	संख्या	१	१	१	१	१	१५	
६	विद्यालयको कार्यसम्पादन परीक्षण	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	
७	अनुगमन सम्बन्धी क्षमता विकास		१	१	१	१	१	आवश्यकता अनुसार	
८	सामाजिक परीक्षणलाई प्रभावकारी र नियमित बनाउने	संख्या	२	२	२	२	२	५	
९	शैक्षिक व्यवस्थापन प्रणाली प्रयोग तालिम	विद्यालय	१	१	१	१	१	५	निरन्तर
१०	विषय विज्ञ शिक्षा कार्यपालिका शाखा लगाएत प्रधानाध्यापक र वि.व्य.स. अध्यक्षहरुको संयुक्त भ्रमण	परीक्षा संख्या	१	१	१	१	१	५	१
११	अनुगमन कार्यतालिका निर्माण गरी शिक्षा शाखाद्वारा नियमित अनुगमन	प्रति वर्ष	७०	७०	७०	७०	७०		प्रत्येक महिनामा ७ दिन

अनुसूचीहरु

कार्यपालिका बैठक
मिति २०८३/०९/२७
संख्या: १०-२०८२/०८३

आज मिति २०८३ साल वैशाख २७ गते आइतबारका दिन बिहान ९:०० बजे हरिहरपुरगढी गाउँपालिका, गाउँ कार्यपालिकाको दशऔं बैठक गाउँपालिका अध्यक्ष श्री बज्रध्वज वाईवाज्यूको अध्यक्षतामा वसी तपसिलमा उल्लेखित प्रस्तावहरु माथी छलफल गरि निर्णय गरियो ।

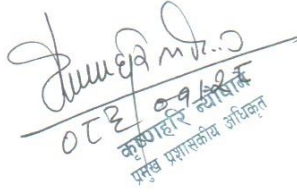
उपस्थिति

 श्री बज्रध्वज वाईवा	अध्यक्ष
श्री चेख वहादुर थिङ	उपाध्यक्ष
 श्री जित वहादुर थिङ	वडा अध्यक्ष
 श्री विश्व राई	वडा अध्यक्ष
 श्री कुल वहादुर भोलन	वडा अध्यक्ष
 श्री कमल कुमार राई	वडा अध्यक्ष
 श्री साईला लामा	वडा अध्यक्ष
 श्री यक वहादुर मुक्तान	वडा अध्यक्ष
 श्री विच वहादुर मुक्तान	वडा अध्यक्ष
 श्री धन वहादुर मुक्तान	वडा अध्यक्ष
 श्री सन्तली राई दनुवार	कार्यपालिका सदस्य
 श्री मोहनकाजी विश्वकर्मा	कार्यपालिका सदस्य
श्री छलिमाया मुक्तान	कार्यपालिका सदस्य
श्री दुर्गामाया विक	कार्यपालिका सदस्य
 श्री सोमीमाया रानामगर	कार्यपालिका सदस्य
 श्री दिल कुमारी कामी	कार्यपालिका सदस्य
 श्री कृष्णहर न्यौपाने (प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत)	सदस्य सचिव
सहयोगी	
 श्री किरण राई	अधिकृत छैठौं

१७. प्रस्ताव नं १७ माथि छलफल गर्दा, नेपालको संविधान २०७२ तथा स्थानिय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ ले आधारभूत र माध्यमिक शिक्षालाई स्थानिय सरकारको अधिकार क्षेत्रभित्र सूचिकृत गरेको र सोही अनुसार शिक्षा पाउने संविधानत् प्रदत्त मौलिक हकलाई सुनिश्चित गर्दै शिक्षाको गुणस्तर अभिवृद्धी गर्न नेपालको संविधान, स्थानिय सरकार संचालन ऐन २०७४ दफा ११ ज र दफा १०२ ले दिएको अधिकार प्रयोग गरि हरिहरपुरगढी गाउँपालिका स्तरिय शिक्षा योजना २०८३ देखि ०९३ /०९४ को शिक्षा योजना निर्माण गर्न तपसिल अनुसारको समिति गठन गर्ने निर्णय पारित गरियो।

तपसिल:

- क) वज्रध्वज वाईवा (गाउँपालिका अध्यक्ष) - संयोजक
- ख) कृष्णहरि न्यौपाने (प्र प्र अ) - पदेन सदस्य
- ग) धन बहादुर मुक्तान- सदस्य (सामाजिक विकास समिति पदेन सदस्य)
- घ) जित बहादुर राना (शिक्षक महासंघ अध्यक्ष) - सदस्य
- ङ) गंगा नारायण श्रेष्ठ (प्र अ)- सदस्य
- च) राजकुमार वाईवा(प्र अ) - सदस्य
- छ) रामेश्वर पुडासैनी(शिक्षा शाखा प्रमुख)- सदस्य सचिव ।

०८३/०९/२७
कृष्णहरि न्यौपाने
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

कार्यपालिका बैठक
मिति २०८३/०३/३०
संख्या: १५-२०८३/०८३

आज मिति २०८३ साल असार ३० गते मंगलबारका दिन बिहान ८:०० बजे हरिहरपुरगढी गाउँपालिका, गाउँ कार्यपालिकाको पन्ध्रौँ बैठक गाउँपालिका अध्यक्ष श्री बल्लभज वाईवाज्यूको अध्यक्षतामा वसी तपसिलमा उल्लेखित प्रस्तावहरू माथी छलफल गरि निर्णय गरियो ।

उपस्थिति

 श्री बल्लभज वाईवा	अध्यक्ष
 श्री चेख वहादुर यिड	उपाध्यक्ष
 श्री जित वहादुर यिड	वडा अध्यक्ष
 श्री विख राई	वडा अध्यक्ष
 श्री कुल वहादुर भोलन	वडा अध्यक्ष
 श्री कमल कुमार राई	वडा अध्यक्ष
 श्री साईला लामा	वडा अध्यक्ष
 श्री यक वहादुर मुक्तान	वडा अध्यक्ष
 श्री विच वहादुर मुक्तान	वडा अध्यक्ष
 श्री धन वहादुर मुक्तान	वडा अध्यक्ष
 श्री सन्तली राई दनुवार	कार्यपालिका सदस्य
 श्री मोहनकाजी विखकर्मा	कार्यपालिका सदस्य
 श्री छलिमाया मुक्तान	कार्यपालिका सदस्य
 श्री दुर्गामाया विक	कार्यपालिका सदस्य
 श्री सोमीमाया रानामगर	कार्यपालिका सदस्य
 श्री दिल कुमारी कामी	कार्यपालिका सदस्य
 श्री कृष्णहर न्यौपाने (प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत)	सदस्य सचिव
 श्री किरण राई	अधिकृत छैठौ

कार्यपालिका बैठक
मिति २०८३/०३/३०
संख्या: १५-२०८२/०८३

प्रस्तावहरु:

१. कार्यविधिहरू पारित सम्बन्धमा।
२. योजनाको भुक्तानी फरफारक अनुमोदन सम्बन्धमा।
३. करार कर्मचारीहरूको म्याद थप सम्बन्धमा।
४. घरभाडाको म्याद थप सम्बन्धमा।
५. गाउँ शिक्षा योजना स्वीकृत गर्ने सम्बन्धमा।
६. लेखापरीक्षण प्रतिवेदन सम्बन्धमा।
७. विपद व्यवस्थापन समितिको निर्णय अनुमोदन सम्बन्धमा।
८. विविध

कृष्णहरि ज्यौपाने
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

कार्यपालिका बैठक
मिति २०८३/०३/३०
संख्या: १५-२०८२/०८३

५. प्रस्ताव नं. ५ माथि छलफल गर्दा, हरिहरपुरगढी गाउँपालिकाको ५ (पाँच) वर्षे गाउँ शिक्षा योजना २०८३/०८४ देखि २०८७/०८८ स्वीकृत गरि आ.व. २०८३/०८४ देखि लागु गर्न निर्णय गरियो।

०८३/०३/३०
निर्णय प्रमाणित
कृष्णहरि अधिकारी
प्रमुख प्रशासकीय अधिकारी

